

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLERDE SEYAHATNAMELERİN
YERİ VE SEYYAHLARIN GÖZÜYLE NEVŞEHİR**

Hava BAŞTUĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ**

KONYA 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
--	---	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hava BASTUĞ
	Numarası	148302041002
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Sosyal Bilgilerde Seyahatnamelerin Yeri ve Seyahatları Gözle Neşnelir

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığına ilişkin.

14/06/2019

Hava BASTUĞ

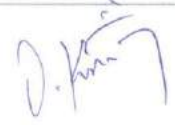

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
---	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hava BAŞTUĞ
	Numarası	148302041002
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ
	Tezin Adı	Sosyal Bilgilerde Seyahatnamelerin Yeri ve Seyyahların Gözüyle Nevşehir

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Sosyal Bilgilerde Seyahatnamelerin Yeri ve Seyyahların Gözüyle Nevşehir başlıklı bu çalışma 14/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üy. Tuğba Cevriye ÖZKARAL	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üy. Oğuz KANTÜRER	

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler dersi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven haklarını bilen ve kullanan sorumluluklarını yerine getiren vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan özgür bireyler kazandırmayı hedeflemektedir.

Sosyal bilgiler öğretimini irdelerken edebi ürünlerin payı yadsınamaz. Bu sebepten edebi ürün olan seyahatnamelerin üzerinde durmak gerekmektedir. Edebi tür olmasının yanı sıra seyahatnamelerin içinde bulundurduğu sosyolojik unsurlar kültürel ve ekonomik gözlemler, tarihsel belgeler önem teşkil etmektedir.

Bu araştırmada da Sosyal bilgilerde seyahatnamelerin yeri Nevşehir'e gelmiş seyyahların gözlemlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın yapılmasında katkılarından dolayı başta Prof. Dr. Güngör KARAĞUZ'a , Prof. Dr. Cemal GÜVEN'e , Dr.Öğr. Gör. Tuğba Cevriye ÖZKARAL'a şükranlarımı sunarım. Her daim yanımda bulunan desteklerini esirgemeyen babam Osman AYDOĞMUŞ'a annem Hava AYDOĞMUŞ'a kardeşlerim Fatma, Şeyma ve Bekir AYDOĞMUŞ'a ve eşim Sefa BAŞTUĞ'a teşekkür ederim.

Hava (AYDOĞMUŞ) BAŞTUĞ

ÖZET

Araştırmanın amacı; ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında, ders kitabında, çalışma kitabında yer alan seyahatnamelerin yerini tespit etmek ve Nevşehir'e gelmiş seyyahların bölge hakkında verdiği bilgileri tespit etmektir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın kaynağını sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitabı, çalışma kitabı ve Nevşehir'e gelmiş yerli ve yabancı seyyahlar oluşturmaktadır. Elde edilen veriler doküman incelemesi yöntemiyle tespit edilmiştir.

Sonuç olarak araştırmada; 7.sınıf sosyal bilgiler öğretim programında Kültür ve Miras öğrenme alanının yer alan 7. kazanımla ilişkilendirildiği görülmektedir. Ders ve çalışma kitaplarında yerli, yabancı seyyahlardan alıntılarla konunun işlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Nevşehir'e gelmiş yerli ve yabancı seyyahların eserleri incelenmiş bölge hakkında fiziki, kültürel, sosyo-ekonomik, demografik, açıdan bilgiler verdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, seyahatname, Nevşehir.

SUMMARY

Purpose of the research; The aim of the course is to determine the travel book in the primary school social studies curriculum, textbook and workbook and to determine the information given by the travelers coming to Nevşehir about the region.

Case study, one of the qualitative research methods, was used in the study. The source of the research consists of social studies curriculum, textbook, workbook and local and foreign travelers who came to Nevşehir. The data obtained were determined by document analysis method.

As a result; It is seen that Culture and Heritage learning area in the 7th grade social studies curriculum is associated with the 7th achievement. It is seen that the subject is covered with quotations from local and foreign travelers. However, it is seen that the works of local and foreign travelers who have come to Nevşehir provide information about the region in terms of physical, cultural, socio-economic, demographic and aspects.

KeyWords: Social Studies, travelogue, Nevşehir.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	ii
Tez Kabul Formu.....	iii
Ön Söz.....	iv
Özet.....	v
Summary.....	vi
İçindekiler.....	vii
Kısaltmalar.....	viii
1.BÖLÜM:GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	9
1.2. Amacı.....	10
1.3. Önemi.....	10
1.4 Tanımlar.....	11
2.BÖLÜM:KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	12
2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	12
2.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	13
2.2.1. Programın Vizyonu.....	14
2.2.2. Programın Temel Yaklaşımı.....	14
2.2.3.Sosyal Bilgiler Öğretimine Farklı Yaklaşımlar.....	15
2.2.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	15
2.2.3.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	16
2.2.3.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	16
2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları.....	18
2.3.Sosyal Bilgilerde Edebi Ürünler.....	19
2.4.Seyahatname nedir?.....	20

2.5. Seyahatnamelerin Genel Özellikleri.....	22
2.6.Seyahatnamelerin Kullanımı.....	24
2.7. Örnek Etkinlikler.....	26
2.8. İlgili Çalışmalar.....	29
3. BÖLÜM YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli.....	31
3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	31
4.BÖLÜM BULGULAR VE YORUM.....	33
4.1. Sosyal Bilgiler Programında Seyahatnameler.....	33
4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Seyahatnameler.....	35
4.3. Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabında Seyahatnameler.....	44
4.4.Seyyahların Gözünden.....	46
4.5.Strabon.....	46
4.6. Hans Dernschwam.....	48
4.7. Paul Lucas.....	49
4.8. Charles Texier.....	51
4.9. William J. Hamilton.....	58
4.10 FerdmareşalHelmunthVonMoltket.....	62
4.11.W. Francis Ainsworth.....	63
4.12. Henrich Barth.....	67
4.13. A.D. Mordmann.....	68
4.14.J.R. SitlingtonSterrett.....	69
4.15.Ernest Chantre.....	70
4.16. W.M. Ramsay.....	71
4.17. Roman Oberhummur-HeinrichZimmerer.....	72
4.18. Hans- HermanGraffVonSchwinitz.....	74
4.19. HansRott.....	75

4.20. Guillaume de Jerphanion.....	76
4.21. R. M. Dawkins.....	77
4.22. Bela Hovart.....	77
4.23. Nahit Sırrı Örik.....	80
4.24. İsmail Hakkı Sevük.....	82
4.25. Yorgo Seferis.....	83
4.26. Lord Kinross.....	84
5. BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	88
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	88
5.2. Öneriler.....	89
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	120

KISALTMALAR

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS : Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

s. : Sayfa

vd. : ve diğerleri

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

y.y. : Yüzyıl

akt. : Aktaran

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler insanları, insanların hayatlarını konu almaktadır. Kendi kendimizi ve diğer insanları daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Sosyal Bilgileri tanımlamak, tarih ya da coğrafya gibi bir disiplini açıklamak daha zordur; çünkü Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay,2002:16).

Toplumsal yaşama uyum sağlamak, toplumsal yapı içindeki kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyumlu bir biçimde yaşamak son derece güç bir iştir. Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yaşayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Çocuğun bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini günümüzde özellikle eğitim kurumları üstlenmiştir.

Günümüzde özellikle yoksulluk, açlık, savaş, dış ilişkiler, işsizlik, hava ve su kirliliği, toplumsal yaşamdaki bozulmalar, işçi ve tüketici sorunları önemli sosyal sorunları oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersleri çocukların bu tür problemleri farkında olmalarını, niçin bu sorunların çözümünün kolay olmadığını, bu sorunlara çözümler üretirken hesaba katılması gereken değerler ve muhtemel çözümleri farkında olmalarını sağlamaktadır (Kılıçoğlu,2012;6).

Üzerinde inceleme yapılan yer Kapadokya Bölgesi içinde yer alan Nevşehir. Bölge hakkında biraz bilgi vermek gerekmektedir. Medeniyetlerin beşiği olarak nitelendirilen bölge birçok uygarlığı barındırmış Tarih kokan bu bölge hakkında çok şey söylemek mümkündür.

Tarihte ilk Kapadokya sözcüğü M.Ö: 6.yy İran'da Kermanşah'laHemedan arasındaki yol üzerinde bulunan Bisitun dağında kabartmaları açıklayan yazıta rastlanılmış ve üç ayrı dilde yazılan (Persce, Elamca, Akatça) Bişitun anıtında sıralanan Ülkeler arasında Persçe Katpatuka yer almaktadır. Dil bilimcilere göre “Güzel Atlar Ülkesi” anlamına gelmektedir (Dursin, 2011: 250).

Nevşehir'e tarih öncesi olarak baktığımızda Nevşehir'in paleolitik çağ Ürgüp'te Avla dağı ile Karain de buluntuların sırasıyla alt paleolitik, orta paleolitik çağ ifade edilmiş. Neolitik döneme baktığımızda Acıgöl'de yapılmış polen analizi M.Ö. 8000 başlayıp M..Ö. 5000 ortak en iyi iklim koşullarının yaşandığını söyleyebiliriz. Ürgüp'te ise bu döneme ait Damsa(Taşkınpaşa) varlığından ve gölde toplanan obsidyen aletler çanak, çömlekler bu dönemin son evrelerini oluşturduğu söylenebilir. Kalkolitik çağ baktığımızda ise; yüzey araştırmaları sonucu on beşe yakın merkezde bu dönemin varlığından söz edilebilir. Kozaklı da;Yanlıdeğirmen mevki Kocadere ve Paşalı, Gülşehir'de; Yeşilöz, Höyük, Civelek mağarası, Yassihöyük, Topak höyük ve Terlemiz höyüğü Derinkuyu'da; Yazılı höyük Hacibektaş'ta; Samsun höyük, Pazarcı ve Külün Tepe bu dönemde en kapsamlı bilgiler Civelek Mağarasında buluntularda yapılan araştırma bilgi vermektedir. Erken tunççağı Anadolu'da kronolojik yaklaşık M.Ö. 3300/3000-2000 yılları arasında yaşanmış. Bu çağda Zonk Höyük daha çok Kızılırmak çayı içinde iskana sahip olan Suluca Karahöyük'te taş kalıplar, pişmiş toprak, kült levhası varlığını söylemek mümkündür (Türker, 2011: 309-312).

Kapadokya bölgesine tarihsel süreç içerisinde bakıldığında kullanılan en eski yerleşim alanlarından birisidir. Hitit Krallığının da önemli merkezi olmuştur. Asur ticaret kolonilerin kurulduktan merkezi de kapsamıyla birlikte Mezopotamya'ya özgü yazının Asurlar aracılığı ile buraya gelmiştir. Selçuklularda sonra Osmanlı zamanında İpek Yolu önemli merkezi olmuştur. Hıristiyanların Roma İmparatorluğu zulmünden kaçacakları sığınağı olmuştur (Eceoğlu, 2011: 234).

MS 17’de bir Roma eyaletine dönüştürülen Kapadokya Bölgesi, yaklaşık üç yüzyıllık bir Roma egemenliğinin ardından ve 330 yılında Byzantion’un 1. Constantinus tarafından imparatorluğun başkenti olarak ilan edilmesinden sonra, modern dönemde Bizans adıyla anılan Doğu Roma İmparatorluğu’nun bir parçası haline gelmiştir. Ancak VI. yüzyılın sonlarından VII. yüzyılın ortalarına kadar bölge için asıl çekişme Bizanslılarla Persler arasında süregitmiştir. IX. Yüzyılın ikinci yarısından 1071’e kadar olan sürede Bizans Kapadokya’sı altın dönemini yaşamış, bölgedeki kiliselerin ve resimsel benzemenin büyük çoğunluğu bu dönemde yapılmıştır. Uzun süren savaşlar, bölgede demografik açıdan da önemli değişikliklere yol açtı: Özellikle bölgenin doğu tarafındaki geniş topraklar, yaşanan göçler nedeniyle insansızlaşmıştır. Bizanslılar, bölgenin savunmasını güçlendirmek için Balkanlar’dan Slavları, doğudan Ermenileri ve Suriyelileri getirerek bölgeye yerleştirdiler. Bizans döneminde Kapadokya’nın kültürüne damgasını vuran etken, Hıristiyanlık olmuştur. Kapadokya’da Hıristiyanlığın yayılması I. Constantinus’un 313’te Hıristiyanlığı resmi din olarak tanımasından daha eskilere, I. Yüzyıla kadar iner. Havarilerden Aziz Paulos’un“ Üçüncü Yolculuğu” olarak bilinen Galatya bölgesine yaptığı yolculuk sırasında, Kapadokya’dan geçtiği öne sürülmektedir (Akyürek, 1998; 229).

N. Kalfoglos tarafından 1314 (1899) yılında basılmış olan Mikro Asya Coğrafyası eseri incelendiğinde Anadolu tarihi coğrafyası konu almakta ve bölgenin nüfusu hakkında bilgi vermektedir. Nevşehir kazalarının 22000 nüfusu olduğunu 9000 Ortodoks 500 ermeni Muşkara ismiyle 8-10 haneli köy iken 1720 Nevşehirli Damat İbrahim tarafından geliştirildiğini Ürgüp’ün Rumca ismi Prokopian olduğu bilgisini vermiştir(Öger, 2011: 37-49).

Osmanlı dönemi biyografi kaynakları incelendiğinde Nevşehir 18. yy ilk çeyreğinde başlamış olan şehirleşme süreciyle Osmanlı aydınlanmasına katkıda bulunmuştur. İl sınırlarında doğan 61 isim bunlardan 12’si 18.yy, 26’sı 19.yy, 17’si 20.yy da yaşamış. Bunlardan 35’i Nevşehir merkezde, 5’i Avanos, 19’u Ürgüp, 2’si Arapsun’dandır (Bülbül. 2011: 30-32).

Tezkireler araştırıldığında Nevşehir’de 6 şair bulunmakta Hazım (1680-1708), İbrahim Paşa (?-1730), Muhsili (?-1772), Vehbi, Ahmet Reşid Efendi ve Hayri Bey. Sadece Vehbi Bey Ürgüplüdür (Musalı, 2011: 133-143).

Günümüzde Kapadokya bölgesi, ününün büyük bir bölümünü, Bizans döneminde kayaları oyarak yapılan kilise şapellere borçludur. Bölgenin coğrafi yapısı, dünyada eşine az rastlanır bir kaya mimarisinin gelişmesine yol açmıştır. Çeşitli atmosfer olaylarının yeryüzünü aşındırması sonucunda oluşan tuf blokları, kolay oyulabilme özellikleri nedeniyle bölge mimarisinin hammaddesini oluşturmuştur. Kapadokya’da bu kaya mimarlığının ne zaman başladığını kesin olarak belirlemek oldukça güç. Yumuşak tuf içinde oyularak oluşturulan binlerce mekandan çok az bir bölümü Hıristiyanlık öncesinden kalmış olabilmektedir. Ancak kuşku yok ki bölge insanları, coğrafyanın kendilerine sağladığı bu yapım olanaklarını çok daha eski dönemlerden bu yana kullanılmaktadır. Yapım sürecindeki kolaylığın yanı sıra, büyük tuf bloklarının içinde oyulan mekanlar, iklim ve ısı farklarının büyük olduğu İç Anadolu Bölgesi’nde bu yapıları kullananlara kışın soğuktan, yazın sıcaktan koruma bakımından eşsiz bir yalıtım sağlanılmaktadır. Öte yandan bu mimari, deprem, sel baskını gibi doğal felaketlere ya da zamanın aşındırmasına karşı daha dayanıklıydı ve kesinlikle rutubetsiz bir ortam sağlanılmaktadır. Bu özellikleriyle bugün de limonluk ya da şarap mahzeni, tahıl ambarı gibi işlevleri için çok uygun mekânlar olarak kullanılmaktadır. Kapadokya mimarisi altın çağını, bölgeyi tehdit eden Arap saldırılarının göreceli olarak durdurulduğu X. Yüzyıl ile Selçukların bölgeyi ele geçirmeye başladığı XI. Yüzyılın ikinci yarısına kadar olan istikrar döneminde yaşamıştır. Bugün bölgede bulunan kilise, manastır ve şapellerle bunların freskolarının çok büyük bir bölümü bu dönemde yapılmışlardır. Bölge Türk’lerin eline geçtikten sonra, ilk aşamada yapım faaliyeti durmuş, ancak bir süre sonra manastırlar yeni yönetime uyum sağlamaya başlamış ve kaya mimarisi ile fresko bezeme sanatı, yeniden canlanmıştır.

Bölgede yalnızca manastır, kilise ya da şapel gibi dinsel yapılar değil, konutlar, hatta bütünüyle bir yerleşim merkezi de tuf kayasının içine oyularak

yapılabilmektedir. Bu kayalara oyulmuş köylerin en önemli örnekleri, Ortahisar ve Uçhisar'da görülebilir. Aşağıda ilgili görsellerine yer verilmiştir. Buna benzer daha küçük ölçekli yerleşimlere Ürgüp, Zelve ve Çavuşin'de de rastlanılmaktadır. Genellikle büyükçe kaya kütesine oyularak ve birbirine bağlanmış çok sayıda mekândan oluşurlar ve güvenilir bir su kaynağına ulaşım vardır. Bu tür yerleşimler her zaman insanlar tarafından iskân edilmemiş, bazen de bölge tarım için çok önemli olan güvercin gübresinin elde edilmesine yönelik güvercinlik olarak kullanılmışlardır (Akyürek, 1998; 248).

Bölgede bulunan kilise, manastır, şapel ve freskoların görselleri ve aşağıda verilmiştir.

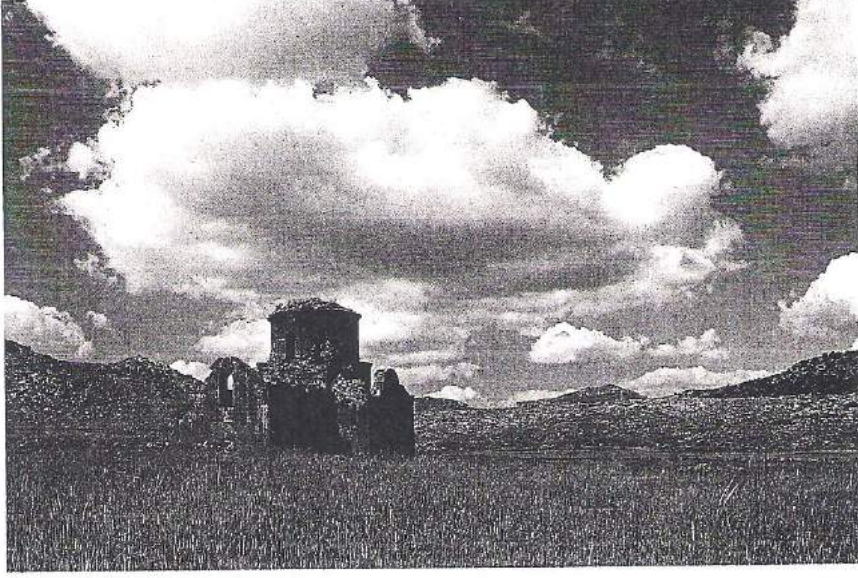
Aziz Basileios'un sözünü ettiği manastır merkezi olan Göreme (Akyürek, 1998;232).

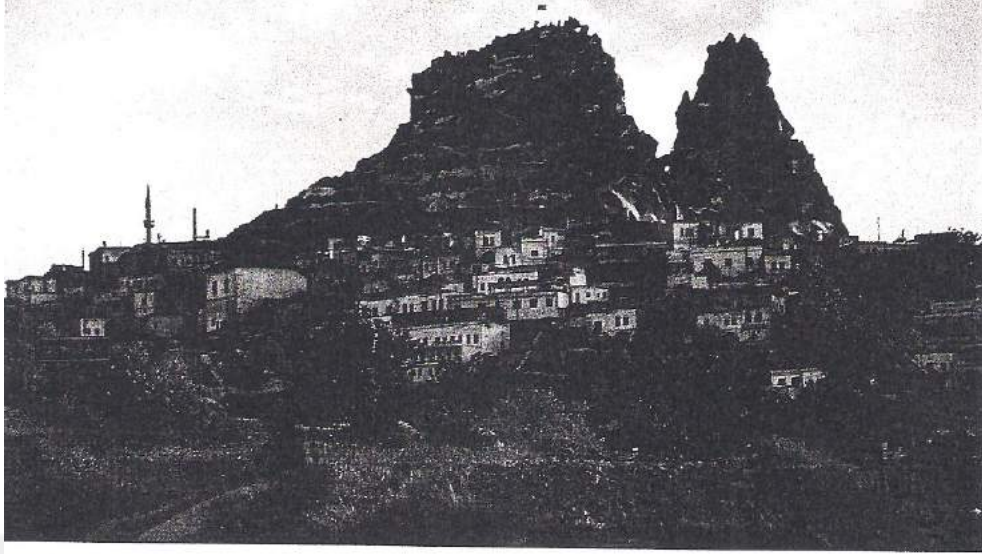
Göreme Vadisi'nde Kızlar Manastırı olarak adlandırılan kaya, Keşişler için ayrılmış yemekhane, kilise vd. mekanları içermektedir (Akyürek, 1998; 259).

Kubbeli diğeri adıyla Belli Kilise (Akyürek, 1998;247).

Kızıl Kilise (Akyürek, 1998;247).

Üstte Uçhisar altta Ortahisar (Akyürek, 1998;248-249).

Çavuşin (Akyürek, 1998;249).

Bölgede bulunan kilise, manastır, şapel ve freskoların görselleri devamı ekte mevcuttur.

1.1.Problem Durumu

Toplumsal yaşama uyum sağlamak, toplumsal yapı içindeki kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyumlu bir biçimde yaşamak son derece güç bir iştir. Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yaşayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Çocuğun bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini günümüzde özellikle eğitim kurumları üstlenmiştir (Kılıçoğlu, 2012;5). Sosyal Bilgiler de sosyal olan şeylerin bütünüdür. Bu bağlamda programın önemi büyüktür. Hedeflerin tespitini yapmakta önem arz etmektedir.

Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim programında hedeflere bakıldığında öne çıkan hedefler arasında öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilmesidir. Bilgi

çağının sağladığı kolaylıkların yanında öğrencilerin bu yeni duruma hazır olmaları için düşünme becerilerini kazanmaları gerekmektedir. Problem çözme, eleştirel düşünme, sorgulama, karar verme, yaratıcı düşünme ve analiz becerileri Sosyal Bilgiler öğretiminin hedefleri arasındadır (Demirkaya, 2011;427).

Seyahatnamelere bakıldığında düşünmeye eleştirel bakmaya sevk ettiği söylenebilmektedir. Seyahatnameler önemli öğretim materyali olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda;

- Sosyal Bilgiler programında, ders ve çalışma kitabında seyahatnamelere nasıl yer verilmiştir?
- Nevşehir’e gelmiş seyyahlar bölge hakkında gözlemleri nelerdir? Problem cümleleri ışığında araştırma yapılmıştır.

1.2.Amacı

Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin alt disiplinlerinin bir araya getirilmesiyle oluşan ilköğretim programıdır. Sosyal Bilgiler dersi çerçevesinde vatandaşlık becerilerinin gelişmesini ve değeri fark etmesi dersin verimli işlenmesiyle mümkün olacaktır. Bu araştırmanın genel amacı; ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programında edebi ürünler içinde yer alan seyahatnamelerin ne oranda kullanıldığını ortaya koymak ve Nevşehir’e gelmiş seyyahların bölge için verdiği bilgileri tespit etmektir.

1.3. Önemi

Sosyal Bilgiler dersi öğrencinin donanımı için önem arz etmektedir. Bundan dolayıdır ki Sosyal Bilgiler dersi sevdirmesi ve derse ilginin artırılması oldukça önemlidir.

Edebi ürün olan seyahatnamelerde tarihi olaylara birinci elden kaynaklık eder, yazıldığı dönemden izler taşır ve kültürel değerlerin taşınmasında büyük rol oynamaktadır. Tarihi kanıtlarının da ders ortamında sunulmasıyla bilgiyi somutlaştırarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilgisi artırılabilir. Aynı zamanda geçmişle bugünü değerlendirilmesinde seyahatnameler önemli yer tutmaktadır.

1.5. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak adına sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası yaklaşımla birleştirilmesinden meydana gelen çalışmadır. Okul programında Sosyal Bilgiler, antropoloji, ekonomi, psikoloji, coğrafya, edebiyat, hukuk, felsefe, arkeoloji, siyasal bilimler, din, sosyoloji ve sanat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzgeçten geçirilen sistematik çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı ise, birbirine bağımlı, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu faydasına, mantıklı kararlar verebilmesi için genç insanlara yardımcı olmaktır (akt. Doğanay, 2002;16).

Seyahatname: Seyahatname; çeşitli amaçlarla yapılan seyahatler dolayısı ile kaleme alınan eserlere verilen isimdir. Kelimenin Arapça aslı; “*siyâhat*”tır. Arapça gezi anlamındaki seyahat ile Farsça risale veya mektup anlamındaki name kelimelerinin birleşiminden oluşan seyahatname, “gezi mektubu” veya “gezi eseri” manasına gelmektedir. Arap edebiyatında seyahatnamenin karşılığı “rihle” Fars edebiyatında ise “sefername” dir(Yazıcı, 2009: 9).

2. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SEYAHATNAMELER

2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin nasıl olacağı uzun süre belirlenememiş ve ilk kez 1970 yılında Barth ve Shermis bir tanım yapmayı başarmışsa da Sosyal bilgiler eğitimcileri Soğuk Savaş'ın sonuna kadar yeni tanımlar yapmaya devam etmişlerdir (Öztürk, 2007; 23).

Sosyal bilgiler eğitiminde uluslararası en büyük kuruluşlardan olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) şöyle tanımlamıştır: Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak adına sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası yaklaşımla birleştirilmesinden meydana gelen çalışmadır. Okul programında Sosyal Bilgiler, antropoloji, ekonomi, psikoloji, coğrafya, edebiyat, hukuk, felsefe, arkeoloji, siyasal bilimler, din, sosyoloji ve sanat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzgeçten geçirilen sistematik çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı ise, birbirine bağımlı, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu faydasına, mantıklı kararlar verebilmesi için genç insanlara yardımcı olmaktır (akt. Doğanay, 2002;16).

Sosyal Bilgiler ile ilgili diğer tanımlar ise şu şekildedir;

Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçeklerin ispatlanmasına dayalı bağ kurması ve sürecin sonunda ortaya konulan bilgilerdir (Sönmez, 2005;455).

Sosyal Bilgiler, önemli toplumsal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanmaya konulması amacıyla, sosyal ve beşerî bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla harmanlanmasıdır (Öztürk, 2007;23).

2.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Johan Dewey'in dediği gibi “ Sosyal Bilgiler sosyal olan şeyleri çalışmaktır.” Sosyal bilgiler öğretimi sosyal olan her şeyi kapsar ve bu yüzden kapsamlı bir derstir. Çağımızda hızla çoğalan bilgi, gelişen teknoloji ve toplumun değişen ihtiyaçları da programa olan ihtiyacı artırmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin ilköğretim programında yeri ve sosyal bilgiler programında yer alan hedeflerle ilişkisi vardır. Program bireyin kendi kültür ve toplumun isteklerini ön plana almalı ve bireyin bulunduğu toplumun ihtiyaçlarını bilmesi oldukça önem taşır. İhtiyaçların belirlenmesiyle toplumun ileriye yönelik amaçları belli olacak ve eğitim bu yönde şekillenmiş olacaktır (Sağlam, 2011).

Sosyal bilgiler dersi 2005 programında insanın toplumsallaşmasına yardımcı olması için tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını içeren, toplumun çevreyle etkileşimini ele alan , bütüncül anlayış ilke edinen ilköğretim dersi şeklinde tanımlanmaktadır (Yazıcı ve Koca, 2011).

2004 Sosyal Bilgiler Programı davranışçı yaklaşımdan başka bilginin değeri ve bireyin tecrübelerini göz önünde bulundurarak yaşama etkin katılımı, problem çözmeyi kolaylaştırıcı, doğru karar vermesini artırıcı doğrultuda yapılandırmayı gözetken, öğrenciyi merkeze alarak etkinlikler zenginleştirilmiş, sosyal bilgilere göre bilgi ve beceriyi dengeleyen, bireysel farklılıkları gözeterek ve öğrencinin yaşantısını dikkate alarak çevreyle etkileşim içinde olmasına olanak veren anlayış hayata geçirilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir (Özdemir, 2012).

2.2.1. Programın Vizyonu

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda belirtildiği üzere yeni programın vizyonu şu şekilde aktarılmıştır (MEB, 2005'a):

21. yy. Atatürk ilke ve inkılaplarını ilke edinmiş çağdaş, Türk gelenek-göreneklerini demokratik değerleriyle bezenmiş insan haklarını bilen, yaşadığı çevreyi koruyan, bilgi tecrübelerine dayandırarak süzgeçten geçirip, sosyal ve kültürel bağlamda kullanan eleştirel düşünen yaratıcı, sosyal hayatta aktif haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

2.2.2. Programın Temel Yaklaşımı

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hedefleri hayata geçirmek için aşağıdaki ilkelerden destek almaktadır:

- Bütün öğrencilerin birey olarak kendilerine has olduğunun kabul edildiği,
- Öğrencilerin ileriki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine özen gösterildiği,
- Bilgi, kavram, değer ve becerilerinin gelişmesine olanak sağlayarak öğrenmenin hayata geçirilmesine önem verildiği,
- Öğrencileri soru sormaya, düşünmeye bilgi alışverişi yapmaya teşvik ettiği,
- Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı, dinamik ve mutlu birey olarak yetişmesini hedeflediği,
- Milli kimliği ön planda tutarak evrensel değerler benimsemesine önem verildiği,

- Öğrencilerin örf ve adetleri göz önünde tutarak ahlaki, sosyal ve kültürel açıdan ilerlemesini amaçladığı,
- Öğrencilerin haklarının bilincinde olan ve haklarını kullanan sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmesine özen gösterdiği,
- Öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlı olmasını sağladığı,
- Öğrencilerin öğrenme süresince tecrübelerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim halinde olmasına olanak sağladığı,
- Bütün öğrencilere ulaşabilme için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliğini önemsendiği,
- Periyodik olarak, öğrencilerin çalışma dosyalarına bakılıp öğrenme-öğretme süreçlerini değerlendirmeye imkân verdiği üzerinde durulmuştur (MEB, 2005).

2.2.3. Sosyal Bilgiler Öğretimine Farklı Yaklaşımlar

Uzun zamandan beri alanında uzmanları, sosyal bilgiler öğretiminin temel amacının vatandaşlık eğitimi olduğunda hem fikir olsalar da, vatandaşlık eğitimi yorumlamada ve uygulamada farklı yaklaşımlara sahip olunmuştur (Öztürk,2007;24). Burada en çok kabul gören üç geleneğin varlığından söz etmek mümkündür. Bunlar; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi, yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimi şeklindedir.

2.2.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler öğretiminde en eski ve yaygın yaklaşımı olan bu yaklaşımda genel amaç toplumun temel kurum, inanç ve değerlerini işaret ederek, hali hazırdaki durumun devamlılığını sağlamaktır. Barr ve arkadaşlarının dediğine göre yaklaşım amacı ise; kültürel devamlılığı sağlayacak yeni nesil yetiştirmek şeklindedir. Bu yaklaşımın hedefleri arasında geçmişin ve geleneklerinle iftihar

etmek, sorumluklarının bilincinde olmak, yerinde tutum ve davranışlar ortaya koymak yer almaktadır. Yaklaşım öğretmen merkezli yöntemlerin kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

2.2.3.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının ve etkili vatandaşlık için en doğru hazırlama yaklaşımı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Yaklaşım göre öğrenciler sosyal bilimlerin yapısıyla ilgili bilgi toplama ve bu bilgileri yorumlama süreçlerini öğrenmeleri gerekmektedir. Sosyal bilimciler tarafında da tanımlanmış önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar sosyal ilgilerin içeriğini oluşturmaktadır.

2.2.3.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

John Dewey'in düşüncesine dayanan yaklaşımın ilk amacı öğrencilerin problem çözme ve karar verme becerilerini öğrenip bunları hayata geçirmelerini sağlamak. Bu yaklaşımda önceden belirlenmiş mutlaka uygulanması gereken bir içeriğin varlığından söz etmek mümkün değildir. Etkinlikler ise öğrencileri doğrudan ilgilendiren güncel konu problemlere dikkat kesilmesi istenir. Araştırma becerisini geliştirmeyi öngören yaklaşımdır (Öztürk, 2009;5).

Tablo 2.1: Üç Sosyal Bilgiler Öğretim Geleneği

	Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi
Amaç	Vatandaşlık en iyi, doğru değerlerin karar almak için bir çerçeve olarak telkin edilmesiyle geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, sosyal bilim kavram, süreç ve problemlerinin egemenliğine dayalı olarak karar verirken geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, vatandaşların karar verirken ve problem çözerken ihtiyaç duyduğu bilgilerin elde edildiği bir araştırma süreci kullanılarak geliştirilir.
Yöntem	Aktarım: Kavram ve değerlerin ders kitabı kullanma, ezberleme, aktarım, soru – cevap ve yapılandırılmış sorun çözme gibi tekniklerle aktarımı.	Buluş: Sosyal bilimlerden her birinin kendine özgü bilgi toplama ve kanıtlama yöntemi vardır. Öğrenciler bu yöntemleri keşfetmeli ve uygulamalıdır.	Yansıtıcı Araştırma / İnceleme: Karar verme, sorunları tanımlamayı ve iyi anlayarak çatışmaları çözmeyi hedefleyen bir yansıtıcı inceleme sürecinde oluşturulur ve öğrenilir.
İçerik	İçerik öğretmen tarafından yorumlanan bir otorite tarafından seçilir ve inanç, değer ve tutumları gösterme işlevine sahiptir.	Doğru içerik hem ayrı ayrı hem de bütünleşmiş sosyal bilimlere ait yapı, kavram, sorun ve süreçlerdir.	İçerik öğrenciler tarafından seçilen sorunları biçimlendiren birey vatandaşın ilgi ve ihtiyaçlarının dayandığı değerlerin analizini içerir. Böylelikle sorunlar, yansıtma için içeriği oluşturur.

(Öztürk, 2009; 7).

2.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları

Sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçları incelendiğimizde evrensel ve ulusal amaçlar dikkat çekmektedir. Evrensel amaçlar kendi içinde bilgiye ilişkin, beceriye ilişkin, değerlere ilişkin, sosyal katılıma ilişkin şeklinde görülmektedir. Ulusal amaçlar ise ülkelerin eğitim politikalarını belirleyen ilke ve amaçlara göre oluşturulmaktadır.

Güncellenen Sosyal bilgiler dersi öğretim programı Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak haklarını ve sorumluluklarını bilip yerine getiren, milli değerlere sahip, vatanını seven vatandaşlar yetiştirmek,
2. Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel yönden kalkınmasındaki rolünü idrak edip demokratik, laik ve çağdaş değerleri devam ettirmeye, gelecek nesillere aktarmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkesi için geçerli olduğunu, herkesin yasalar önünde eşit kabul edildiklerini sebepleriyle biliyor olmaları,
4. Türk kültür ve tarihini meydana getiren yapı taşlarını idrak edip milli bilincin oluşmasını ve geçmişten günümüze kültürel değerlerimizi koruyarak geliştirilmesini kabul etmeleri,
5. Bulunduğu çevreyle dünyanın coğrafi özelliklerini fark edere insanla çevrenin etkileşim halinde olduğunu bilmeleri
6. Doğal kaynakların sınırlı oluşunun farkına varması ve çevreyi korumaya çalışmalı, yaşanabilir çevre modeline sahip olmaları,
7. Doğru bilgiye ulaşmayı bilen, eleştirel düşünme becerisiyle donanımlı bireyler olmaları,
8. Ekonomik açıdan kalkınmada ve uluslararası ekonomide yerli ekonominin yerini anlamaları,

9. Çalışmanın toplumsal hayatta yeri ve önemini tüm mesleklerin zorunlu ve saygın olduklarına inanıyor olmaları,
10. Farklı zamanlara ait tarihsel kanıtları irdeleyerek insanlar, olaylar ve olguları karşılaştırarak değişimi ve sürekliliğin farkına varmaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişmesini ve toplum üzerindeki izlerini anlayarak teknolojiyi bilinçli kullanıyor olmaları,
12. Özgür birey olduğunun farkına vararak fiziksel ve duygusal özelliklerini bilip, ilgi ve yeteneklerinin idrakinde olmaları,
13. Toplumsal hayatı düzenleyerek karşısına çıkan problemleri çözerek iletişim becerilerini kullanabilmeleri,
14. Bireysel ve toplumu ilgilendiren problemlerin çözümü için düşüncelerini paylaşıyor olmaları,
15. Vatanını ve dünyayı ilgilendiren olaylara karşı kayıtsız kalmamaları (MEB, 2018).

2.3. Sosyal Bilgilerde Edebi Ürünler

2005 yılında yapılan sosyal bilgiler programında edebi ürünlerden faydalanma yönünde önerilerde bulunmakta. Programın uygulanması ile ilgili bölümde öğretmenin Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı sorumluluklarını yerine getirme rehber olması gerektiğini ayrıca derse ile ilgili konuları sevdirecek roman, hikâye, tarihi roman, hatıra, gezi yazısı gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmeli şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2004:8).

Tablo 2.2. Sosyal bilgiler öğretiminde yararlanılacak tarihsel edebi ürünler

Hikayeli Tarihsel Edebi Ürünler	Tarihsel Nazım Eserleri	Görsel Tarihsel Edebi Ürünler	Tarihsel olmayan Edebi Ürünler
Tarihsel hikayeler	Şiirler	Çizgi romanlar	Gezi Yazıları
Romanlar	Nazım halindeki destanlar	Karikatürler	Sosyal ilişkileri anlatan hikâyeler
Anekdotlar	Türküler		Şiirler
Nesir halindeki destanlar	Marşlar		Şarkılar
Mitler			Fıkralar
Gazavatnameler			
Menkıbeler			
Cenkenameler			

(Tokcan, 2016:10).

2.4. Seyahatname Nedir?

Seyahatname sözcüğünün kelime anlamına bakmadan önce Seyahat kelimesini incelememiz daha doğru olacaktır. Seyahat kelimesi *seyh* kökünden türetilen “*yürüme, gitme, insanların arasını bozmak için ortalıkta dolaşma, kendini ibadete vererek yeryüzünde gezip dolaşma*” anlamlarına gelmektedir. Seyahatin türetildiği *seyh* kelimesi; “suyun yeryüzünde sürekli akması” anlamını taşımaktadır. Dolayısı ile suyun yeryüzünde aktığı gibi gezip dolaşan ve yolculuk edenlere de *saih* veya *seyyah* denilir. Sefer, seyir ve rihle gibi kelimeler seyahat

ile yakın anlamlı kelimeler (Çağrı, 2009: 7) olduğunu söylemek mümkündür. Seyyahların eserlerinde ne tür bilgiler verdiklerine bakıldığında; Gezdikleri yerlerdeki toplumların günlük hayatı ve gelenekleri ile ilgili önemli bilgiler vermişlerdir. Bu bilgiler siyasi yapının oluşum biçimi, devlet törenleri, âdet ve gelenekler, dini inanış gibi çok çeşitli yelpazedeki değerli bilgilerdir. Seyyahların çoğunun eserlerinde hayal mahsulü veya gerçeğe dayalı hikâyelerden oluşan bir anlatım şekli de mevcuttur (Yazıcı, 2009: 10). Bunlara ilave olarak Seyyah gezerek edindiği tecrübeyi seyahatnamesinde okuyucusuyla paylaşır. Gezi yazısı bu bağlamda edebiyatın kendisi kadar eskidir. Biri seyahatini anlatırken diğerleri de onunla birlikte yolculuğa çıkmış kadar olur (Şirin, 2012; 102).

Seyahatname sözcüğünün kelime anlamına baktığımız da Arapça *seyahat*, Farsça *nâme* sözcüklerinin bileşimiyle oluşmuştur. Seyahatnameler, "gezi hatıraları kitabı"dır (Kılıçlıoğlu, Araz ve Devrim ; 230). Seyahatname ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bunlara bakıldığında seyahatname; çeşitli amaçlarla yapılan seyahatler dolayısı ile kaleme alınan eserlere verilen isimdir. Kelimenin Arapça aslı; "*siyâhat*"tır. Arapça gezi anlamındaki seyahat ile Farsça risale veya mektup anlamındaki name kelimelerinin birleşiminden oluşan seyahatname, "gezi mektubu" veya "gezi eseri" manasına gelmektedir. Arap edebiyatında seyahatnamenin karşılığı "rihle" Fars edebiyatında ise "sefername" dir(Yazıcı, 2009: 9). Bir diğer tanıma bakıldığında Seyahatname, yazarın yurt içinde ve dışında yaptığı gezilerde gördükleri yerlerin ilgi çeken, değişik olan taraflarını yalın ve samimi bir anlatımla yansıttığı yazılardır (Aktaş ve Gündüz, 2004: 182). Şeklinde tanımlara ulaşmak mümkündür. Zaman içerisinde değişen dünya şartları, bilim ve teknolojideki ilerlemelerle insanların bilgiye ulaşma yolları, bununla birlikte yabancı ülkeleri tanıma ihtiyaçları da değişmiştir. Günümüzde eskiden gezilen, görülen yerlerin özelliklerini o yeri tanıtmak için yazan seyahatnamelerin yerini "Gezi Yazısı" almıştır. Aralarında büyük farklılıklar olmasa da küçük ayrımlar vardır. Gezi yazıları, sadece gezilen görülen yeri olduğu gibi tanıtmaya amacıyla değil, o yerin tarihi ve fiziki özellikleriyle dikkatleri çekmek için yazılmaktadır. Bu durumun oluşmasında da turizm faaliyetlerinin ortaya

çıkmasının ve turizmin ülke ekonomilerinde önem kazanması oldukça etkili olmuştur (Maden, 2008; 153).

Seyahatnameler aynı zamanda kültür tarihçiliğinin de önemli bir malzemesini oluşturur. İnsanın tarihi kadar eski olan seyahatin ve seyahatnamelerin yeterince incelendiğini söylemek zordur. Seyahatnamelerin analitik bir metotla ele alınıp incelenmesi insanın tarihinin yazılması açısından önemlidir (Şirin, 2012; 102).

Seyahatname sözcüğü; bilinmeyene duyulan merak uzakta olana ulaşma arzusu insanların daha da uzun yolculuklara çıkmasına, sayfalar dolusu seyahatnameler yazılmasına birçok harita çizilmesine sevk etmiştir. İnsanları seyahatte yaşanacak tüm tehlike ve zorlukları göze alıp yola çıkmaya teşvik eden güdüler farklılık göstermekte. Yüzyıllar içinde güdüler değişerek bazen merak ve macera bazen de keşif, para hırsına veya zevke dönüşmüştür. İnsanlar merak ettikleri müddetçe medeniyetleri varlığını devam ettirdi. Toplumlar, bilinmeyene olan meraklarını yitirdiklerinde ise öğrenilecek başka bir şeyin kalmadığına düşünmüş ve bilineni tekrar edip durağanlaşmışlar ve yok olmaya mahkûm olmuşlardır. Toplumlar merak ettikleri sürece üretken olabilmişlerdir (Şirin, 2013).

2.5. Seyahatnamelerin Genel Özellikleri

Seyahatnameler Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli bir öğretim aracı olarak kullanılabilir. Yalnız, bunları kullanırken, bu eserlerde verilen bilgilerin doğruluğu diğer kaynakların verileriyle denetlenmeli, doğrulanmalıdır. Çünkü gezginin yazdıklarının bir kısmı onun görüşü, edebi yorum veya katkısı ve hatta abartısı olabilmektedir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012:134).

Seyahatnameler diğer bir deyişle vakayiname olduğu da bilinmektedir, seyyahın gözlemlemesinin gerekli görüldüğünden bazı soruları sormamız

gerekebilir: İlk olarak; seyyahların bütün tespitleri doğru mudur? İkincisi; seyahatnamelerin bir kısmı veya tamamı gerçek midir, yani başka bir eserden kopya edilmemiş midir? gibi sorular akla gelmektedir. Birinci sorunun seyyahların bazen objektif olamadıkları, kendi kültürlerine, sosyolojik ve psikolojik birikim ve görüşlerine göre değiştiği yolundadır. Bu tezi ileri süren araştırmacı Prof. Dr. Nurettin Ceviz Texier'nin eserlerinin bazı bölümlerinde siyasi görüşlerinde çok da objektif yaklaşmadığını söylemektedir. İkinci soruya gelirse; Bazı seyyahların ise gerekçe sunmadan ve kaynak göstermeden başkalarının hazırlamış olduğu seyahatnameleri kopyalamaktan geri durmamışlardır (Çataloluk, 2013). Seyahatnameleri incelediğimizde yolculuğun yapıldığı coğrafyanın o günkü sosyal, ekonomik ve eğitim özelliklerini yansıtmayla tarihî (hatta yer yer manzara betimlemeleriyle de coğrafi), yazarın büyük bir dikkatle yeni yerlerin maddi ve manevi özelliklerini, yaşantılarının özgün yönlerini içten ve anlaşılır bir dille anlatması ile de edebi bir özellik taşıdığını söylemek mümkündür (Maden, 2008; 148). Seyahatnamelerin özelliklerini sıralayacak olursak;

- Seyahatnamelerde konu genellikle birincil tekil şahıs tarafından yani seyyah tarafından anlatılır.
- Seyahatnamelerde metin öznel olarak karşımıza çıkar. Seyyah, anlatımında genel ifade vermeye çalışsa da kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmekten geri kalmaz.
- Seyyahlar gezi sırasında alınan notlar genellikle yeniden ele alınır, düzenlenir ve yazılır.
- Seyahatnamelerde benimsenen plan, genellikle seçilen üsluba göre ya güzergâh veya tarihsel olaylar (kronikler) doğrultusunda veya temaya göre bir gelişme gösterir.

- Seyahatnamenin farklı şekillerde kaleme alınabilme ihtimali olsa da çoğunlukla ayrıntıya kaçmadan zaman dizinsel (kronolojik) bir yöntem izlenerek kaleme alınır. Ancak seyahatname, seyahatin gerçekleştiği tarihten çok sonra yayımlandıysa, tarihlerin doğru olmama olasılığı çok büyüktür.
- Seyahatnamelerin yazımında sabit bir zaman kullanılmaz. Seyyah, iki toplum veya medeniyet arasında gidip gelir. Bazen geriye giderek, bazen de ileriye giderek eserinde betimlemeler yapar.
- Seyyahlar gezdikleri ülkenin çok eski dönemlerine ilişkin bilgileri de eserlerinde verebilmektedirler. Bu da seyahatnamenin kapsamını ve özelliklerini arttırmaktadır şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Gürer, 2010; 17-18).

2.6.Seyahatnamelerin Kullanımı

Seyahatnameler, bilgi verici bir özellik taşırlar. Gezilen görülen yeni yerler hakkında yazar okuyucusuna bilgi verir. Yazar, gidip gördüğü yeni yerlerin coğrafi, tarihi ve sosyal değerlerinden etkilenip kendi halkına anlatma isteği içinde bu metinleri kaleme alır. Coğrafi alanda Dünya'nın bilinmeyen yerlerinin keşfi, uzaktaki ülkeleri merak ile insanlar yeni yerleri çeşitli amaçlarla tanıma ihtiyacı hissetmiş, seyahatnameler de bu ihtiyaca cevap vermiştir. Geçmiş zamanlarda seyahatnameler, bir iletişim aracı olarak önem kazanmıştır. Seyahatnameler, iletişim imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde bilimsel ve kültürel gelişmelerin aktarıcısı konumunda olmuştur. (Maden, 2008: 148).

Sosyal Bilgiler öğretimiyle edebiyat ilişkisinin araştırmalara konu edildiği görülmektedir. Bunlardan birinde İlköğretim 6-7. sınıflar Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde yaptığı deneysel çalışmada öğrencilerin bilgi düzeylerini, hikâye anlatım yönteminin arttırdığını belirlemiştir. Sosyal Bilgiler

dersi öğretiminde kullanılması üzerine yaptığı deneysel çalışmada edebi ürün kullanımının öğrencilerin bilişsel kazanımlarında etkili olmadığını ancak, öğrencilerin duyuşsal kazanımlarında anlamlı derecede fark yarattığını belirlemiştir. Sosyal Bilgiler konuları için edebi metinlerin ders aracı olarak kullanılması öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmede, empati kurabilmelerinde ve kendilerini ifade edebilmelerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Diğer araştırmalar incelendiğinde edebi eserlerin; Sosyal Bilgiler içeriğini anlamaya katkıda bulunabileceği, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmede yardımcı olabileceği, geçmiş ve günümüz olayları arasında önemli bağlantılar kurmada genç okuyuculara imkânlar sağlayabileceği ve öğrencilere geçmişini daha iyi görselleştirmelerinde yardımcı olabileceği anlaşılmaktadır (Kaya ve Ekici, 2015: 93).

“ 2005 Sosyal Bilgiler 7. sınıf öğretim programı ve kılavuzunda “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin 7. kazanımı seyahatnamelerle ilgilidir. Kazanım; “Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.” Bu kazanım, Türkçe dersinin yazma öğrenme alanı ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili olarak “*Seyahatnameler Gözüyle*” adlı etkinlik örneği de görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında seyahatnamelerin kullanımı ile ilgili olarak; ders kitaplarında seyahatname kullanımı ile ilgili ilk göze çarpan husus, olayın geçtiği zamanın ve mekânın belirtilmesi konusunda pek titizce davranılmadığıdır. Üstelik seyyahlar ve seyahatnameleri ile ilgili kısa bir tarihi arka plan bilgisi verilebilirdi. Ders kitaplarının; yazılı metne soru sorma açısından sosyal bilgiler öğretim programı ve kılavuzunda yer alan seyahatname etkinliğinin gerisinde kaldığı söylenebilir. Seyyahların yazılı metinleri olduğu kadar, çizdiği resimler ve gravürler de sınıfta eleştirel olarak incelenmelidir. Çocuklar, resimlerden bilgi çıkarmayı ve bunlara eleştirel bakabilmeyi öğrenmelidir. Öğretim Programı ve Kılavuzu, bu konularda özel yayınevlerine kılavuzluk edecek niteliklere sahiptir (Ata,2013).

2.7.Örnek Etkinlikler

Etkinlik 1:

- **Geçmişten Günümüze İlimiz**

Araştırmadan yola çıkarak Nevşehir'e gelmiş seyyahların bölgede resmettiği fotoğrafla günümüzde aynı yerin mevcut hali karşılaştırılarak öğrenci fikirleri alınıp yaşanan değişimler gözlenmesi istenebilir.

Etkinlik 2:

- **Zamanda Yolculuk**

Bölgeye gelmiş seyyahlar kronolojik olarak sıralanır ve bölgeye gelmiş seyyahların Seyahatnameleri sadece 7. Sınıfta değil diğer sınıflarda kazanımlara uyarlayarak kullanılabilir.

Etkinlik 3:

- **Araştırılın Paylaşalım**

Öğretmen bir önceki derste öğrencilerden seyahatnamelerle ilgili ve bölgeye gelmiş seyyahlarla ilgili derse hazırlık yapmalarını ister. Sonrasında sınıf dört eşit gruba ayrılır. Oturma düzeni 'U' şeklinde hazırlanır. Her gruba grup şefi seçilir. Şef aynı zamanda yazıcıdır. Gruplara fon kâğıdı ve kalem verilir. Kağıtlara başlık verilir. Bunlar; Fiziki, Sosyo-ekonomik, Kültürel, Demografik şeklindedir. Gruplar bölgeye gelmiş seyyahlarla ilgili başlıklar doğrultusunda araştırmalarından faydalanarak yazmaları istenir. Gruplara 3'er dakika verilir, gruplar dönerek araştırma sonuçlarını kâğıda aktarır. Sonunda ise; edinilen bilgileri grup şefleri yüksek sesle okuyarak herkesle paylaşması sağlanır.

Etkinlik 4:

- **Neyin Nesi**

“Mağaraların güzelliği şaşırtıcıydı ama asıl suyun karşı tarafına varınca gördüğüm antik anıtlar, inanılmaz bir şaşkınlığa düşürdü beni. Düşündüğümde, şimdi bile allak bullak ediyor beni bu görüntü. Bugüne dek çok yolculuk ettim, ama buna benzer bir şeyi ne gördüm ne de işittim. Kimi daha yüksek, kimi kısa, hepsi de aynı kayadan yapılma, inanılmaz sayıda piramit görülüyordu ortalıkta; içleri, üst üste birkaç daire oluşturacak biçimde oyuktu hepsinin; güzel birer giriş kapıları ve tırmanmak için güzel merdivenleri vardı. Sonra da her piramidin ucunun başka bir biçimle sonuçlandığını gözlemledim.” Paul Lucas’tan yapılan alından hareketle aşağıdaki sorulara cevap verilmesi istenir.

Sorular;

1. Paul Lucas “ Kimi yüksek kimi kısa, çok sayıda piramit..” derken neyden bahsetmektedir?
2. Paul Lucas gördüklerine nasıl tepki vermiştir?
3. Paul Lucas’ın anlattıkları yapılar günümüzde de varlığını sürdürmekte midir?

Etkinlik 5:

DERS	: Sosyal Bilgiler
SINIF	: 5
ÖĞRENME ALANI	: Üretim, Dağıtım ve Tüketim
ÜNİTE	: Ürettiklerimiz
KAZANIM	:Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.

ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ:

- Ekonomik faaliyetin ne olduğu sorulur ve öğrenci görüşleri alınır.
- Bulunduğu bölgedeki ekonomik faaliyetlerin neler olduğu sorulur.
- Bölgeye gelmiş değişik zamanlar seyyahların gözlemlerinden faydalanılarak sunulan alımdan ekonomik faaliyetlerin tespit edilmesi istenir.
- Geçmişten günümüze bölgeye değişen ekonomik faaliyetler karşılaştırması istenir.

Etkinlik 6:

DERS	: Sosyal Bilgiler
SINIF	: 4
ÖĞRENME ALANI	: Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
ÜNİTE	: Hep Birlikte
KAZANIM	:İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmi kurum ve grupları fark eder.

ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ:

- Seyyahın seyahatnamenin ne olduğu öğrencilere sorulur, daha sonra sınıf bilgilendirilir.
- Sınıf gruplara ayrılır.

- Yapmış oldukları gezileri seyyah gibi not etmeleri istenir.
- Edindikleri bilgileri gruplar halinde “4. Sınıf Seyyahların Gözlemleri Köşesi” çıkarılması istenir.
- Yaptıkları gezilerden notlar sınıfta okunur.
- Gezi esnasında nelere dikkat ettikleri sorulur.

2.8 İlgili Çalışmalar

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretim programında seyahatnameleri inceleyen tez ve makaleler yer almaktadır.

Yakar (2013). *"Cumhuriyetten Günümüze Uygulanmış Olan İlk Öğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Seyahatnamelerin İncelenmesi"* adlı yüksek lisans tezinde tarihsel yöntem kullanılarak 1923'ten günümüze kadar yayınlanmış konu ile ilgili yazılı materyaller oluşturulmaktadır. Altıncı ve yedinci sınıf Sosyal bilgiler öğretim programında hedef ve hedef davranışlar içerik, eğitim durumları ve sınav durumlarında seyahatnamelerde ne gibi değişimlerin olduğu sorununa yanıt aramıştır.

Kaya ve Ekici (2015) *"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi Yazılarında Yararlanma: Gülten Dayıoğlu'nun Gezi Yazıları"* adlı makalede araştırmanın genel amacı gezi yazılarının işlevselliği yönünden değerlendirmektir. Gezi yazıları uzman tarafından gözden geçirilmiştir. Bulgular temalara göre tasnif edilmiş ve yorumlanmıştır. Sonuç olarak gezi yazılarının bilgi ve değerlerin öğretiminde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır. Ek olarak empati beceresiyle birlikte eleştirel düşünme, problem çözme beceresinin kazanmasında katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Çetin ve Hocaoğlu (2016) "Sosyal bilgiler dersinde 7. sınıf öğrencilerinin Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi 'ne ilişkin algılarının incelenmesi" adlı makalede Evliya Çelebi ve seyahatnamesine ilişkin 7. sınıf öğrencilerinde algılar incelenmiş ve yapılan analiz sonucunda ise Evliya Çelebi ve seyahatnamesinde öğrencilerde bilgi eksikliği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışında ise Sosyal bilgiler öğretim programında Evliya Çelebi ve seyahatnamesine yer verilmesi gerektiği şeklinde olmuştur.

İbret vd. (2017) "*Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı.*" adlı makalede Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerden yararlanılması ve öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerden yararlandıklarını derslerinde; anı, fıkra, destan, seyahatname, atasözü gibi edebi ürünlerden değer aktarımı, tarihi konuları aktarmada, öğrenci ilgi çekmede, konuların pekişmesinde ve kalıcılığın sağlanmasında etkili olduğu ifade edilmiştir.

Oruç ve Aygün (2018) "*Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Seyahatnameler*" adlı makalede edebi ürünlerin ders materyali olarak kullanımını öğrencinin ilgisini çektiğini konunun öğrenci tarafından farklı açılardan ele alınmasına olanak sağladığı şeklinde olmuştur. Edebi ürünlerden biri de seyahatnameler olmuştur. Araştırma amacı olarak ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında seyahatnamelerin kullanımı ortaya koymaktır. Sonuç olarak ders kitaplarında seyahatnamelerin kullanımının yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitabı, çalışma kitabında yer alan seyahatnamelerin kullanımı ve bölgeye gelmiş seyyahların bölge hakkındaki gözlemlerinin incelenmesinde nitel araştırma modelinden faydalanılarak durum çalışması yapılmıştır.

Durum çalışmaları değerlendirilmesinde araştırmaların önemli bir yeri vardır. Durum çalışması bilgi toplama, toplanan bilgileri sınıflama, yorumlamak ve araştırmanın bulgularına ulaşmak gibi süreç içeren sistematik türlerden biridir. Durum çalışması gerçekte neler yaşandığına görmek, sistematik biçimde verileri toplayıp analiz edildikten sonra sonuçları ortaya koyma şeklidir (Aytaçlı, 2012:3).

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada doküman incelemesi ve betimsel analizi kullanılmıştır. Elde edilen doküman ve eserler incelenmiştir. Bu durum derinlemesine ve bütün olarak nitel araştırmanın amacı arasında yer alır. Araştırmada doküman incelemesi ile elde edilen bilgiler içeriklerinin analiziyle değerlendirilmiş ve bu doğrultuda incelenmiştir.

Betimsel analiz çeşitli veri toplama teknikleriyle birlikte elde edilmiş verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesine ve yorumlanmasını kapsayan nitel veri analiz türüdür. Analiz türünde gözlemiş olduğu görüşleri çarpıcı biçimde

yansıtılabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Betimsel analiz de araştırma sorularından gözlemlerden yer alan boyutlardan hareket ederek veri analizi için çerçeve oluşturmaktadır. Bu araştırmada;

- Sosyal bilgiler ders kitabında, çalışma kitabında ve programda seyahatnameler nasıl kullanılmıştır?

- Nevşehir'e gelmiş seyyahların bölge hakkında gözlemleri nelerdir?

Bu problemler ışığında veri analizi ve doküman incelemesi yapılmıştır.

Eğitim alanında; ders kitapları, toplantı tutanaklarında, okul yazışmaları, öğrenci kayıtları, program yönergeleri eğitimle alakalı resmi belge pozisyonunda bulunur, veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 188).

Geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olgular araştırılıp geçmişle ilişkilendirilip değerlendirilmesi arşivdeki bilgiler, kişisel dokümanlar, özel dokümanlar, kamu dokümanları (gazete, dergi, literatür vb.) dört kaynaktan elde etmek mümkün (Yakar, 2013: 79).

4.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1 Sosyal Bilgiler Programında Seyahatnameler

2005 Sosyal bilgiler 7. sınıf programında Kültür ve Miras öğrenme alanının da yer alan Türk Tarihine Yolculuk adlı 3. Ünite de bulunan 7. Kazanım doğrudan seyahatnamelerle ilgilidir. “Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.” Şeklindeki kazanım “Seyyahların Gözüyle” adlı etkinlikle desteklenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2.3. 2005 Sosyal bilgiler programında 4,5,6,7. Sınıfta yer alan kazanımlarla kullanılabilen programda tavsiye edilen edebi ürünler.

	4.sınıf	5.sınıf	6.sınıf	7.sınıf
Birey ve Toplum	Bu öğrenme alanında yer alan 2.3.ve 4. Kazanımlarıyla günlük tutma etkinliği ilişkilendirilmiştir.	—	—	1.Ve 2. Kazanım ışığında iletişim üzerinden Hacivat’la Karagöz incelenmiştir.
Kültür ve Miras	2.5. ve 6. Kazanımlarla edebi tür olarak verilen etkinlikler sırasıyla şarkı ve mektup şeklinde olmuştur.	2.3.ve 4. kazanımla ilişkilendirilerek okuma etkinliği verilip masal, destanlar incelemesi verilmiştir.	1. kazanım ilgili destan incelemesi etkinliği 7. Kazanımla metin incelemesi etkinliği verilmiştir.	1. kazanım için hikâye yazım etkinliği verilmiş, 7. Kazanım için ise edebi ürün etkinliği olarak seyahatnamelerin incelenmesi verilmiştir.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	7. kazanımla ilgili olarak yaşadıkları yerle ilgili türkü, efsane incelenmesi istenmiştir.	2.6. kazanımla verilen etkinlik türkü olmuştur.	—	4.Ve 5.kazanımlarıyla ilişkili türkü ve hikâye etkinliği verilmiştir.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	3.4. ve 5. Kazanımlarla ilgili olarak görsel ve yazılı materyal incelenmesi istenmiştir.	3.5. ve 6. Kazanımla ilişkili olarak edebi ürün etkinliği olarak biyografi istenmiştir	3.kazanımla ilgili olarak öykü ele alınması istenmiştir.	4.kazanımdan hareketle önemli bilim insanlarının astronomi örneğinden yola çıkarak bilim mirası ele alınmıştır
Gruplar Kurumlar ve Sosyal Örgütler	2.4. ve 5. Kazanımlarla ilgili metin hazırlama etkinliği verilmiştir.	—	—	—
Güç Yönetim ve toplum	3. kazanımla ilgili olarak fıkra çalışması etkinliği verilmiştir.	1.2.3.4. ve 5. Kazanımlarla verilen etkinlik sözlük çalışmasıdır.	—	—

Sosyal bilgiler programında 4, 5, 6, 7, sınıfta yer alan kazanımlarla ve bu kazanımların gerçekleşmesinde kullanılacak edebi ürünler incelendiğinde seyahatnamelerin 7. Sınıf programında Kültür ve Miras öğrenme alanı içinde 3. Ünite Türk Tarihin de Yolculuk yer alan 7. Kazanımla “Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.” Yer bulunduğunu görülmektedir.

4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Seyahatnameler

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Küresel Bağlantılar” Öğrenme alanında ‘Dünyada Yaşam’ konusu işlenirken seyyahların eserlerinden faydalandığı görülmektedir (MEB, 2017; 179).

ÇİN

Marco Polo (Tersali resim)
7.23

İnsanların uzak ülkelere merakı çok eski zamanlara dayanır. Ünlü gezgin Marco Polo'nun seyahatnamesinde Venedik'ten Çin'e kadar gezdiği yerlerle ilgili izlenimlerini aktardığını görebiliriz.

**İbn-i Batuta (Tersali resim)
7.24**

Gezgin İbn-i Batuta İslam dünyası gezilerini Seyahatnamesinde anlatmıştır. Seyahatnamesinde yaşadığı dönemde farklı ülkelerdeki yaşamılar ile ilgili bilgiler vermiştir.

Sıra Sizde

A. Aşağıdaki boşlukları doldurunuz ve soruları cevaplandırınız.

1. Bir gezgin olsaydım..... gibi ülkeleri gezip görmek ve gördüklerimi başka insanlara anlatmak isterdim.
2. En çok merak ettiğiniz ülke.....
3. Bu ülkeyi merak ediyorum çünkü.....
4. Bu ülke hakkında neler ilginizi çekiyor?.....

Keşifler Atlası

Dünyadaki farklı ülkeler ve gezginlerin keşifleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için, Anita Gones, Çocuklar İçin Resimli Atlas ve Sarah Harrison, Keşifler Atlası'ndan yararlanabiliriz.

179

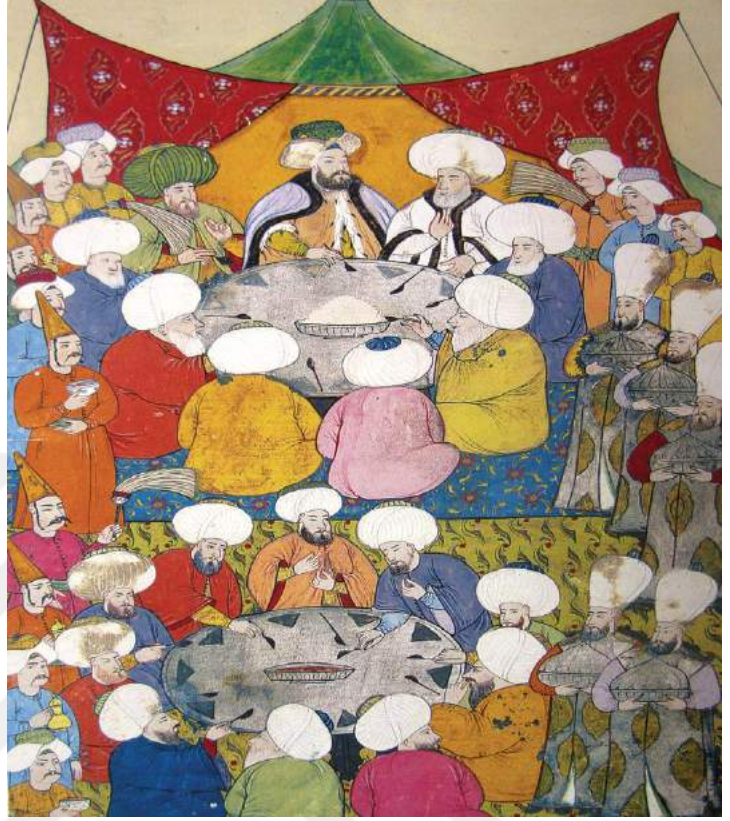
7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Seyahatnameler; Türk Tarihine Yolculuk ünitesinde Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü konu başlığıyla ele alınmıştır. İçerik, görsel ve soruları aşağı verilmiştir (MEB, 2017: 86-89).

Osmanlı topraklarını ziyaret eden pek çok seyyahın olduğu bilgisini vererek Avrupalı bir ressamın yaptığı tabloyla Osmanlı mahalle hayatı hakkında öğrenci düşüncesi alınmış. Daha sonra seyyah tanımlanarak Evliya çelebiden bahsedilmiş ve Osmanlı topraklarına gelmiş yabancı seyyahların Osmanlı kültürü hakkında söylediklerini Kültürel öğelerimizden hangileri üzerinde durduklarını öğrenmek adına bir alıntıyla konu devam edilmiş. Lady Montagu, Şark Mektupları içerisinde yer alan “Bütün odalarda yarım metre kadar yükseklikte bir divan bulunur ve divanın üzerine halı serilir. Bu bir kanepedir. Kanepenin etrafında da duvara yaslanmış iki sıra minder bulunur. Türkler el sanatlarına düşkünlüklerini en çok burada sergilerler. Bunlar genelde sırma işlemeli ya da beyaz saten üzerine altın yaldızlı nakışlıdır. Hiçbir şey bu kadar canlı ve süslü görünemez. Bu kanepeler ayrıca o kadar rahat ki galiba bundan sonra sandalyede oturamayacağım. Tavanlar ise hep ahşaptan ve genellikle kakma işlemeli ya da çiçek figürleriyle boyalıdır. Odalar katlanır kapılarla birçok yere açılıyor ve kapıların ardı dolap görevi görüyor, bunlar bence bizimkilerden daha kullanışlı. Pencereilerin arasında eşyalar için küçük raflar var. Fakat burada en çok hoşuma giden şey odanın ortasındaki mermer fiskiyeler. Bu fiskiyelerden dökülen su serinlik veriyor.”

- Alıntıda anlatılan evin özelliklerinden hangilerini tabloda görüyorsunuz?
- Böyle bir evde yaşamak ister miydiniz? Neden?
- Osmanlı evlerini bu şekilde anlatan seyyahlar bu evlerde nasıl misafir edilmiş olabilirler?

Seyyahların Türk misafirperverliği incelenmiş Jan Thevenot'dan yapılan alıntı "Onların en sık yedikleri, pilav adını verdikleri yemektir. Pilav; piliç, koyun, sığır eti yahut sadece bunlardan birisi veya et olmadığı takdirde tereyağı ile pişirilen pirinçtir. Yemek zamanı gelince yere sofra adı verilen deriden yuvarlak bir masa örtüsü yayarlar. Onun üzerine pilav ve eti koyarlar, ekmeği parçalara bölerek dağıtırlar sonra da sofranın etrafına ayaklarını altlarına alarak otururlar ve Bismillah yani 'Allah'ın adıyla' diyerek vemeğe başlarlar."

- Osmanlı devlet görevlilerini yer sofrasında gösteren minyatürle ilişkilendirilerek alıntıda minyatürde hangilerini görmektesiniz?

Yemekten sonra kahveye geçilmiş ve seyyahların bu konuda neler yazdıkları incelenmiş yine Jan Thevenot'un eserinden faydalanılarak "Onların her zaman içtikleri başka bir içecekleri vardır ve kahve diye isimlendirdikleri bu içeceği günün her saatinde içerler. Kahveyi porselen fincanlara koyarlar ve boyalı tahta tepsi üzerine sıralayarak sıcak olarak size getirirler. Türk ülkesinde kahve çok miktarda içilir ister fakir ister zengin olsun günde en az iki veya üç fincan içerler. Herkesin geldiği kahvehaneler çoktur. Kahve burada büyük kazanlarda pişirilir. Buraya birçokları konuşmak için gelirler. Kahvehanelerin dışında, gelip geçeni görmek ya da hava almak isteyenlerin oturdukları, üzerleri hasırla örtülü taş sıralar da bulunmaktadır."

Türklerin Ramazan ve Kurban bayramlarında bir araya gelişlerini ve eğlencelerini seyyahların dikkatini çektiğini ve bu konu üzerinde bolca gözlerini yazdıklarından bahsedilmiş. “Osmanlı Uygarlığı birinci ciltte yer alan alıntı eklenmiş Ramazan ayı sona erdiğinde minareleri aydınlatan tüm lambalar kaldırıldı ve insanlar tüm gece boyunca sokaklarda gezerek alışveriş yaptılar. Ertesi gün bayramdı. Bayram üç gün sürdü. Bu süre boyunca herkes en iyi elbiselerini giydi, gezintiler yaptı. İnsanlar sokakta birbirlerine ekmek ve elma sundular. En sevilen eğlenceler salıncak ve dönme dolaptı.”

- Günümüzde Ramazan Bayramı nasıl kutlanmaktadır?
- Alıntıda hangi unsurlar günümüzdeki bayramlarda görülmemektedir?

Bayramlar dışında komşu, dost ve akrabaların bir araya geldikleri bir başka özel gün de düğünlerdi. Kendi kültürlerinden son derece farklı gördüğü bir düğünü bir Avrupalı seyyahın alıntı yapılarak konu devam edilmiş. “Pek çok kadın düğün gününden önce gelinin annesi tarafından davet edilir, şenlik yaparak vakit geçirirler ve gelini hamama götürürler. Ertesi gün gelinin odasına gelirler ve gelini süslerler. Pek kolay örülmemiş düğümleri gelinin potinleri üzerine bağlarlar. Damat da aynı zamanda aynı şekilde eğlendirilir. Düğün günü sabahı damadın evini en iyi giysilerle davetliler doldurur. Sonra ikişer ikişer gelin evine doğru müzik refakatinde ve sağdıç başta olmak üzere gelini almaya giderler. Sağdıç, damadın en yakın akrabası veya arkadaşıdır. Gelin bir at üzerinde sağdıca teslim edilir. Daha sonra alay, geldiği düzende döner. Onların arkasında sepetler taşınır. Bu sepetleri içinde onların hediyeleri gelir. Damat, evinin kapısında gelini karşılamak üzere bekler.” Alıntı düğün alayını gösteren bir tabloyla desteklenmiş.

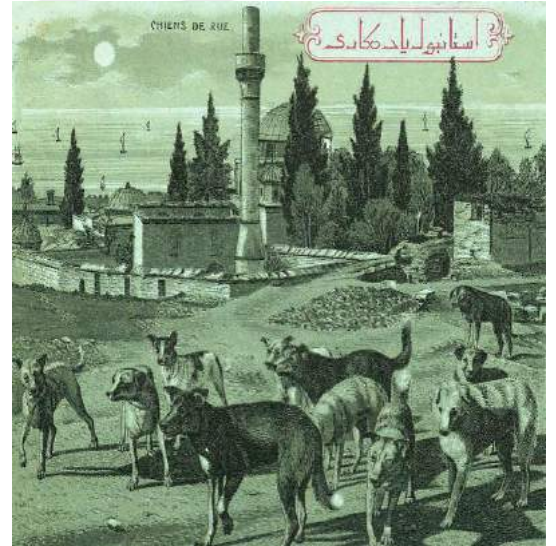

- Seyahatnamelerde Türklerin hangi özelliklerine değinilmiştir?

Aynı seyyahın alıntı yapılarak güreş, okçuluk, cirit olan spor dalları üzerinde merak uyandıran konu yabancı seyyahların dikkatini çektiği konuya seyyahın gözlemleri verilerek konuyla ilişkili yine bir tablo görseliyle desteklenmiş. “Hayranlık ve hayret vericidir ki cirit oynayanlar bir yandan diğer yana devamlı havada uçan çok sayıda mızrağın ıslık çalan sesi içinde dönerek atı zıplatarak, oynatarak, geri giderek, şaha kaldırarak, çok serbest ve korumasızca hareket ederler. Sanki iki grup, iki farklı takım değilmiş gibi görünür.”

Türk karakterleri üzerinde de seyyah gözlemlerine başvurulmuş, temizlik üzerine yapılan alıntı Türk hamamı görseli eşliğinde sunulmuş. Alıntı da yine Jan Thevenot’tan faydalanılmış şu şekilde aktarılmış. *“Türkler vücudu temiz tutmak için olduğu kadar sağlıkları için de sık sık hamama giderler. Bu sebeple bu ülkede birçok güzel hamam vardır. Hepsisi de aynı tarzda yapılmışlardır, bazılarının diğerlerinden daha büyük veya daha çok mermerle süslü oluşundan başka aralarında hiçbir fark yoktur.”*

Diğer bir özellik olarak yaşlılara çocuklara ve hayvanlara gösterilen özendenden bahsedilmiş Ümit Meriç’tin gözlemlerine yer verilmiş ve İstanbul’daki sokak köpeklerini gösteren bir kartpostal ile zenginleştirilmeye çalışılmış. Aktarılan alıntı şu şekilde : *“Yaşlılara ve çocuklara saygı gösterirler. Leylekler, kırlangıçlar kovulma korkusundan uzak, Türklerin evlerine yuva yapabilirler. Köpekler sürüler hâlinde sokaklarda dolaşır. Onlara kötü davrananın vay hâline! Sokaklarda kedilere et atan çok insan görebilirsiniz.”*

- Seyahatnamelerde Türklerin hangi karakter özelliklerinden bahsedilmektedir?
- Seyahatnamelerde anlatılan kültürel öğelerden hangileri günümüzde varlığını sürdürmektedir?
- Bunların yaşatılması için neler yapılabilir?

Ardından camilere yapılan yardımla alakalı bir alıntıya yer verilerek konu bitirilmiş yine aynı seyyahattan Gülgün Üçel Aybet'in çevirdiği eserden faydalanılmış alıntı şu şekilde verilmiş. *“Bütün camilerinin hayır işlerinde kullanılmak üzere büyük gelirleri vardır. Bu gelirler akıl hastaları, fakir halkın bakımı ve çocukların eğitimi gibi hayır işlerinde kullanılmak üzere yapılan bağışlar verilen hediyelerdir. Bunun yanı sıra onlar, camilerin yanındaki imaretlerde fakir halka bin okka pilav ve yeterli miktarda et dağıtırlar.”*

3. Ünite “Türk Tarihinde Yolculuk” bakıldığında ‘Siyasi Birlikten Yeniden Beyliklere’ adlı ve ‘Anadolu’dan Rumeli’ye Geçiş’ konuları işlenirken İbn-i Battuta seyahatnamesinden faydalandığı görülmektedir (MEB, 2017; 60-61).

Siyasi Birlikten Yeniden Beyliklere

Kösedağ Savaşından sonra Anadolu'nun büyük bölümü Moğol hâkimiyetine girdi. Türkler, Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve yıkılması sürecinde beylikler kurarak bağımsızlıklarını korumaya çalıştılar. Böylece Anadolu'da siyasi birlik parçalandı; yeniden beylikler dönemi başladı. Bu beylikler, özellikle Anadolu'nun batısında Moğol baskısından uzak Bizans İmparatorluğu sınırlarında kuruldu. Kısa sürede Bizans'a alt toprakları fetheden Türk beylikleri Marmara ve Ege Denizi'ne ulaştılar. Böylece Anadolu'nun tamamına yakını Türk hâkimiyeti altına girdi. Beylikler Anadolu'da özen ve asayişli yenilen sağladılar.

Anadolu beyliklerinin hangileri olduğunu, Anadolu'nun Türk yurdu olması için neler yaptıklarını öğrenelim.

3
Kastamonu'da, Anadolu'da gördüğüm zaviyelerin en büyüklerinden birine rastadım. Burada büyük bir misafirhane ve bir hamam yapılarak bu güzergâhtan gelip geçen yolcuların hiçbir ücret ödemeden ihtiyaçlarını karşılaması sağlanmıştır. Uzak öteklerden gelenlere elbise ve para, yiyecek et, pirinç, yağ ve helva verilmiştir.
İbni Battuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, s.234.

3
650 Yıldır Çivisiz Ayakta Duruyor
Kastamonu'nun Daday ilçesinde çivi kullanılmadan 1366'da yapılan Mahmut Bey Camisi, aradan geçen 650 yılda ayakta kalmayı başardı. Mahmut Bey Camisi, aradan geçen 650 yılı rağmen hala ibadete açık tutuluyor. Yangın riskine karşı elektrik tesisatı döşenmeyen cami, 2014'ten bu yana da UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alıyor. Candaroğlu beylerinden Emir Mahmut Bey tarafından yapılan Mahmut Bey Camisi, diğün taş bir yapı görünümüne sahip olmasına karşın iç süslemeleri ve çivisiz yapılıması dolayısıyla görüleni hayran bırakıyor.
İnternet haberi, 6 Ekim 2016.

10

Karamanoğlu Beyi Mehmet Bey, Konya'ya hâkim olduktan sonra bir ferman yayınladı. Yayınladığı fermana göre "Bundan sonra hiç kimse, divanda (devlet dairesi), dergâhta (saray), bargâhta (resmî toplantı), mecliste (eğlence yeri) ve meydanda (çarşı, pazar) Türkçe'den başka dil konuşmayacak".

Salim Koca, Diyar-ı Rûm'un (Roma Ülkesi-Anadolu) 'Türkiye' Hâline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü, s.39.

? Mehmet Bey neden böyle bir ferman yayınlamış olabilir?

11

Aydınolu Ömer Bey, cömert, dindar, gaza ve fetih yapan bir kahramandır. Gaza için hazırladığı donanma ile Bizans'ın başkenti İstanbul'a kadar akınlar yapar, elde ettiği ganimet Müslümanlara dağıtır.

İbni Battuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, s.227.

12

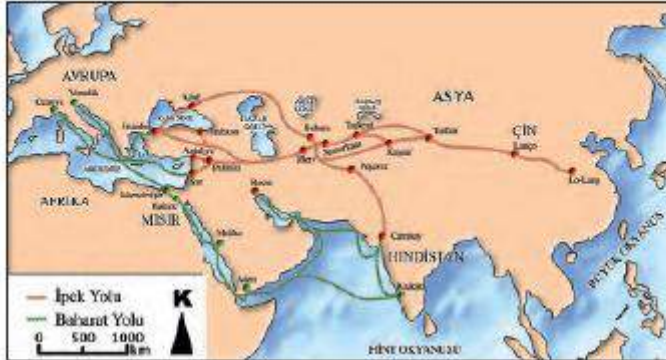
Ladik (Denizli), Anadolu'daki en güzel ve en büyük şehirlerden biridir. Burada Cuma namazı kılınan yedi cami, rengârenk bağ ve bahçeler, akarsular vardır. Şehirdeki çarşıların güzelliğini tarif etmeye kaleminin gücü yetmez. Burada dokunan altın işlemeli pamuklu kumaşların dünyada bir eşi daha yoktur.

Sultan'ın kapısından zengin olsun fakir olsun hiç kimsenin çevrilmediğini gördüm. Bayram günü yemekler hazırlandı. İlim ve din adamlarına, fakirlere sofralar kuruldu.

İbni Battuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, s.207.

5. Ünite "Ekonomi ve Sosyal Hayat" bakıldığında 'Devletler Geliyor' adlı konu işlenirken Marco Polo'dan alıntının yapıldığı görülmektedir (MEB, 2017; 123).

? Aşağıdaki İpek ve Baharat yollarının yer aldığı haritayı inceleyiniz. Sizce, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki ticarete başka hangi yollar kullanılabilir? Haritayı ve atlasınızdaki diğer dünya haritalarını inceleyerek cevap veriniz.

İpek ve Baharat Yolu Haritası

Avrupalılar XV. yüzyılın sonlarında baharat Üreten ülkelere doğrudan ulaşmanın yollarını aradılar. Neden mi? 1271 yılında başlayan ve 24 yıl süren seyahati ile Çin, Hindistan ve Asya kıtasının birçok bölgesini gezen Doğu dünyasını batıya tanıtan Marco (Marko) Polo'ya kulak verelim.

"... İnsanı şaşırtacak denli altınlar var. Bunca altını ne yapacaklarını bilemiyorlar... Tüm saray altınlarıyla kaplanmış. Nasıl biz evlerimizizi kurşunla kaplıysanız, bu saray da katıksız altınla kaplı. Öyle ki, hesabı zor yapılır, zaten dünyada kimse de böyle bir şeyi satın alamaz... Bu serveti ölçmeye milyonlar yetmez..."

Marco Polo, Dünyanın Hikâyesi Eski Harikalar Kitabı 2, s. 123.

Doğu ülkelerinin zenginliği karşısında Marko Polo'nun gözleri kamaşmıştı. Hâlbuki aynı dönemde Ülkesi Venedik'in de içinde bulunduğu Avrupa'da fakirlik hâkimdi. Üstelik doğudaki kaynak ve ürünlerin Avrupa'ya gelene kadar fiyatları çok artıyordu.

? Asya'da daha ucuz olan ticaret ürünlerinin Avrupa'ya ulaştığında pahalı olmasını nasıl açıklayabilirsiniz?

4.3. Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabında Seyahatnameler

Sosyal bilgiler çalışma kitabında seyyahların dilinden konu başlığıyla konu pekiştirilmek için konuyla ilgili başka seyyahlardan alıntılar ardı ardına verilerek sorularla desteklenmiş alıntılarda şu şekilde aktarılmıştır (MEB, 2017:54-57).

Şafak Tunç'tan *“Osmanlı topraklarında yaklaşık olarak on dört sene kaldım. Bütün kötülükler gibi hırsızlığın da son derece nadir olduğunu gördüm. Hususiyetle İstanbul'da hiçbir hırsızlık hadisesi olmadığına şahit oldum. Ben dalgın bir kimseyim. Muhtelif dükkânlardan alışveriş yaptıktan sonra bir şeyleri unuttuğum çok olmuştur. Buna rağmen Türk dükkânlarında hiçbir şeyim kaybolmamıştır. Zira dükkâncılar vaziyeti anlar anlamaz peşimden hemen adam koştururlar.”*

OglerGhislain De Busbecq *“İstanbul'a doğru ilerlediğimiz sırada, mevsim kış olmasına rağmen, lale, sümbül, nergis gibi çiçeklerin açmış olduğunu hayretle gördük. Lalelerin fazla kokusu olmamakla beraber görünüşlerinin güzelliği ve renklerinin çeşitliliğine hayran olmamak mümkün değildir. Türkler çiçeğe aşırı derecede düşkündürler. Güzel bir çiçek için büyük miktarda para vermekten çekinmezler. Bunları çoğu defa bana hediye ediyorlardı.”*

William Wittman *“Türk evleri ve iç düzeni dikkate değer. Evlerin içi ve odalar genellikle gösterişli süslerle dolu, tavanları farklı renklere boyanmış. Hepsinde bir kenarda yüksek bir sedir var. Yerden yüksekliği otuz santim dolayında, boyu da bir buçuk iki metre kadar. Bu sedirin üzerine kumaşla kaplı ya da saten kaplı şilteler konuyor, bir uçtan bir uca yastıklar diziliyor. Kesintisiz bir sedir havası yaratılmaya çalışılıyor. Yere güzel bir halı ya da kilim seriliyor. Pencerele kafesli ama camsız. Mobilyalar arasında ne masa ne de sandalyeler var, aslında onlara gerçekten ihtiyaç da yok”.*

Gülgün ÜçelAybet'in çevirisinden bir kaç alıntıya yer verilmiş "... belli bir parayı köpeklerin beslenmesi için harcarlar. Her gün köpeklere verilecek et için kasaplara aydan aya veya haftada bir para verirler. Parası olmayanlar da benzer hayır yapabilir. Onlar da sadaka olarak verilmiş etleri, ekmekleri köpeklere dağıtırlar, böylelikle saatlerce etrafındaki köpeklere yiyecek dağıtanlar görülür."

"Türkler anne ve babalarına büyük saygı duyarlar, genç yaşlıya, yaşlı olan da gence layık olduğu üstünlüğü,değeri verir."

"Onlar kendi aralarında öyle örnek bir uygunluk, ahenk içinde yaşarlar ki aralarında kaldığım sürede bir Müslüman'ın diğer bir Müslüman'a ne şiddet gösterdiğini ne de kötü bir söz söylediğini hiç görmedim."

"Onların hiç tanımadıkları çok ciddi hastalıklara yakalandığımız hâlde onlar pek az hastalık bilirler. Sağlıklı olmalarının nedeni sık banyo yapmaları, yeme ve içme alışkanlıklarındaki ölçüdür. Asla şarap içmezler, sarhoş olmazlar ve spor yaparlar."

OglerGhislain De Busbecq, "Türkler obur değillerdir. Gayet az yerler. Sofra zevkine pek az düşkünlüdürler. Bir parça ekmekle beraber tuz, soğan ve yoğurt bulurlarsa yemek için başka şey aramazlar. Yoğurt bir çeşit ekşimiş süttür. Türkler buna su ilave ederek içine ekmek doğruyorlar. Harareti teskin etmek için çok iyi bir sıvıdır. Hem besleyici, hem de hazmı kolaydır. Kervansarayların hepsinde bu yoğurt mutlaka bulunur. Üzüm, vişne gibi kuru yemişleri sıcak suda kaynatıp toprak tabaklar içine koyarlar. Bir de pirinçten yapılan yemekleri vardır. Üzerine koyun ve kuzu eti koyarlar."

Seyahatnamelerde Türk kültürüne ait hangi öğelere değinildiği ve değinilen öğelerden hangilerinin günümüzde de devam ettiği ve hangi seyahatnamenin daha çok ilgini çektiği sorulmuştur.

Daha sonra çeşitli resim ve gravürlerden faydalanılarak Avrupalı seyyahların Türk kültüründe dikkatlerini çektiği resimlerin altlarındaki boşluklara yazmaları istenmiş. Daha sonra ise Benim Seyahatnamem başlığıyla sorularla seyahatname yazılması istenmiş. Ülkenin başka yerine gitmiş bir seyyah olsaydınız hangi kültürel öğelere yer verirdiniz, yaşadığınız yere başka yerden gelmiş bir seyyah olsaydınız yaşadığınız yerle ilgili hangi kültürel öğelerden bahsederdiniz ve son olarak ders kitabında yer alan kültürel öğelerle ilgili oluşturulan tablo günümüzde yaşayıp yaşamadığı değerlendirmesinin yapılması istenmiş ve konu bitirilmiştir.

4.4. Seyyahların Gözüyle Nevşehir

Aşağıda Nevşehir'e gelmiş yerli yabancı seyyahların bölge hakkında gözlemleri düşüncelerine yer verilmiştir.

4.5. Strabon

Strabon M.Ö. 63/64 yıllarında Pontos'ta Amaseia (Amasya) kentinde doğmuş. Varlıklı bir aileden olduğu için iyi bir öğrenim yapabilmiş ve istediği kadar gezmek olanağına sahip olmuştur (Strabon, 2015).

Tarih, coğrafya ve arkeoloji denince akla ilk gelenler arasında şüphesiz Strabon da bulunmaktadır. Strabon'un olgunluk döneminde İmparator Augustus zamanında Roma'da yazdığı 17 kitaplık Geographika (Coğrafya) adlı kitabının XII, XIII ve XIV. Kitapları yurdumuzun tarihi coğrafyasıyla ilgili temel kaynaktır. Eserini yazarken seçici bir anlayışla hareket eden Strabon, yaşadığı çağda Avrupa, Asya, Afrika'nın bilinen en önemli bir bölümünü kapsayan ve

Doğu Anadolu'dan Sardinya Adası'na, Karadeniz kıyılarından Etiyopya'ya kadar bizzat gördüğü yerlerle ilgili anıtsal bir eser oluşturmuştur. Bu açıdan eseri Antik Çağ'ın adeta bir ansiklopedisi niteliğindedir (Strabon, 2015: XVI).

Eser, sadece coğrafya kitabı olmayıp Eski Çağ hakkında bilgi vermektedir. Strabon Eski Çağ'da çok okunmamış daha çok Bizans Dönemi'nde keşfedilmiş. Kapadokya'yı şu şekilde tarif ederek başlamış kitabına:

“Kappadokia da çeşitli kısımları olan ülkedir ve birçok değişiklikler geçirmiştir. Fakat bu ülkenin aynı dili kullanan sakinlerinin, güneyde Kilikia Tauros'ları adlandırılan dağlar, doğuda Armenia ve Kolkhis ve değişik dil konuşan aradaki halklar ve kuzeyde Halys Irmağı'nın ağzına kadar Eukseinos ve batıda hem Paphlagonia'lı kabileler ve hem de Phrygia'da yerleşmiş olan Lykaonia'lılara kadar uzanan Galatia'lılar ve Kilikia Trakheia'da oturan Kilikia'lıları tarafından çevrilmiş oldukları söylenebilir.” (Strabon, 2015:1).

Eskilerin Kappadokia'lıları ayrı bir kabile olarak kabul etmişler. Kommagene'ye sınırı olup on valilikten biri olan Kappadokia'ya Heredotos tarafından “ Halys Irmağı'nın bu tarafındaki ülke” diye tanımladığından bahsetmiş. Makedonia'lılar Kappadokia'yı ele geçirdikleri zaman Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış halde bulunduğu söylemiş. Daha sonra bir kısmını krallığa çevrilmiş, birine Asıl Kappadokia ve diğerine da başkaları Kappadokia Pontika demişler zamanla Pontos olarak adlandırıldığına değinmiştir (Strabon, 2015:2-3).

Arganios'un (Erciyes Dağı) eteklerinde karın eksik olmadığına değinerek bölge hakkında bilgi vermiş. Toprağın kıraç ve çift sürmeye elverişli olmadığına, ateş çukurları bulunan volkanik çukurların bulunduğu, bazı yerlerde arazinin bataklık olduğuna değinerek ayrıca tahıl ve her çeşit davar bakımından zengin olduğunu ekleyerek bölgenin coğrafi ve ekonomik yapısı hakkında fikir sahibi olmamıza çokça katkıda bulunmuş. Sonraki bölümlerde ise Antik Anadolu'nun diğer ülke ve şehirleriyle ilgili önemli bilgiler verdiğini rahatlıkla görülebilmektedir (Strabon, 2015:11-12).

4.6. Hans Dernschwam

Alman seyyah 1494-1568 yılları arasında yaşamış. Bilime her zaman ilgi duyan eserlerinde de edindiği bilgilere seyahatnamelerinde de yer vermiş. 1553-1555 yılları arasında yaptığı yolculuğunu ‘İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü’ adlı eserinde anlatmış. Günlük olarak ele aldığı eserini Hüseyin Cahit Yalçın Türkçeye 1939 yılında çevirmiştir.

Ankara’dan sonra sabahın erken saatlerinde bir köyden geçmişler ve etrafta tek bir dikili ağaç olmadığından çayırların cılız ve kısa oluşundan bahsetmiş. Kızılırmak’a karışan bir suyu geçtikten sonra bu nehir boyunca devam ettiklerinde nehre karışan bu suyun bulanık olduğundan ve tadının bozuk olduğundan bahsetmiş. Bakır tadı olan kumlu bir su olduğunu ayrıca bakır madeni bulunan bir dağdan gelmiş olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. “... *Kızılırmak’ın Kapadokya ile Galatia’yı birbirinden ayıran bir nehir. Azgın bir sudur. Yükseklerden, kayalıklardan hızlı akıp gidiyor...*” demiş ve ırmağın kırmızı renkte olduğunu eklemiştir (Dernschwam, 1987: 264).

İki gün önce geçtikleri suların bakırlı suyla birleşerek büyük ırmağı oluşturduğundan Solinus’un eserinde bahsettiği Halis (Kızılırmak) olduğunu söylemiş. Yollarına devam ederken dağların çıplak oluşundan üzerinde beyaz mermerin varlığından boz ve kırmızı renkte taşların bulunduğu dağlarda tuzun bulunacağından bahsetmiş. İnsanların geçim kaynağının hayvancılık olduğunu, nisan başlarında köylülerin evlerini terk edip dağlara, yüksek yerlere, su kenarlarına çıktığını belirtmiş. Evlerin kerpiç ve taşla yapılıp çamurla sıvalı olduğunu belirtilerek bölgenin ekonomik yapısı ve mimarisi hakkında bilgiler yer alıyor. Ayrıca yerin altında uzun koridorlar ve hücrelerin kazıldığına değinmiş. Halkın bilgisiz olduğunu ve bu yüzden başkalarına bağımlı olduğu düşüncesine

yer vermiş. Artık 4 Nisan günü doğuya doğru yola çıkmışlar ve Çorum'a doğru ilerlemeye devam etmişlerdir.

4.7. Paul Lucas

Kapadokya için Batı dünyası ve Batı uygarlığı için sadece bir keşif olmadığından bahsetmiş. Antik çağ tarihçilerinin coğrafyacılarının sık sık söz ettiği bir ülke olduğuna değinmiş. Helenistik dönemin, Roma'nın, Bizans'ın kayıtlarına yoğun şekilde geçmiş. Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler döneminde, Osmanlı uygarlığının önemli kentlerinin burada olduğuna değinmiştir (Lucas, 1720: 157, 187-188).

XVIII. yüzyılda yolculuk yapan seyyahlar başka yerlerin yanı sıra Kapadokya'yı da keşfetmiş ve yeniden Batı'nın gündemine sokmuştur. Antik çağda yazarlarından başlayarak bir sürü insan Kapadokya üzerine sayfa sayfa yazılar yazmışlar ama kimse 'peri bacalarından söz etmemiş' ne Herodotos ne Strabon. Kapadokya tarihinde yeni bir evre açan ilk seyyahlar Lucas, Texier, Hamilton, Ainswort'un yazdıkları olmuştur.

Hacıbektaş'tan Kızılırmak (Ermak) üzerinde Avanness'e gelmişler. Dağlarda sayısız mağaralar görmüşler. Mağaraların güzelliği şaşırtıcı gelmiş ve düşünceleri şöyle açıklamıştır.

“ Mağaraların güzelliği şaşırtıcıydı ama asıl suyun karşı tarafına varınca gördüğüm antik anıtlar, inanılmaz bir şaşkınlığa düşürdü beni. Düşündüğümde, şimdi bile allak bullak ediyor beni bu görüntü. Bugüne dek çok yolculuk ettim, ama buna benzer bir şeyi ne gördüm ne de işittim. Kimi daha yüksek, kimi kısa, hepsi de aynı kayadan yapılmış, inanılmaz sayıda piramit görüliyordu ortalıkta; içleri, üst üste birkaç daire oluşturacak biçimde oyuktu hepsinin; güzel birer giriş kapıları ve tırmanmak için güzel merdivenleri vardı. Sonra da her piramidin

ucunun başka bir biçimle sonuçlandığını gözlemledim.”ve gözlemlerine devam etmiştir (Lucas, 1720: 157).

Konya da üç gün geçirdikten sonra Argie Dağı'na (Erciyes) tırmanıp bazı bitkileri toplamak için Kapadokya'daki Kaesarei'a (Kayseri) doğru yola çıktığından bahsetmiş. Daha sonra yaptığı yolculuğu değerlendirirken tüm Avrupa da buradan daha tuhaf, daha esrarlı bir kent bulunmadığı şeklinde olmuştur .

Lucas'ın kitabından bir taş baskı peribacalarını gören ilk yabancı henüz peribacası adı verilmeyen bu tepeler (Rıfat, 1998; 485).

4.8. Charles Texier

Fransız bilgini arkeolog Charles Texier'in 1830'lu yılların başında Anadolu'yu gezerek hazırladığı ve 1862 yıllarında Fransa'da yayımlanan "L'AsiaMinore" adlı eserinin Ali Suat tarafından Osmanlıca'ya çevrilip "Küçük Asya" adıyla TBMM Maarif Vekaleti iki numaralı yayını olarak üç cilt halinde İstanbul'da Matbaa-i Amire'de 1339 (1923) yılında yayımlanan eserinin "Kapadokya" bölümünün sadeleştirilmiş biçimidir (Texier, 1998).

Kayseri (Sezara) üzerinden Ürgüp'e doğru varmışlar. Yolların arızalı oluşundan bahsederek su ve yeşillikten yoksun olduğuna değinmiş. Yaylalarda hayvanlar için meralar olduğu gibi çiftçilere iyi hasat temin edecek ve bahçelerde taze, kuru meyve ihracına müsait arazinin olduğuna ve bunların Kayseri üzerinden İstanbul'a gittiğini söyleyerek gözlemlerini aktarmıştır.

Mimarisinin Bizans tarzını işaret ettiğini, evlerin zemin katının üstünde bir kattan ibaret olduğunu ambar için kullanılmak üzere mağara bulunduğu bahsetmiş. Kirecin nadir bulunmasından ötürü binalar hep sünger taşından ve sıvaları ise balçıktan olduğunu söylemiş. Ayrıca her türlü süslemeden uzak olduğu dikkatini çekmiştir.

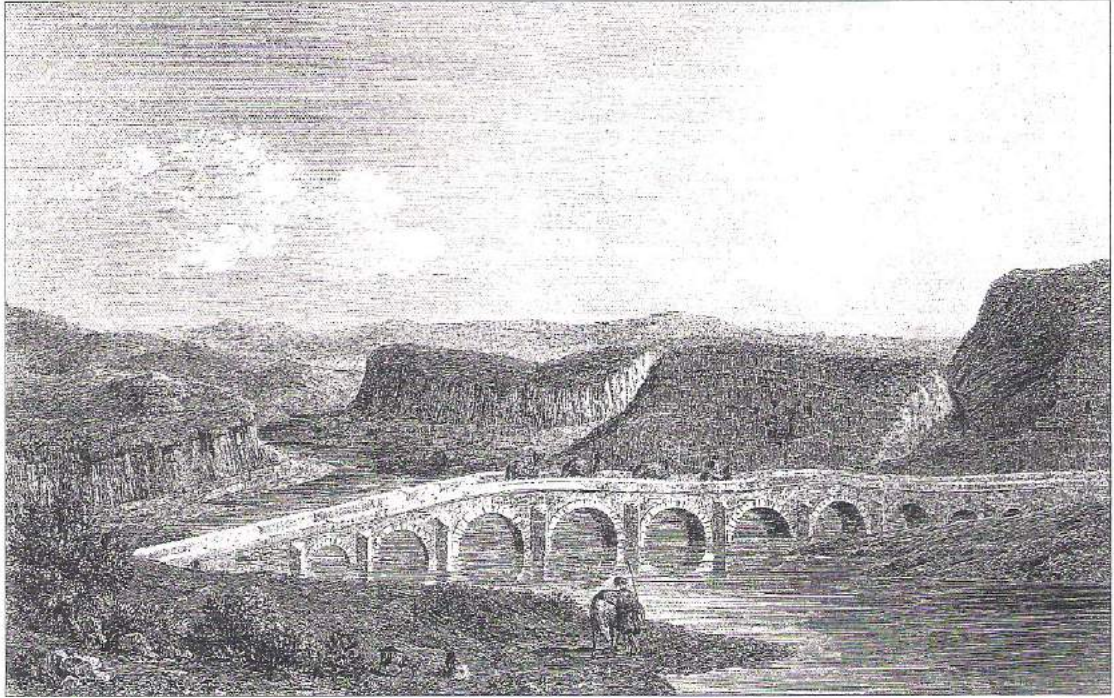
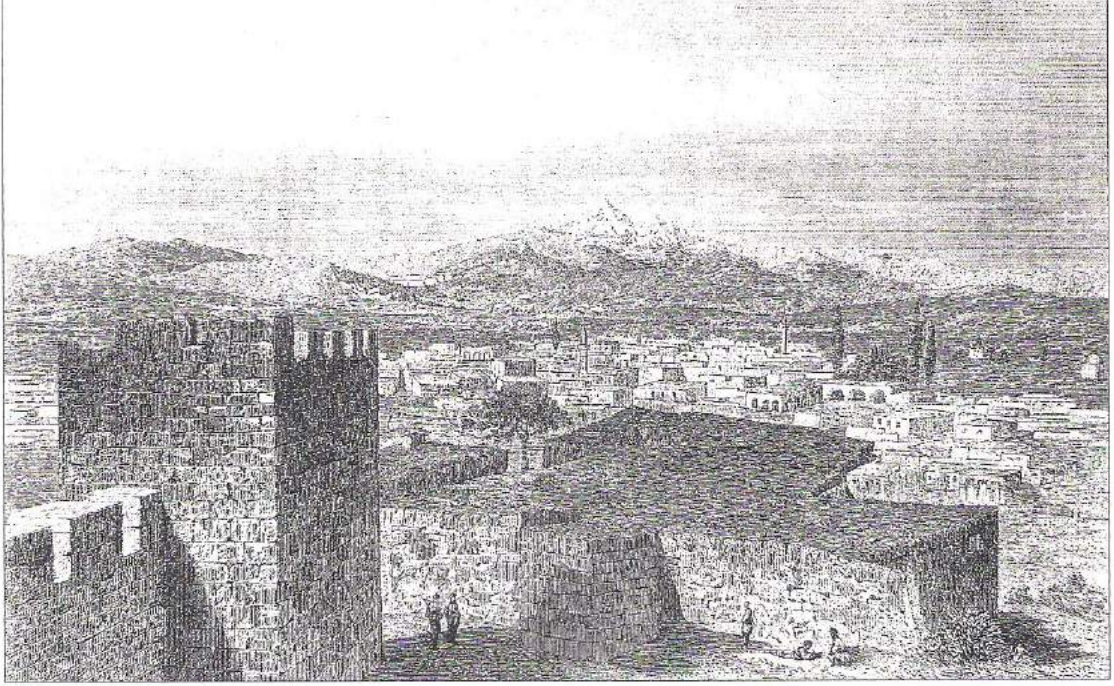
Bölge için verdiği bir diğer bilgi ise burada yaşayanlar hakkında. Bütün Kapadokya şehirlerinde olduğu gibi burada da üç kısımdan oluşan ahaliyi şu şekilde anlatmıştır: *"Nüfusça az olan Müslüman kısmı "kale" denilen yüksek noktanın etrafında sakindirler. Ortaçağda şehri müdafaa eden asıl hisar ise burası değildir. O doğu taraftaki yüksek bir dağın tepesindedir ve Romalılar devrine aittir. Ermeniler şehrin kuzey taraf mahallesindedirler. Bunlar nüfusça Türklerden fazla ve onlarla münasebetleri iyidir. Nüfusun ekseriyetini Rumlar teşkil eder. Buradakilerin hal ve evsafi İzmir ve Batı Anadolu sahili Rumlarınkinden büsbütün başkadır. Bunların hiçbiri Rumca bilmez."* diyerek bunların Ermenden Rum'a dönmüş olabilecekleri ihtimalini düşünmüştür (Texier, 1998: 98-99).

Halkın hepsinin çiftçilikle uğraştıklarını buğday, meyve ve birazda tütün yetiştiklerini, kadınlarında sürülerden elde ettikleri yamağı işleyip kumaş dokuduklarından bahsederek bölgenin kültürel, ekonomik ve birçok yönü hakkında bilgi verdiğini görülmektedir.

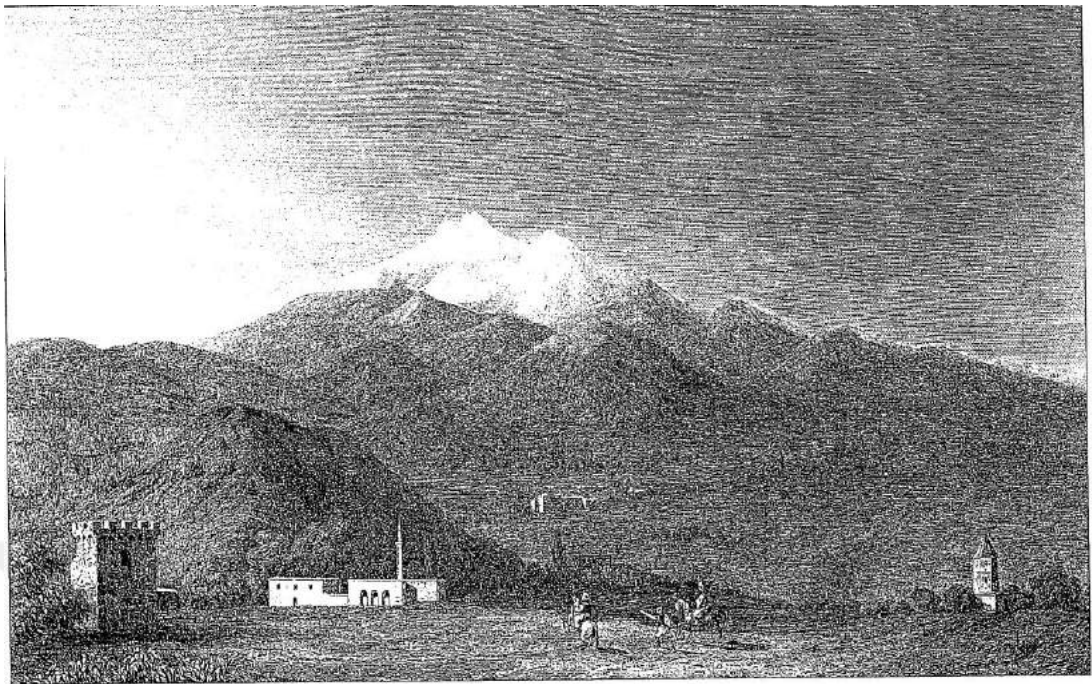
Taşa oyulmuş kiliselerin çokluğundan ve vadiyi dolduran konik tepelerin yüksekliğinden bahsetmiş. Jeolojinin daha az ilerlemiş olduğu zamanlarda buraları gezen seyyah Paul Lucas'ın birçok konik peribacanın insan eliyle yapıldığını zannettiğinden ama ikinci seyahatinde bu yanlış düzelttiğine değinmiştir. Nevşehir hakkında bilgi vermeye şu sözlerle devam etmiştir:

“... Burası (Kapadokya)nın en mühim merkezlerinden biridir. Kilisesi büyük ve yeni tarzdadır. Damat İbrahim Paşa Nevşehir’de İslam merkezi temeli vücuda getirmek maksadıyla 1763 tarihinde oldukça büyük ve güzel bir cami inşa ettirmiş. Cami kubbelidir ve minaresi vardır. İstanbul’daki Sultan Selim cami stilinde yapılmıştır. Buraya Nevşehir ismini Türkler vermişlerdir. Fakat Rumlar buranın antik ismi olan Nyssa namını muhafaza ederler.” diyerek civarda pek çok mağara bulunduğunu da eklemiştir (Texier, 1998: 104).

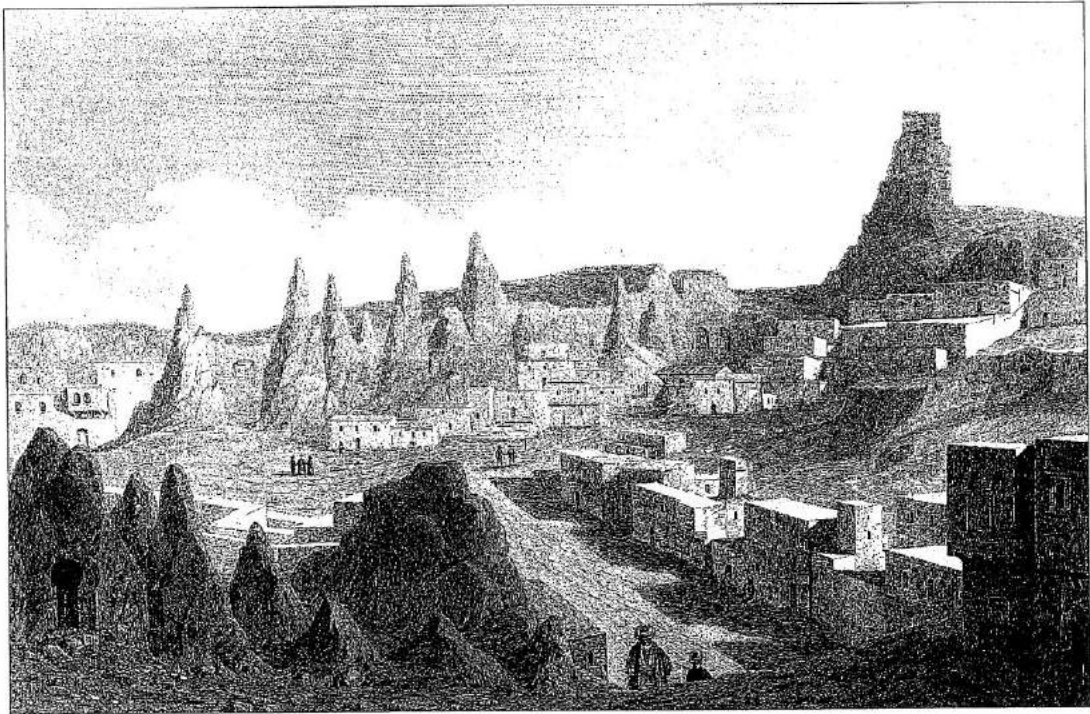
Nevşehir için olan yolculukları sona ermiş ve güzergâhlarında Tatta-Tuz Gölü ve oradan Aksaray bulunmaktadır.

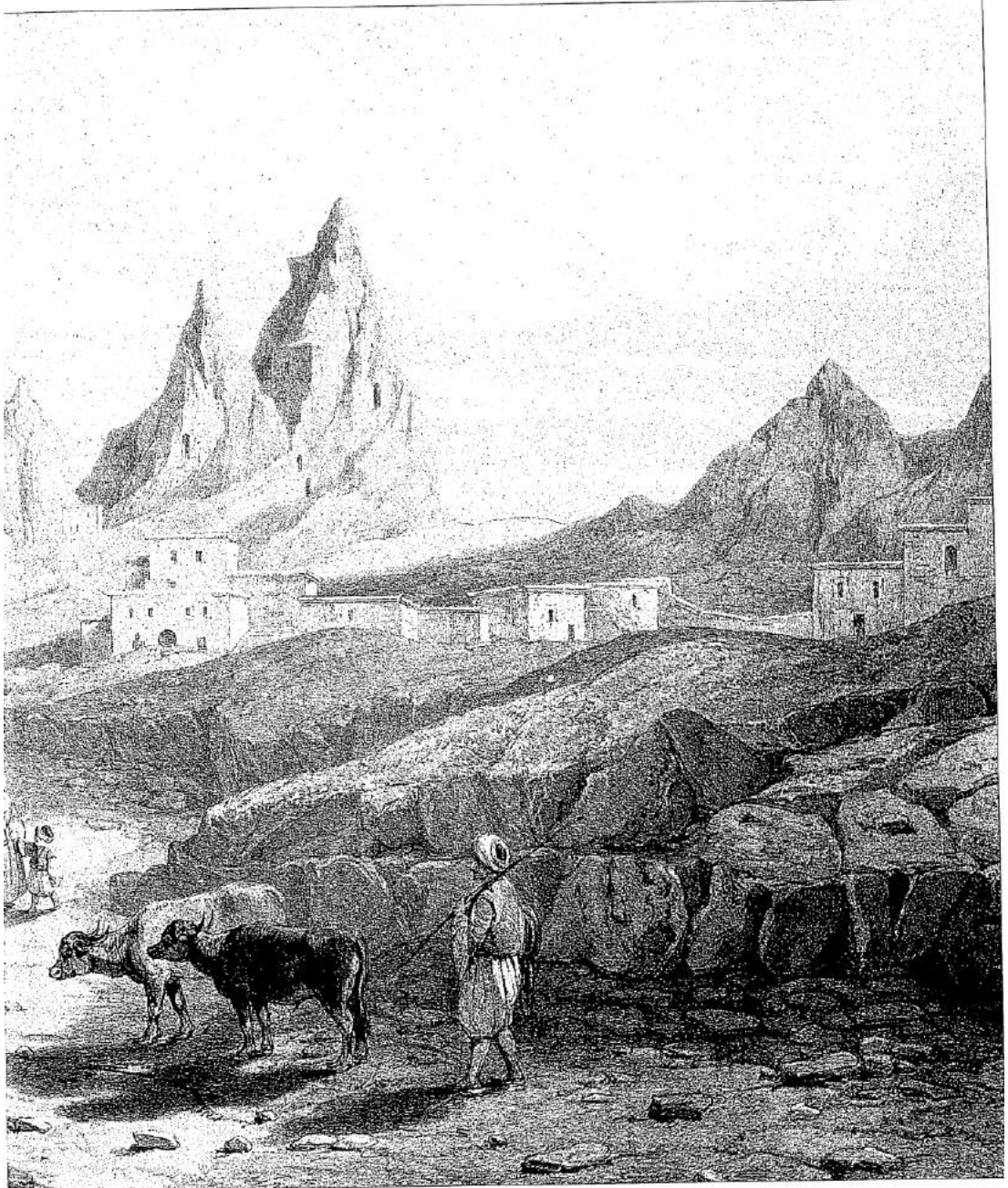
Texier'in *Asie Mineur* kitabında yer alan üstte Erciyes Dağın görünümü alttaki Çokgöz köprü (Rıfat, 1998;487).

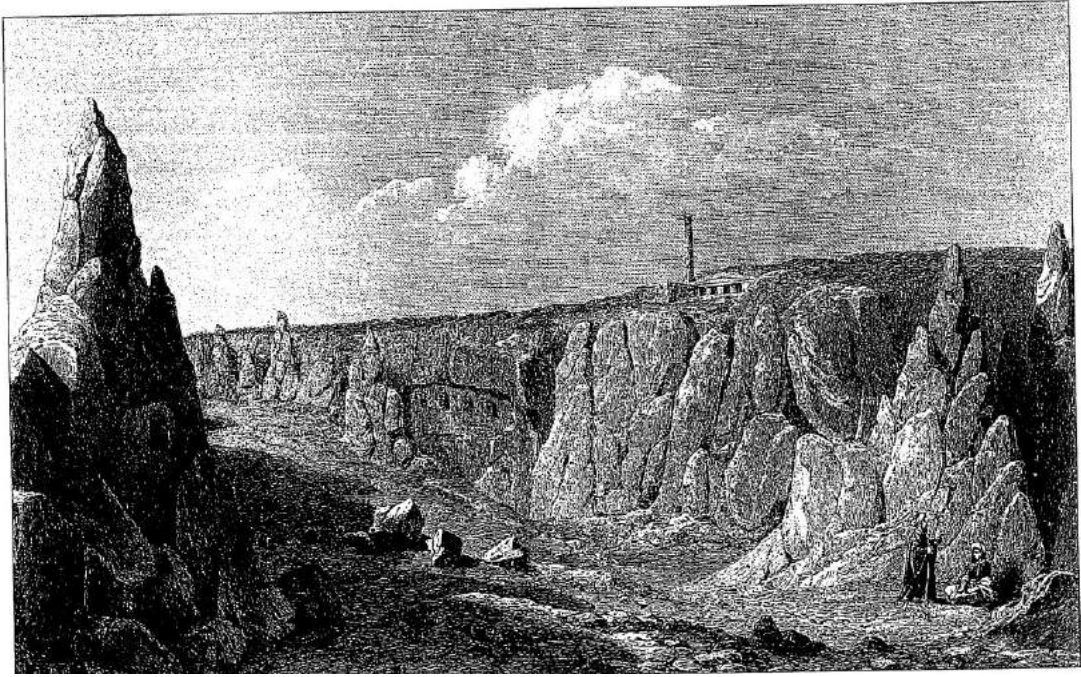
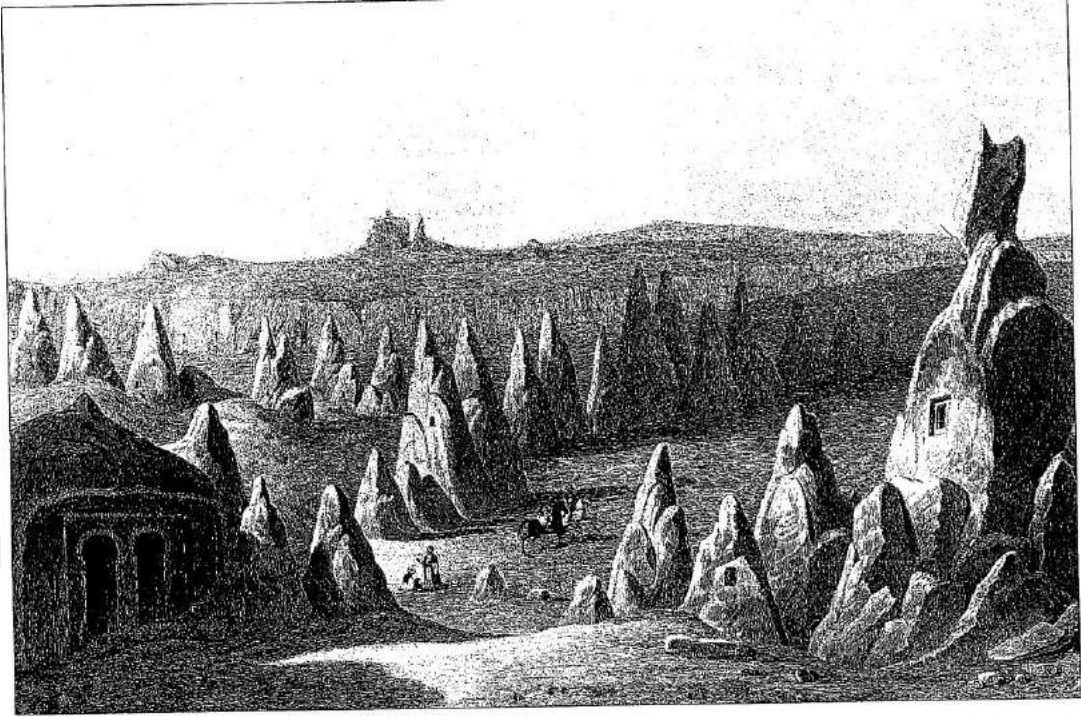
(Rifat, 1998;491).

Ürgüp (Rıfat, 1998;489).

Avcılar Köyü, Ürgüp (Rıfat, 1998;495).

Üstteki Ürgüp, Alttaki Dikilitaş Mezarı; Ürgüp (Rıfat, 1998;493).

4.9. William J. Hamilton

Hamilton'un 1842 yılında yayımladığı iki ciltlik eserinde Kapadokya ikinci cildinde yer bulmuş ve en çok etkilendiği bölge olmuştur (Hamilton, 1842: 239-285).

Koçhisar üzeri yolculuklarına devam ederken su mermeri (kaymak taşı) bulduğunda bunun Strabon'un söz ettiği Kapadokya'nın ünlü ürünlerinden olan taş olduğundan bahsetmiştir. Vadiye varınca çok sayıda Türkmen çadırı bulunan ovaya geldiklerinde kadınların yol kenarlarındaki çeşmede bir şeyler yıkadıklarını gördüğüne değinmiş. Gümüş paradan oluşan tek tip baş süsleri taktıklarını ve Grek miğferinin kanatları gibi yüzlerinin yanını örttüğünü ve garip küpeleri olan birinden şu şekilde bahsetmiştir;

"...kulağın memesine geniş bir halka geçirilmiş ve buna yaklaşık on santimetre uzunluğunda demirden yapılmış sekiz ya da dokuz toplu iğne bağlanmıştı. Her iğnenin ucuna da bir metal para iliştirilmişti." O döneme ait giyim tarzıyla ilgili bilgiler yansıtmıştır (Hamilton, 1842: 243-244).

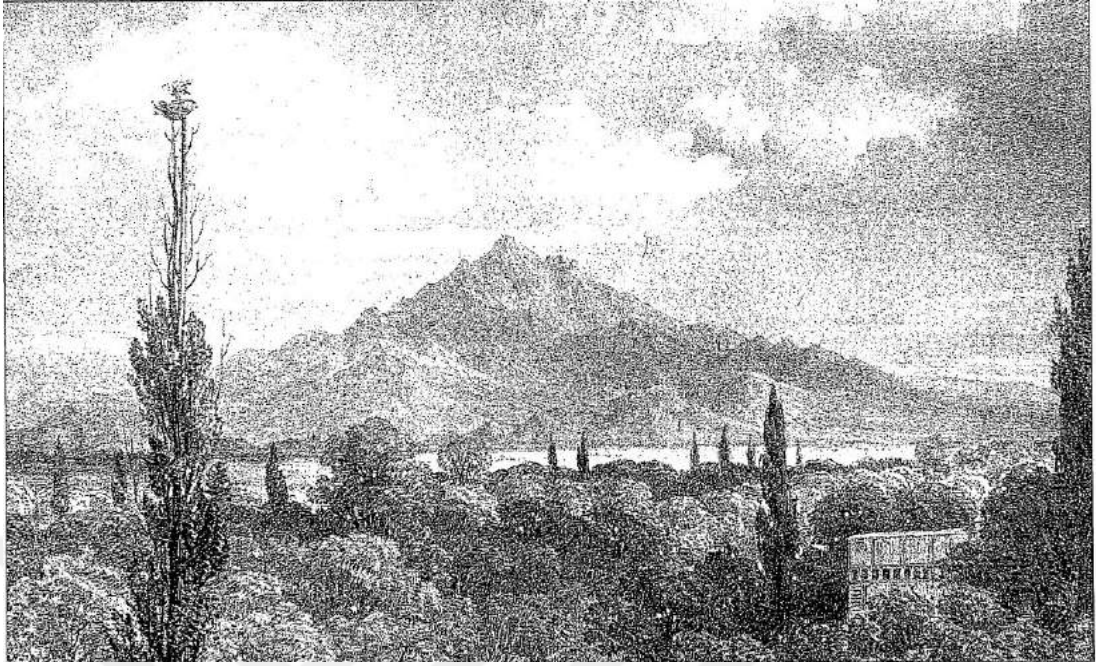
18 Temmuz sabahı Ürgüp vadisini görmek için oldukça sabırsızlanmışlardı. Bağların varlığı ve kaysı ağaçları dikkatini çekmiştir. Tüflü toprağın gözenekli yapısına karşın su kabağı ve fasulyenin susuz çok iyi yetiştiğinden bahsetmiştir. Bal peteğine benzettiği oyulmuş mağaralarla ve Uçhisar'ı görmüşler. Biraz ilerledikten sonra ise gördüklerini şu şekilde anlatmıştır:

"... uca ulaşınca garip ve olağanüstü bir görüntüyle karşılaştım: ayağımızın altında doğu ve kuzeydoğu yönünde uzanan birkaç vadide on beş metreden altmış metreye kadar değişik yükseklikte binlerce konik tepe, daha doğrusu sivri tepeli kuleler yükseliyordu. Birbirine o kadar yakın dizilmişlerdi ki kaideleri birbirine değiyordu ve aralarında ancak dar bir patika kalıyordu. Çok garip ve anlatılması güç olgu sergilemekteydiler. Çoğu yerde o kadar ince uzun ve birbirlerine

yakındılar ki bir sedir ya da köknar ağacı ormanını andırıyorlardı.” (Hamilton, 1842: 250-252).

Seyyahın şaşkınlığı devam ediyordu. Bütün bu koni şeklinde tepelerin içlerinin oyulmuş olmasıydı. Vadiye geçince bu konilerin arasına kurulmuş Matyas adlı köyden bahsetmiştir; fakat günümüzde bu isimde köy bulunmamaktadır. Mağaraların yaşama yeri olarak kullanıldığından bahsetmiştir. Bu yerlerin ne için kullanıldığı ve kim tarafından yapıldığına tam belirtmek güç olduğunu ama bazıları mezar, diğerleri yaşama yeri içine bakılırsa kimi ibadet yeri bugün ise çoğu güvercinlik olarak kullanılmaktadır.

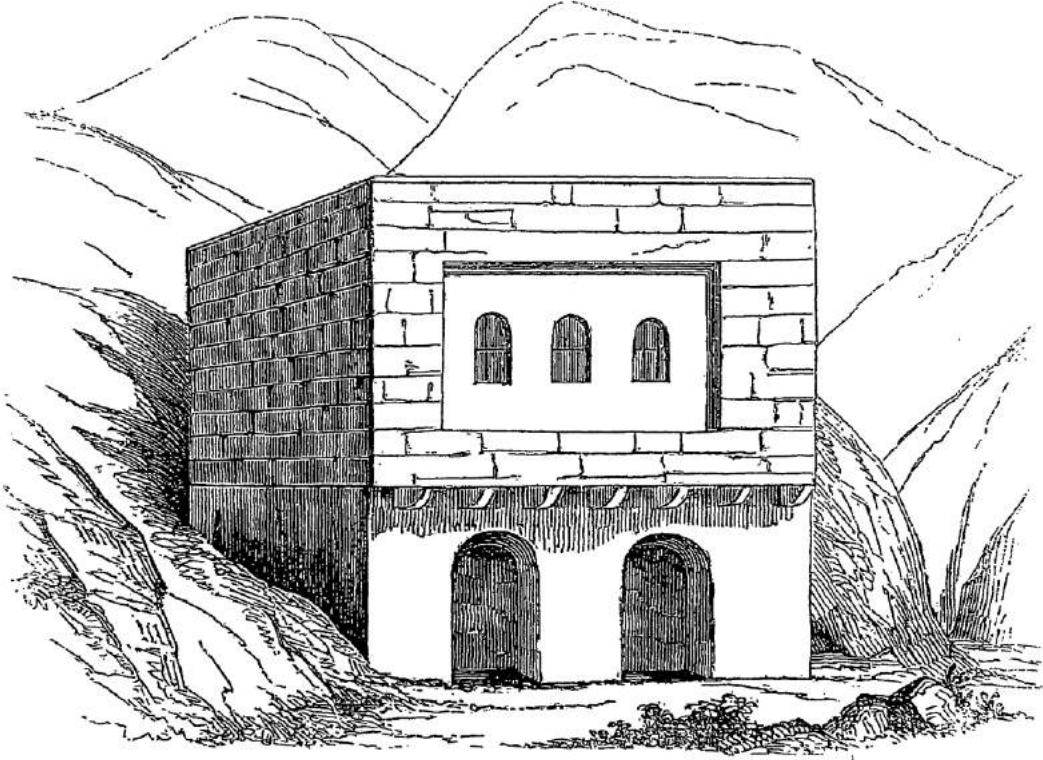
Türkler için oldukça klasik ve güzel sayılabilecek Karacaören köyüne varmışlar. Bütün evlerin ön cepheleri düzgün kesilmiş taştan yapılmış ve bu cephede demir parmaklı ve kafesli üç pencere varmış ve cam kullanılmadığına değinmiştir. En iyi evlerde bile havalandırma ve ışığı engellemek için tahta kepenkler kullanıldığından bahsetmiş. Daha sonra Karain Köyüne varmışlar. Konik tepelerin içinde oyulmuş mağaralar var ve bazı mağaraların içinde kemiklere rast gelmiş ve fakat süs eşyası veya madeni paraya hiç rastlanmamış. Daralan vadiden Boyalı köyüne geçtiler ve burada köylülerin İzmir’e göndermek üzere ‘cehri’ (boyacı diken, doğal sarı boya üretiminde kullanılır. Çevirenin notu) topladığına değinmiş. İlerledikten sonra iki yola ayrılan vadide Bektaş köyüne doğru yollarına devam etmişlerdir (Hamilton, 1842: 253-255).

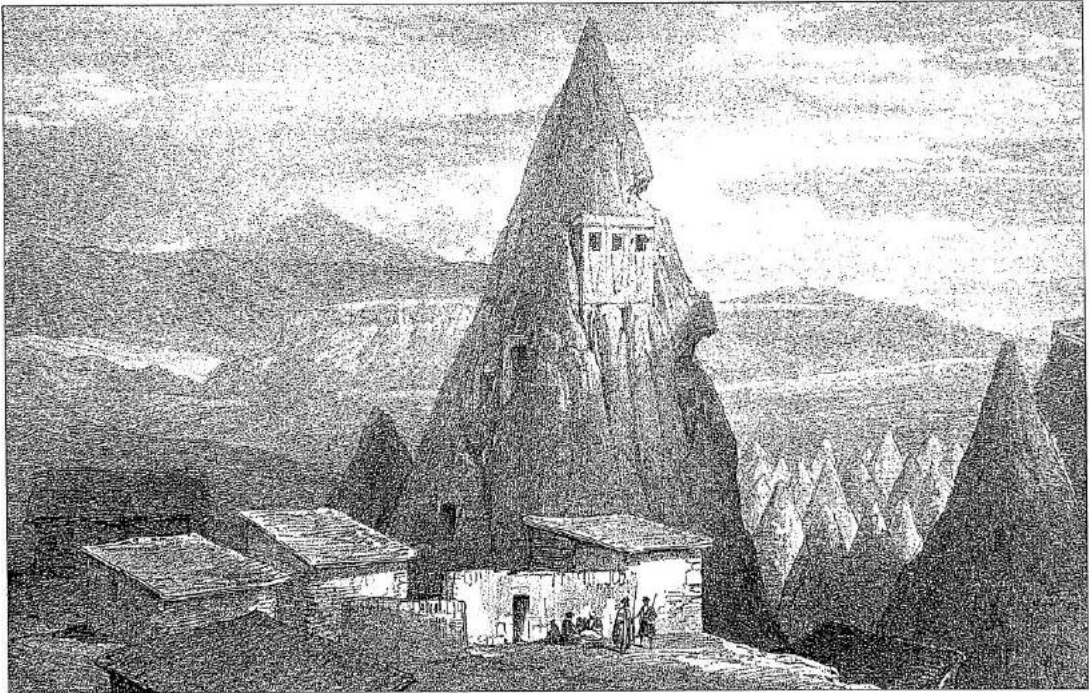
Karacahisar'dan Erciyes Dağı (Rıfat, 1998: 501).

Soğanlıdere (Rıfat, 1998: 502).

Karacaören yakınlarında Türk evi (Rıfat, 1998: 499).

Uçhisar yakınlarında konik tepeler (Rıfat, 1998: 497).

4.10. Feldmareşal Helmuth Von Moltke

Birkaç çeşit yazı birleştirilerek meydana getirilmiş olan eser 1835 yılında Bükreş'ten başlayan yolculuk 1838 yılında Anadolu'yu içine almaktadır. (Moltke, 1969;219-220)

Kayseri'den Ürgüp'e devam eden yolculuk sırasında tercümanını ayağını incitmiş onun için hekim aramışlar. Üç günün ardından devam eden yolculuklarında Ürgüp'e gelmişler. Ve mektubuna şu şekilde yazmış düşüncelerini:

“... Yamaçlarından aşağı yarım saat kadar zamanda indik. Karşı tarafta güzel Ürgüp kasabası yayılıyordu. Dimdik ve mağaralarla garip bir şekilde oyuk oyuk olmuş bir kayanın üzerindeki eski bir kale kasabasının tepesinden bakıyordu. Ürgüp'ün evleri taştan, son derece zarif bir şekilde yapılmıştır. Fakat burada ev yapmaktan daha kolay bir şey yoktur. Kumtaşı tebeşir gibi yumuşaktır, fakat havada sertleşir. Taşın kayadan koparıldığı delikte yine bir ev meydana getirir, yazın serin kışın sıcak ve her zaman kuru olur, hiçbir kumpanyanın sigorta etmesine de muhtaç değildir.” diyerek Ürgüp hakkında bilgi vermeye devam etmiştir (Moltke,1969;219).

“ Ürgüp'ün arkasındaki yayla bağlarla örtülüdür, derin boğazlarla bölünmüştür ve bunların dik kenarlarında, eski duvar kağıtlarında görülen resimler gibi garip kaleler yükselir; sağ tarafta Kızılırmak'ın geniş vadisi uzanır. Kısa ve süratli bir ilerleyişten sonra büyük ve sevimli Nevşehir kasabasını taçlandıran beyaz kaleyi gördük. Nevşehir Almanca Neustadt demektir. Bu da Fars dili ile Almanca arasındaki garip benzerliğin bir misali daha” (Moltke,1969;219).

Gezisinde Nevşehir'in ileri gelenlerinden lakabı Karacehennem asıl adı Yusuf olan tanıştığından bahsetmiştir. Yeniçerilerin yok edilışinde kanlı rol oynadığıını da değinmiştir. O yüzden sözle ve uysallıkla iş çıkmayacağını bilecek kadar

Türkleri tanıdığından bahsederek bunun üzerine hana girmek ve ihtiyaçları olan atları almak için kendinden emin şekilde konuşması gerektiğini söylemiştir. Ve nitekim de içeri girmişler. Beyin heybetine değinerek misafirperverliğinden bahsetmiştir. Beyin Avrupalı adabımuâşeretini iyi bildiğini ve ikramlarda bulduklarından ve ihtiyaçları olan iki mükemmel atı da getirdiklerini övgüyle bahsetmiştir. Artık Aksaray'a on altı saat sürecek olan yolculuklarına başlamışlardır.

4.11. William Francis Ainsworth

Anadolu'ya yapmış olduğu seyahatlerini 1842' yayımlanmış. Ele aldığı eseri Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu olmak üzere pek çok yeri edinmektedir.

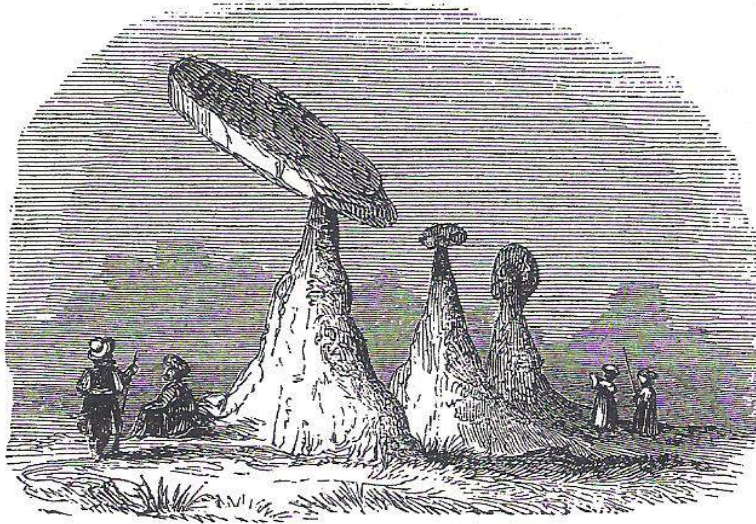
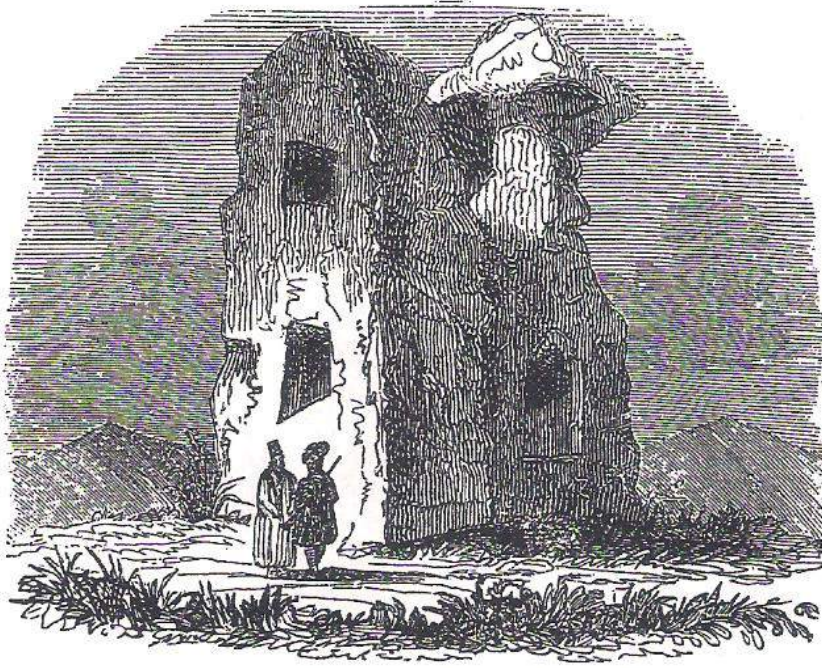
Nevşehir ile ilgili gözlemlerini şimdilerde Gülşehir olan yazarın Arapsun diye bahsettiği yer hakkında şu bilgileri aktarmıştır. Üç yüz evin bulunduğu büyük bölümü mağara ve az çok yer altında nehir boyunca sayısız mağara oyulduğuna değinmiştir. Ve bunların sayıları ve çeşitliliği karşısında şaşkınlığını gizleyememişler. Mağaraların bazıları gömü yeri bazılarının da ibadet yeri olarak kullanıldığını ancak çoğu konut olarak kullanıldığını değinmiştir.

Nevşehir'in fiziki özelliklerini şu şekilde aktarmıştır:

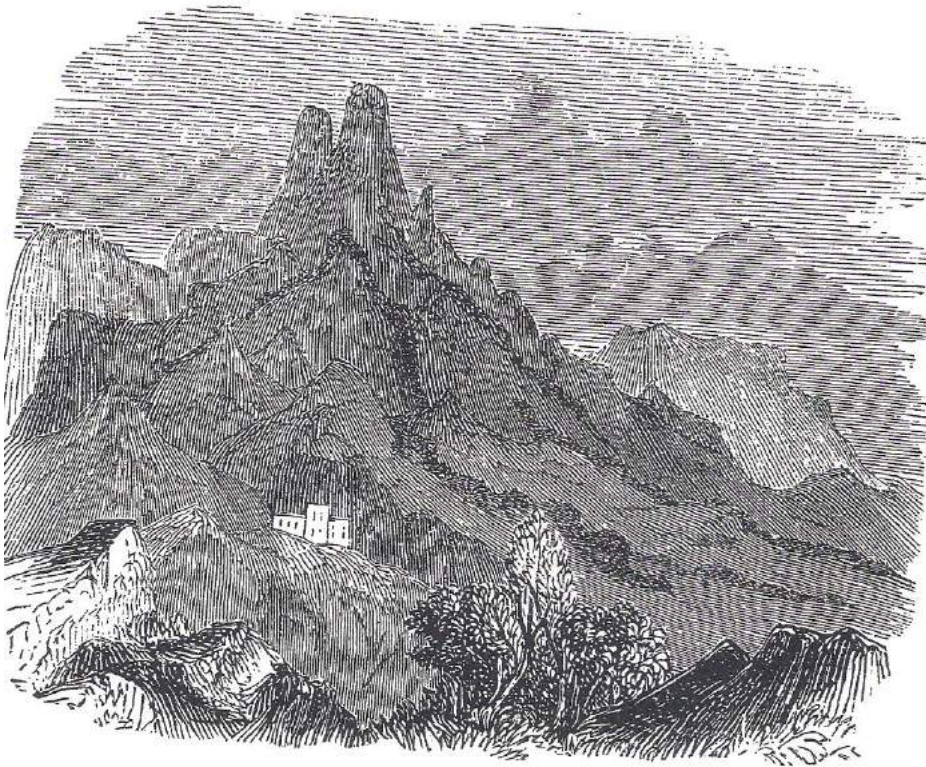
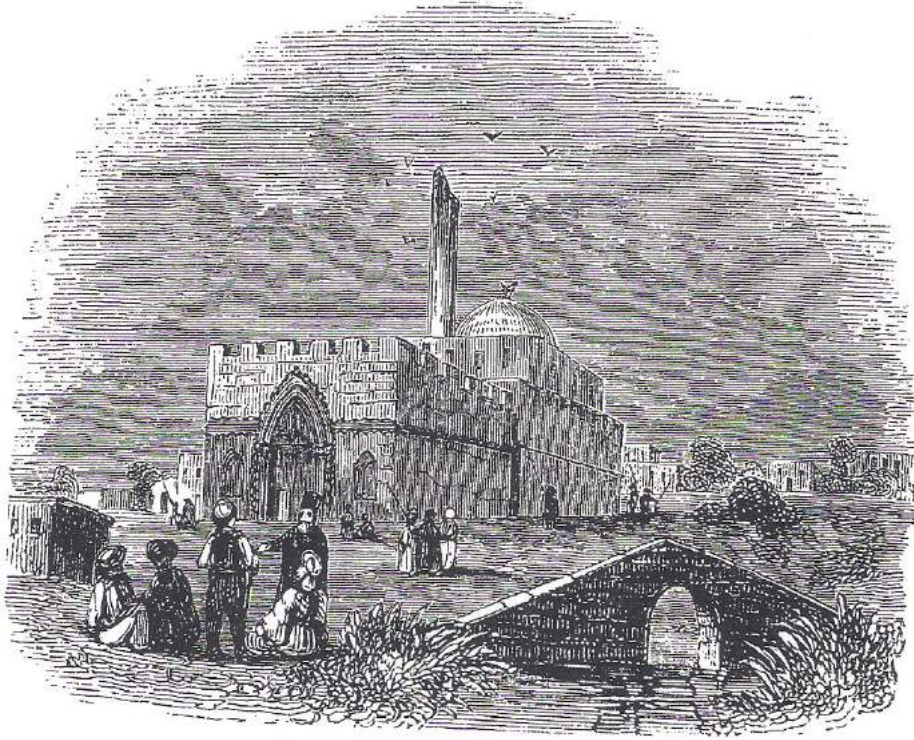
"... ekibimizin ardından atlarımızı sürdük, ancak gördüğümüz yeni ve şaşırtıcı gariplikler bizi yeniden durdurdu. Nehir boyunca uzanan bir vadiden geçtikten sonra, kendimizi birdenbire peribacası konileri ve sütun biçimli kayalardan oluşan bir ormanın içinde bulduk. Sanki çok eski ve büyük bir kentin harabeleri gibi, bitmek tükenmek bilmeyen bir karmaşa içinde etrafımızda yükseliyorlardı. Zaman zaman bu kaba saba koniler, sivri uçlu tepelerinin üstünde büyük ve şekilsiz kaya parçaları taşıyordu. Ancak çoğunlukla da fantastik biçimlerde görünüyorlar, biri aslana, diğeri bir kuşa, timsaha ya da bir balığa benziyordu (Ainsworth, 1842:170)."

“... Nevşehir, arkasında yüksek bazalt kayalıklar olan, dar ve derin bir dere yatağının kenarındaki bayırda kurulmuş. Kent, 200 Müslüman, 800 Rum ve 60 Ermeni eviyle, toplam 15 000 nüfustan oluşuyor. Topluluğun büyük bölümünü oluşturan Kapadokyalı Rumlar yeni şehre çevredeki pek çok mağara köyden gelmişe benziyor. Bu, onlar için kuşkusuz iyiye doğru bir adım. Tüm Garsaura’da da olduğu gibi, bunların da neden bu zamana kadar bu mağaralarda yaşadıklarını anlamak zor. Ticari açıdan ele alındığında bu kent, Küçük Asya’daki benzerlerine göre, çok gelişmiş, refah düzeyi yüksek durumda. Burada yaşayan Hıristiyanlarla sıcak bir ilişki kurduk; kilise ve okullarını ziyaret ettik ve ayeni katıldık(Ainsworth, 1842: 174).”

Kapadokyalı Rumların giysileri ilginç ve kadınların özgürlüğe sahip olduğunu gösterdiğini ve açık biçimde giyinmelerine şaşırmıştır. W.J. Henri önceden fark etmiş olduğu biçimde kitap bulunan mağarayı ziyaret etmek için yola çıkmışlar. Rivayete göre kitap ne zaman yerinden alınmış olsa, dönüp dolaşp mutlaka geri yerine gelirmiş. El yazması kitap sadece iki girişi olan yeraltında bir şapelde korunuyormuş. Şapelin girişleri birisi yaklaşık iki metre derinliğinde dikey bir kuyudan, diğeryse giren dört ayak üstünde sürünmeyi gerektirecek kadar dar bir geçit. Bu yüzden dini törenlerin gizli yapıldığı kanısına varmıştır.

William Francis Ainsworth eserinde yer alan Osiana'daki oyulmuş kayalar (Rifat, 1998; 503-504).

William Francis Ainsworth eserinde yer alan Sultanhan ve Erciyes Dağı (Rıfat, 1998; 505-506).

4.12. Heinrich Barth

Berlin Üniversitesinden mezun olan Barth, Arapça öğrenip Arabistanı seyahat etmek istemiş. Bu seyahatinde de ülkemize uğramadan geçmemiş ve Nevşehir'i görmeden gitmemiş ve eserini 1860 yılında yayımlamıştır.

Ürgüp'e Kayseri üzerinden gelmişler, Argaeus (Erciyes) da havanın harika olduğundan farklı tepelerden Hasan Dağının görüldüğünden bahsetmiş. Yollarına devam etmişler ve Akköy'den geçmişler. Burada vadinin çok engebeli olduğundan bahsetmiş. Jeolojik yapıya da değinerek kireçli tüflerin varlığından bahsetmiş. Vadi kenarında birçok kuşburnu olduğunu söylemiştir. İlerideki köyün Boyalı Köyü olduğundan volkanik kayaların varlığından kendilerini bekleyen köyün Karain olduğundan bahsetmiştir. Karacaören köyünün evlerinin sivri kemerli, zarif müstakil olduğundan bahsetmiştir. (Bu köyler günümüzde de aynı isimle anılmakta)

Ürgüp'e geldiklerinde de bölge hakkında izlenimlerini aktarmıştır. Ürgüp insanların maddi durumunun iyi olduğunu ve şehrin güzel inşa edildiğinden bahsetmiştir. Nüfus hakkında da bilgi vermiş. 1500 haneli olduğundan nüfusun çoğunluğu Müslüman Türkler oluşturuyor. 1000'i Müslümanlar 500'nü yunanlılar olduğundan bahsetmiştir. Sinasos köyünde (günümüzde bu isme ilaveten Mustafa Paşa köyü olarak bilinmekte) Müslümanların daha az yaşadığını belirtmiştir.

Ürgüp'teki eski yapıların mağara evlerinden oluştuğunu yeni binaların oyma ev olmadığını ama eski evlerin ambar olarak kullanıldığını belirtmiştir. Ürgüp pazarından bahsetmiş bal ve yörede yetişen meyvelerden aldıklarından değinmiştir.

Ürgüp'ün eski yerleşim yeri olduğunun kanıtı olarak su kanallarının varlığını göstermiştir (Barth, 56-63).

4.13. A.D. Mordtmann

1850-1859 yılları arasında Anadolu'ya gezi yapmış ve gezide elde ettiklerini kitap haline getirmiş.

Vadide çok sayıda tüflerin varlığından ve bunların insan eliyle oyulup yaşam alanı haline getirildiğinden bahsetmiş. Atlar için yorucu bir yolun olduğunu söylemiş lav ve bazaltlardan kaynaklandığına değinmiştir. Bu yöreleri ilk Paul Lucas tarafından bahsedildiğini fakat şüphe ile bakıldığını ancak Texier ve Ainsworth tarafından da bahsedildiğine değinmiştir.

Akköy'e gelmişler buranın bayır olduğundan bağların varlığı ve kayısı, kavak ağaçlarıyla dolu olduğunu söylemiştir. Boyalı köyüne değinip Karain köyünden ise kayadan oyma evlerin çokluğuna tüflerin varlığına değinmiş ve Karacaören üzerinden Ürgüp'e ulaşmışlar.

Ürgüp'te çok fazla durmamışlar ve Maccan'a(Göreme) doğru yollarına devam etmişler. Yolların tüflerle dolu olduğunu kaya oyma mekanların varlığını ama terk edilmiş olduğunu söylemiştir. Maccan köyünün (şimdiler de kasaba) iki yüz yirmi altı haneden olduğunu aktarmıştır.

Halkın geçim kaynağı olarak bahçelerinde yetiştirdiği kayısı, elma, üzümden sağladığını gözlemlemiştir. Yoluna Uçhisar'a oradan merkez olan Nevşehir'e devam etmiştir. Nevşehir hakkında bilgiler vererek gözlemlerine devam etmiştir. Muşkara olarak anılan Nevşehir'in Damat İbrahim Paşa zamanında gelişmeye başladığını şehrin nüfusunun 30 bin olduğunu söylemiştir (şimdi şehrin nüfusu 103.600).

Yollarına devam ederken Nar köyüne vardıklarını çöl gibi görünen yeri incelendiğinde bağların çayırın varlığından bahsetmiştir. Sırada onları bekleyen yer ise Arabisun (Gülşehir) olmuş. Kızılırmak kenarında kurulmuş şehir hakkında

gözlemlerini aktarmaya devam etmiştir. Şehrin 200-300 evden oluştuğunu aralarında kayadan oyma evlerin de olduğunu Kara Vezir Mahmut Paşa tarafından buraların güzelleştirilmesiyle Gülşehir ismini aldığını söylemiştir.

Yollarına Tuz köy üzerinden devam etmişler. Buranın volkanik bir yapıda olduğunu ve burada yaşayan insanların genel geçim kaynağının hayvancılık olduğunu keçi,sığır gibi hayvanların beslendiğini söylemiştir. Köyün adının da yakınlardaki tuz madeninden aldığını söylemiştir (Mordtmann, 501-504).

4.14. J.R. Stington Sterrett

Sterrett'in Asya'daki iki yolculuğunun sonuçları 1884-1885 yazıları 1888 yılında yayınlanmıştır.

Kayseri İncesu üzerinden Ürgüp'e 5 saatte gelmişler. Tüm gün yoğun yağmur nedeniyle ilerlemeleri yavaş olduğunu söylemiştir. Aksalur köyünden (şimdi Ürgüp'ün mahallesi) Ürgüp'e çok verimli vadilerden ilerlemişler. Ürgüp'ün o zamanlar kasaba niteliğinde olduğunu görüyoruz ve yumuşak volkanik tüfe inşa edildiğinden bahsetmiştir. Çok sayıda şapelin varlığından Bizans Azizlerinin resimlerinden mezarlardan bazılarında insan iskeletlerinin bulunduğu bahsetmiştir. Bu tip mezarların evlerde de sıklıkla görüldüğünü Hamilton'un sözlerinde olduğu gibi halkın güvercinleri ve ölüleri bir arada olduğundan bahsetmiştir. Ve sayısız güvercinlerin yaşadığını da aktarmış. Soğanlı Dere ve Uçhisar da kayalık oyma yerlerin varlığından ve köylülerin kendilerine çok önem verdiğine de değinmiştir.

Maccan'a doğru ilerlemişler ve burayı koni oluşumlarını merkezi olarak nitelendirmiştir. Selme ve Soğanlı Derede bol miktarda volkanik karakterlerin belirgin olduğunu söylemiştir. Konilerin içinde yaşayan insanların varlığından bahsetmiştir.

Nevşehir’de büyük camilerin varlığına değinerek Hacı Bektaş’a giderken HalysIn geniş ama derin olmadığına değinmiş ve burayı dervişlerin ve mezarın merkezi olarak nitelendirmiştir.

Melegobi (Derinkuyu Nevşehir’in ilçesi) hakkında da bilgilere yer vermiş yaptığı gezisinde. Buradaki halkın Yunanca konuştuğunu ve buranı gösterişli bir köy olduğunu söylemiştir. Yunanlıların Kapadokya’nın batısında yaşadıklarını ve dillerine önem verdiklerini söylemiştir. Anadolu’nun doğu yerlerin de ise Yunanların Türkçe konuştuğunu belirtmiştir (Sterrett, 1888: 231-239).

4.15. Ernest Chatre

Büyük volkanik plato uzakta görünen Erciyes’i ve yağmur suyuyla oyulmuş derin çentiklerin olduğunu ifade etmiş. Bölge hakkında yaptığı coğrafi gözlemleri anlatmaya devam etmiştir. Su kanallarından birkaçının denize ulaşmak için çok zayıf olduğu göllerde veya bataklıklarda kaybolduklarını geriye kalanların ise Kızılırmak’ı biraz daha genişletmek için geldiklerini belirtmiştir. Kızılırmak’ın bölgenin önemli ırmağı olduğunu sığ, sarımsı ve elverişsiz suyuyla balıkçılık bile yapılmadığından bahsetmiştir.

Kapadokya’nın iklim özellikleri hakkında bilgilerin yer aldığı eserde bölgenin kuru bir atmosferinin olduğunu, kışlarının uzun ve sert, yazların ise kuru bir iklime sahip olduğunu eklemiştir.

Ekonomik özellikler hakkında da bilgilerin varlığını söyleyebiliriz. Üretim çeşitliliği pek az olduğunu gözlemleri arasında yer almakta. Tahıl ve üzüm bağı kültürünün gelişmiş olduğunu ve birçok keçi, at koyun sürülerinin otlatıldığı steplerle kaplı olduğunu söylemiştir (Chatre, 1898; XI-XIII).

4.16. W.M.Ramsay

Ramsay, Küçük Asya coğrafi ve tarihi çalışmalarını Türkiye’de yaşayan Rumlara değindiğini bu kitabında amaçları arasında okuyucuyu Türkiye’nin kalbine götürmek olduğunu söylemiştir.

Güçlü bir inançla başladığı seyahatine 5 yıl boyunca 1880-1884 yılları arasında karısı ile Türkiye’ye yerleşmişler ve birçok seyahat gerçekleştirdiklerinden bahsetmiştir. Türk insanının sevgi ve umutla geleceğe baktığına değinmiştir.1881’de Yunan çevirmen kullanmış ama 1882 tercüman kullanmadığından bahsetmiş. Yunanlıların iri, boylu olduğunu Müslümanların ise fakir olduğunu, Yunan köylülerin yani Hıristiyanların güçlü ve zenginliğinin ağır bastığını söylemiştir.

Melegobi (Derinkuyu) evlerin yerin altında olduğunu söylemiştir. Dar geçitlerden oluşan odaların birbiriyle birleştiği evden eve geçişin varlığından bahsetmiştir. Kapadokya’nın bazı ilçelerinde Bizans tarihçiler tarafından Troglodte olarak tanımladığı kayalık ve altında yaşayan çok eski zamanlara dayandığını söylemiştir. Bir köy halkının da içme suyunu 300 fitten çıkarıldığını ve dört kadının beraber yazara ilginç gelen yöntemle su çıkardıklarını söylemiştir.

Köylerin birinde ise başına gelen bir karışıklığa da değinmiştir. Piskoposu ve heyetini selamlamak için bekleyen köylüler kendilerini piskopos heyeti zannetmişler ve onları gördüklerinde kilise korosu ilahiler söylemeye başlamış ve sabırsızlanan köylülerin bakışlarıyla mahcup halde yollarına devam etmişler.

1070’den Selçukluların ele geçen Kapadokya çok ıstırap ve savaş gördüğüne değinmiştir. Burada yaşayan Yunanlılar Kayseri, Niğde, Bor Yunancayı unuttuklarını söylemiştir. Daha sonra dil yeniden canlandığından bahsetmiştir.

Türklerin kural olarak son derece misafirperver olduklarına değinmiş, iyilik ve cömert olduklarından bahsederek Kapadokya Türklerinin özelliklerine değinmiştir. Burada yaşayan insanların eğitimleri hakkında bilgi vermiş. Yunanlıların daha çok sanat, edebiyatla uğraştıklarını Türklerin medreselerin gölgesinde kaldığını söylemiştir. Yunanlıların cesur olduğunu fakat fazla güvenilmemesi gerektiğini söylemiş ve Yunanlıların ayaklanmacı olduklarını gözlemlerini kitabında yer vermiştir (Ramsay, 1897: 240-249).

4.17. Roman Oberhummer- Heinrich Zimmerer

Alman ekiple 1899 yılında Anadolu'ya gelmiş ve arkeolojik yönden bir seyahat yapmış diyebiliriz.

Yabancı seyyahlar hakkında biraz bilgi vermiş. Fransız Paul Lucas'a vurgu yapmış, 1705 geldiğinde Kapadokya'daki mağaralar şüpheliydi. 1837'de Ainsworth tarafından da onaylanınca Ürgüp ve tuhaf piramitlerin varlığı onaylanmış oldu.

Niğde üzerinden yollarına devam etmişler geniş alanlar, verimli bahçelerden bahsetmiş, şehir 6000 kişi olduğuna değinmiş ve yollarına devam etmişlerdir. Melegobia'ya (Derinkuyu) gelmişler ve büyük gelişmeye açık bir köy olduğunu söylemiştir. Kendilerini manastırda 2000 adamın karşıladığından bahsetmiş. Düzenli divan odasında köyün ileri gelenleriyle ağırlanmışlar ve yemekte güvercinle şarap ikram edildiğinden ve memnun kaldıklarına değinmiştir. Yemekten sonra ise Bizans İmparatorluğunun yaptırdığı kilisedeki manastıra götürmüşler.

Melegolia'nın ilerinde her yerin bağlarla kaplı ve masif kayalardan oluşan tuhaf evleri olan İneği'ye varmışlar. Buranın altının oyuk olduğunu 160 Hıristiyan 300 Müslüman ailelerin yaşadığı bilgisini vermiştir.

Taşlardan ve oyma merdivenlerden oluşan karanlık, alçak geçitlerden geçerek geniş bir odaya gelmişler. Öğrendiğine göre bir asır önce 150 Hıristiyan'ın Müslüman burada dumanla öldürülmüş olduklarından bahsetmiştir. Hıristiyanların bir bölümünün korkup saklandıklarını anlatmıştır. Müslümanların barış garanti etmesiyle gün ışığına çıktıklarını anlatmıştır.

Yollarını Göre yöresine doğru devam etmişler ve burada yeni Hıristiyan kiliselerin olduğundan söylemiş. 20 kuruşa ev tutmuşlar , evin 3 oda ve salondan oluştuğunu 4 atları için ahırın olduğunu tavanın masif taştan yapıldığını ve manzarayı Kızılırmak yönünde tiyatroya benzetmiştir.

Nevşehir ve Ürgüp arasında erozyon bölgesi olduğunu, kayaların oyulmuş olduğunu ilk olarak Nar köyü daha sonra Uçhisar ve OrtahisarMaccan ise görüntüsünün net olmadığını söylemiş. Göremeye vardıklarında ise buranın daha çok taş piramitlerin olduğunu söylemiştir.

Kızılırmak'ın boyunca Avanos'ta meyve bahçeleri geçerek bir buçuk saat sonra Ürgüp'e ulaştıklarından bahsetmiştir. Halen şaşkın gözlerle baktıklarının farkına varmış. 1703 yılında yapılmış olan Johannesrasos Kilisesi'ne varmışlar. Papazın endişeli olduğunu görmüş ve bunun sebep, onlardan para isteyeceği endişesi olduğunu anlaması uzun sürmemiştir.

Nevşehir'e göre sıcak yaz güneşinin Ürgüp'te daha ılık bir hava olduğunu gözlemlemiştir. Ürgüp'te vakit geçirdikçe Ürgüplülerin misafirperverliğinden etkilendiğinden bahsetmiştir. Bölge de Ankara-Kırşehir- Nevşehir- İncesu güzergâhında atla posta taşımacılığı yapıldığını ancak; bu taşımacılığın çok zaman aldığını söylemiştir (Oberhummer- Zimmerer, 1899: 133-136).

4.18. Hans – Herman Graff Von Schwinitz

1905'te yapmış olduğu ziyaretin notlarını 1906 yılında yayınlamış. Bölgenin bulunduğu konumunu Doğuda Erciyes dağı, kuzeyde Kızılırmak batıda tuz gölü güneyinde Hasan dağı şeklinde aktarmıştır.

Soğanlı Dere'den Kızılırmak'a kadar yarıkların varlığından ve bunların binlerce yıldan sonra oluşan erozyon sonucu meydana gelmiş tüflerin şekli olduğunu ve tepelerde oluşan piramitlerin varlığını söz etmiştir. Piramitleri şeker küplerine benzettiğinden ve bazı piramitlerin kısa olduğunu söylemiştir. Bazı piramitlerin ise gökyüzüne yükseldiğini ve uzun yıllar süren aşınmanın sonucu oluşan bu görüntüye şaşkın olamamanın elde olmadığını aktarmıştır. peribacaları hakkında verdiği bilgilerden sonra oluşumların değışkenlik gösterdiğini de eklemiştir. Tek başına bir piramit bulunurken bazı yerlerde gruplar halinde rastlamak mümkün olduğunu birbirine benzeyen piramitlerin bir arada olduğunu söylemiştir. Aşınmanın ise halen devam ettiği yerlerin gözlemlendiğinden bahsetmiştir. Dünyanın başka yerlerinde toprak ve doğanın insan, hayvan motifleri oluşturduğu fakat yoğunluk açısından bakıldığında buranın birinci olduğunu söylemiştir. Türklerin bu oluşum hakkında zamanında insanların ya da ruhların yaptığı yönünde inanca sahip olduğundan bahsetmiştir.

Tüflerin en önemli özelliğinin insanlar oyarak kendileri için yaşayacak ev haline dönüşebiliyor olması olduğunu eklemiştir. Ürgüp'e gelmiş ve sivri taş diye nitelendirilen tüfün varlığından bahsetmiştir. Erkeklerin kaymakam tarafından karşılandığını eşinin ise harem diye nitelendirdikleri yerde kadınlar tarafından ağırlandığını anlatmıştır.

Bölgede oyma binaların yanı sıra taştan yapılmış binaların varlığından bahsetmiştir. Ürgüp'ten sonra ziyaret edilecek yer Yunanlıların kaldığı Sinasos olmuştur. Burada da Ürgüp'teki gibi kayadan oyma evlerin olduğunu 1500 yıl önce yapılmış olan kaya kilisesinin kullanıma açık olduğunu anlatmıştır.

Güzergahlarında Nevşehir vardır ve yol üzerinde bulgur yıkayan insanları görünce bayağı dikkatlerini çekmiş pirinç gibi pişirildiğini eklemiştir. Göreme'ye gelmişler ve birçok şapelin varlığından bahsetmiş. Sanatsal olarak nitelendirildiği Türklerinde 1001 kilise diye adlandırdığı Göreme'den ayrılarak Uçhisar'a ilerlemişler. Uçhisar'a vardıklarında konakladıklarını insanların sıcak kanlı oluşundan bahsetmiştir. Bölgede İstanbul'a ihraç edilen kayısıların meşhur olduğunu tadını da una benzetmiş bu yüzden de fazla tüketmediklerini söylemiştir. Kayaların depo olarak kullanıldığını eski dönemlerde tahılların çillenmeden saklanabildiğini aktarmıştır.

Güvercinlik olarak genelde yukarda kaya odaların kullanıldığını ve güvercinin kutsal sayıldığı için yemediklerini gübresi zahmetli olduğu için 50 kilosu 1.30 Mark'a satıldığını söylemiştir.

Yollarına devam etmişler Nar'dan oradan da Çat'a vardıklarını Kızılırmak akan dere yatağının en güzel tüflerin olduğunu daha sonra Arabisun'a vardıklarını söylemiştir.

Bölgede şapellerin sayısından bahsetmiş önceden Hıristiyanların daha çok hüküm sürdüklerini onlardan önce de troglodit yaşamının varlığından bahsetmiştir. Kendisine garip gelen ise eski tarihçilerin bura hakkında hiçbir şekilde bahsetmemesi olmuştur. Bu oluşumları gören ilk Avrupalı kişinin Paul Lucas olduğunu söylemiş fakat çok fazla detay vermediğini ancak onun yazıları seyyahlar için merak uyandırdığını söylemiştir (Schwinitz, 1906: 126-150).

4.19. Hans Rott

Avusturyalı mimar olan HansRott 1907 yılında bölgede bulunmuş. At üzerinde yaptıkları yolculuklarını Erciyes üzerinden Gereme harabelerine

yapmışlar. Buranın Ürgüp yakınındaki Göreme'yle karıştırılmaması gerektiğini bu ismin eski Kapadokyacadan geldiğini mağara anlamında olduğunu söylemiştir.

Gereme'nin verimli arazilerinin ve su kaynaklarının bilindiğinden bahsetmiştir. Burada çektiği fotoğraflarla çok zaman harcadığını Roma zamanında kalma harabeyi inceleme zamanının kalmadığını eklemiştir.

Üzüm, şiş kebab yiyerek çok iyi beslendiklerini ve yeni şeyler keşfetme arzularını yenemedikleri aktarmıştır. Göreme de kaya kiliselerinin çok sayıda bulunduğunu inzivaya çekilmiş keşişlerin varlığından bahsetmiştir. Hamilton'un buradaki manzara için anlatacak betimleyecek kelime bulamayışını Texier'in haritasında çizdiği gibi güzelliklerin görülebileceğini anlatmıştır (Rott, 1908: 209-213).

4.20. Guillaume de Jerphanion

Arkeolog ve yazıt bilimci olan Fransız Jerphanion , 1907-1912 de ele aldığı çalışması Kapadokya'da kaya kiliseleri hakkında bilgi sunmaktadır.

Bölgede geçtiği yerlerdeki kiliseler hakkında bilgiler vermiş. Sinasos'tan Cemil'e, Damsa'ya oradan Göreme'ye Zelve bağlarına gittiklerinden bahsetmiştir.

Kapadokya'da en eski kiliseyi Maccan yakınlarında gördüklerine değinmiştir. Zelve'nin mağara döneminden kalma gibi görüldüğünü dar kayalık akarsu yatağında olduğunu söylemiştir. Kilise ve şapellerin varlığından bahsetmiş fakat yıpranmış halde olduklarını da eklemiştir (Jerphanion, 1932: V-VIII).

4.21. R. M. Dawkins

Seyahat ettiği yerlerde lehçelerle ilgilenmiştir. 1909-1911 yıllarında yaptığı çalışma olan *Modern Greek in Asia Minor*'de Nevşehir hakkında bilgiler de içermektedir.

Kapadokya'nın Helenizm merkezinin Ürgüp olduğundan bahsetmiş. Bölgede Türk etkisinin sönük olduğunu belirtmiştir.

Ürgüp'te 5000 Hıristiyan 10 000 Türk, Nevşehir de ise 10 000 Hıristiyan'ın 14 000 Türk 'ün yaşadığını söylemiştir. Yunanların okullar sayesinde varlığını sürdürdüğünden bahsetmiştir. Mustafapaşa ,Soğanlıdere dar uzun vadiye paralel taştan oyma ev ve kiliseleriyle ünlü olduğunda eklemiştir.

Gülşehir hakkında nüfusunun fazla olduğunu söylemiştir. Hıristiyanların buraya Misti'den geldiğini söylemiş ve Karavzir tarafından Gülşehir'in geliştirildiğinden bahsetmiştir (Dawkins, 1916: 6-30).

4.22. Béla Horváth

Anadolu adlı eserini objektif olarak, gerçek hayatın izlerinde kalmaya özen göstererek hem Macar halkının kendi dilinde okuyabileceği hem de kardeş halk olarak nitelendirdiği Türk halkına ilgi uyandırma isteğinden bahsederek Turan Cemiyeti'nin de desteğiyle Balkan savaşlarının ateşinde Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde 1913 yılı yaz ve sonbahar aylarında gerçekleşen yolculuğunu kaleme almıştır.

Türk insanını anlatmaya başlayarak eserine giriş yapmıştır.

“Sıradan, ama dürüst ve çalışkan Türk insanı! Sizleri bir kez tanıyan kişinin hafızasında bir daha silinmeyecek anılar bırakıyorsunuz. Narin minareleriniz, sessizce secdeye varıp Tanrı’ya yakaran insanlarsınız, yok olan muhteşem taş anıtlarınızla esrarlı dünyanız sizi görenlerin düşlerinde hep yaşıyor.” diyerek Türk insanı hakkında düşüncelerini belirtmiştir (Horváth, 2010:1).

Nevşehir’e doğru süren yolculuklarında Niğde’den geçerek devam ediyor. Eski dönemlerin Hıristiyanlarının dinlerine bağlılıklarını Anadolu’da bugüne kadar gelen kilise, manastırların, kutsal binaların sayısının gösterdiğini söylemiştir. Yolculuklarına devam ederken rehberlik yapan Rumlar tarafından misafir edildiklerinden övgüyle bahsetmeden geçemiyor. Yolculuklarına at arabasıyla devam eden seyyahımız yolların engebeli olmasından dolayı yavaş ilerlediklerini belirtmiştir.

“Giderek kıvrılan yolun kalitesi de düzeliyor. 12.45’te dağın yamaçlarına Göre Köyü’ne ulaşıyoruz. Nevşehir Göre’den fazla uzak değil. Artık epeydir Nevşehir çevresinde kurulan üzüm bağları ve bahçelikler arasında yol alıyoruz, ama şehir merkezi hala görünmüyor. Sıklaşan sıtma nöbetleri nedeniyle, sarsıntısı bir işkence haline gelen taşlık yola dayanamayacağımı hissediyorum, ama kente çok yakınız ve bir sürü insan bizi seyrediyor. Kendime çeki düzen vermeye, atın üzerinde dik oturmaya çalışıyorum. Ecnebi, kendini zayıf göstermemeli! Saat 2 civarında, nihayet kentin merkezindeki hana ulaşıyoruz, kurtulduğumu hissediyorum.” diyerek Nevşehir’e girişlerini anlatmış. Bir an önce dinlenmek istiyor; çünkü her şeyin daha yeni başladığının farkında (Horváth, 2010:92).

Seyahati sırasında yürürlükteki para birimlerinin karmaşıklığından devletin belli başlı gelir kaynakları vergiler, gümrükler, vakıfların katkı payları ve bazı diğer kaynaklar olduğundan bahsetmiştir. Devletin Avrupa basınının yayımladığı gibi her ne kadar iç açıcı olmasa da büyük kriz olarak tanımlanabilecek kadar kötü olmadığına değinmiş. Devletin kalkındığından ve bunun Nevşehir’e etkisinden şu şekilde bahsetmiştir:

“Bu genel kalkınmanın izlerini Nevşehir’de de görmek mümkün. 25 bin nüfusa sahip kentin sakinlerinin yaklaşık yarısı Türk, diğer yarısı da Rum. Dağın yamacında kurulan kent, verandalı, balkonlu ve sütunlu evleriyle son derece hoş bir görüntü çiziyor. Dağın tepesindeki İbrahim Paşa Kalesi’nin kalıntıları ise bir kartal yuvası gibi. İbrahim Paşa, Mısır valisiyken II. Mahmut’a karşı isyan eden, önce Suriye’yi fethedip, ardından Anadolu’ya giren ve Kütahya’ya kadar ilerleyen Mehmet Ali Paşa’nın komutanlarındandı. Kentin en güzel binalarından olan Kurşunlu Cami’nin geniş terasından aşağılardaki verimli vadinin ve ötelerin manzarası unutulmaz bir görüntü sunuyor. Rumların kiliseleri ve Damat İbrahim Paşa Cami ve Medresesi de zarif binalar. Ama Anadolu’nun bütün kentlerinde olduğu gibi, burada da yolların eğri büğrü taşları hızla sizin gerçeklere geri dönmenizi sağlıyor.” diyerek yolların elverişli olmadığına da değinmiştir (Horváth,2010: 95-96).

Türkleri tipik Türk olarak adlandırabileceğimiz insan tipinin farklılaştığından Anadolu’da karışan ırkların olduğundan ve yeni bir karışım ortaya çıktığından bahsetmiş. Bunlarında sporu, jimnastiği, hareketi sevmediğinden dinlenmenin, tavla oynamanın daha cazip geldiğinden bahsetmiş. Bunlara ilave olarak da Türklerin yolculuk etmekten hoşlanmadığından, yolculuk edenlerinde başka ülkelere gittiğinden hatta İstanbul’da yaşayan Türklerin Anadolu’nun koşullarını bilmediğinden bahsederek aslında dönemin bazı yönlerinin günümüzden de pek farklı olmadığını görebiliyoruz.

Türk kadını ise şu cümlelerle anlatmıştır:

“Türk kadını, Asya’nın diğer kadınları gibi, çok çabuk yaşlanıyor, 40-50 yaşına geldiğinde artık çok ihtiyar görünüyor. Buna aslında şaşırılmamak gerek, çünkü bu ülkenin kız çocukları 14-15 yaşında kocaya veriliyor ve ardından bir dizi çocuk doğuruyorlar. Kızların evlendirilmesiyle ilgili İslam gelenekleri, Müslümanların da ötesinde artık Hıristiyanlarca da uygulanır hale gelmiş.” diyerek kızların erken yaşta evlendirildiğine değinmiştir (Horváth,2010:96).

Daha sonra arşıda Rum kilimcide yaşadığı durumdan bahsetmiş, alışveriş etmek farklı gelmiş pazarlık işinin uzamasının ve buna çevredeki insanların katılmasını garipsemiştir. Türklerin bu kadar pazarlık yapmadığından söyledikleri fiyatların gerçek değere yakınlığından övgüyle yer vermiştir. Ve bunlara ek şunları söylemiştir.

“Türklerin bir başka övgüye değer özellikleri de, sadece kendi soydaşlarını değil, Hıristiyanları bile desteklemeleri, dayanışma göstermeleri. Eğer Rum aile baba birkaç yıllığına İstanbul’a çalışmaya, dükkân açmaya, ticaret yapmaya gitmişse, ailesini yanında götürmüyor. Bu durum da komşular, tanıdık Türk erkekler geride kalan aileye etmeyi görev kabul ediyorlar.” diyerek Türklerin dayanışmacı özelliğine de değinmeden edememiş seyyahımız (Horváth,2010:97).

Nevşehir’den ayrılma zamanı geliyor. 24 Ağustos sabahı Hacıbektaş’a oradan da Kırşehir’ atlarıyla birlikte yolculuklarına devam edecekler. Hacı Bektaş’ın Osmanlı’nın kuruluşunda etkilerinden hatta kurulan birliklerin adını Yeniçeri olarak kendisinin koyduğundan bahsetmiştir. Bektaş’ın kurduğu tarikatı Şii mezhebine benzediğinden bahsetmiştir. Bu insanların ahlakla önem verdiğini vurgulamış ve türbe ziyaretinden sonra Kırşehir’e doğru yola koyulmuşlardır.

4.23. Nahid Sırrı Örik

Nahit Sırrı Örik’in Anadolu’da- Yol Notları 1936, Bir Edirne Seyahatnamesi 1941 ve Kayseri, Kırşehir, Kastamonu 1955’dede yayınladığı üç kitabın birleşmesiyle oluşan eser o döneme ait önemli bilgiler sunmaktadır.1936 senesinin Kasım ayında Ankara’dan Kırşehir Yerköy’e doğru hareket etmiş ve yol güzergahında Mucur, Hacıbektaş ve bir sonraki durağı ise Avanos olacaktır. Yazar Hacıbektaş hakkında şu bilgilere değinmiştir.

Hacıbektaş Anadolu kasabaları içinde ziyaret en ziyade layık olanlardan biridir. Denizden 1330 metre yüksekliği bulunan Hacıbektaş'ın 450 evi ve 2900 nüfusu vardır. (Örik, 2000:126).

Buranın fiziki ve siyasi yapısı hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca kerpiçten yapılmış iki katlı binanın büyüklüğünden dolayı yazara Dolmabahçe Sarayını hatırlatmış ve burası hakkında şunları söylemiştir.

Bina, Hacı Bektaş'ı Veli neslinin konakları... Bunların da Konya'daki Mevlâna Celalettin Rumi evladı gibi Çelebi Efendi unvanını taşıyan bir reisleri bulunduğunu öğreniyorum. Atatürk'ün Millî Mücadele esnasında bir gece misafir kaldıkları bu konağı görmek için haber yollayıp müsaade istedik (Örik,2000: 127).

Çelebi'yle kısa bir sohbetin ardından konağı gezmişler eski odalar olmasına rağmen hala ziyaret edildiğini görmüş ve Bektaşiliği bu eserde tahlil etmenin manasız olacağını bunun yerinin kısa bir seyahatname sayfaları olmaması gerektiğini belirterek Çelebilerin konaklarından Hacıbektaş'ın türbe ve dergâhına girmişlerdir. Dergâhın seyyahları cezbetmesi için müze haline getirilmesi gerektiğini düşüncesini kitabında yer vermiş. Ertesi gün Avanos'a doğru yola çıkmışlar ve Arapsun'u geçtikten sonra gördüklerini şu şekilde betimlemiştir.

Önümüzde, ufkun nihayetinde görünen yüksek ve sivri, şahane tepeye Erciyes dediler. Fakat demeseler de tabii tanyacaktım; birkaç yıl önce Kayseri'nin üzerinde asılmış gibi gördüğüm dağ. Sade, kendine daha çok haşmet veren bembeyaz elbisesinden sıyrılmış. Tam dokuz buçukta Avanos'a ulaştık. Girerken Kızılırmak'ın soluna düşen ve çıplak tepelere doğru yükselerek taş avlularıyla biraz da Arabistan ve çöl hissi veren bir kasaba (Örik,2000:133). Bu tespitliyle buranın iklimi hakkında da bilgi verdiğini görülmektedir. Gözlemlerine devam etmektedir.

Avanos, oldukça canlı ve halinden memnun bir kasaba. Bu meyanda çömlekçilik mühim bir nispeti haiz bulunmak şartıyla herkesin, iyi kötü bir işi varmış ve herkes hayatını kendi çalışmasıyla kazanırmış. Hakikaten hiç dilenciye tesadüf etmedim. Kasabada elektrik, sinema, eczane ve orta mektep henüz yok. Fakat küçük bir dispanser var ve yakında bir Halkevi'nin tesis edileceği söylendi (Örik,2000:133).

Tespitlerine ilave olarak Hükümet Konağı'nın saltanat zamanından kalma eski bir bina olduğuna da değinerek bölgenin fiziki, ekonomik ve sosyal yapısı hakkında da bilgi vermiştir. Avanos yolculuğuna son vererek ikiye on kala yola koyulmuşlardır.

4.24.İsmail Habip Sevük

Yazar 'Yurttan Yazılar' kitabında Fırat'tan Toroslara, Karadeniz yalıları ve Yukarı Doğu diyarı olan üç bölgeyi gezmiş ve gördüklerini kaleme almıştır.

Ürgüp'te şöyle bir rivayet var diyerek başlamış anlatmaya:

"Eskiden bir Ürgüplü Türkistan'a gitmiş. Nereli olduğunu sordukları vakit, memleketinin adını söyleyince:

- *Öyle ise sizin memleketin taşı çok, demişler.*

Ürgüplü şaşırır:

- *Doğru, fakat siz bunu bu kadar yıllık yoldan nasıl biliyorsunuz?*

Meğer "küb", yani kup, çok demekmiş; "Ur" da kale ve kaya manasına gelirmiş. Rivayetlerin koynunda hakikatler gizlenir; bu rivayetten belli, Ürgüp'ün adı ana vatandan geldi." (Sevük, 1987:118-119).

Taşın burada mesken için öneminden bahsetmiştir. İnsanların kayaları yontarak eve dönüştürdüğünü ve bunların alelade mağara olmadığını, pencereleri,

kapıları odaları bulunan sağlam bir yaşam alanı olduğunu görmüş ve bunlar hakkındaki düşüncelerine şu şekilde yer vermiştir:

“Bunların içerisi yazın serin, kışın ılıktır. Ne terlemek ne üşüme; sıcaksa orası sayfiye, soğuksa onun içi kaloriferdir. Taştır, çökmez; ahşap değil yanmaz. Rutubetsiz olduğu için hava kuru; hava kuru olduğu için hastalık olmuyor. Soba külfeti yok ve... hiç masrafı yok”. (Sevük, 1987:120).

Yazarı bunların yanında en çok şaşırtan Peri bacaları olmuş. Ürgüp’ün etrafının jeoloji harikalarıyla dolu olduğunu ve taşın sadece in ve kovuk olarak düşünülmeceğini betimlemeleriyle yinelemiştir. Elisée Reclus’un Cihan Coğrafyasında Peri bacalarına nasıl değindiğinden şu şekilde bahsetmiştir:

“Elli metre kadar yükselen mahrut biçimli sütunlar. Temelleri sencabî, yahut kırmızımtırak, temellere yakın yerleri yeşil, daha üst kısımları boz ve donuk renkli; bütün bu heyulâî sütunların, binlerle ve hep birden, akşamın alacalı zamanlarında uzaktan görünüşleri; sanırsın ki karşında devler tarafından kurulmuş korkunç bir ordugah var.” (Sevük, 1987:122).

Yazar Ürgüp Peri bacaları ziyaretini 7 Temmuz 1936 yılında gerçekleştirmiştir.

4.25. Yorgo Seferis

Yorgo Seferis’in, ‘Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün’ kitabı 1950’de kaleme aldığı ve 1953’de basılan gezi günlüğüdür. Ankara’dan saat 7.15’de yola çıkan yazar Mucur’dan sonra Avanos yönüne sapmışlar. Daha sonra Hacıbektaş’a varmışlar yolun burada onların için zorlaştığından bahsetmiştir.

Kapadokya manastırları bölgesi, ters bir ikizkenar üçgene benzer ve Kayseri'yle Erciyes'in batısına düşmektedir. Bu üçgenin tabanı kuzeyde aşağı yukarı Kızılırmak'ın yatağıyla çakışan, Suçsum'dan sonra doğuya yönelen, batıdaysa Aravissos'da kuş uçuşu, yaklaşık yüz elli kilometre ötede biten bir çizgidir. Üçgenin tepesi, güneyde, Soğanlı vadisinde, tabana dik çıkılacak çizginin üstünde, yaklaşık elli kilometre aşağıdadır. Yükseklik, neredeyse tüm bu bölge için 1000-1200 m. Dolaylarındadır. Üçgenin merkezinde, biraz kuzeyde Aziz Prokopios vardır. O zamana dek önemli bir kasabacıktı. Yörenin ticaret merkeziydi, yirmi ya da otuz bin nüfusu vardı. Çoğu da Rum'du bunların (Seferis, 1997:16).

Verdiği bu bilgilerle bölgenin siyasi ve fiziki yapısı hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Dikkatini çeken konular arasında topraktan yapılmış boz evlerin oluşturduğu Anadolu köyleriyle buraların farkı mimari farkı. Düzgün kesilmiş beyaz taş bloklardan yapılmış ve küçük sütunlarla, taş oyma süslemelerle yapılmış olması hoşuna gitmiştir. Ve saat on altı otuz da Avanos'a ulaşmışlardır. Toprağın kuruluşundan ve yolların sel yatağında olmasından bahsederek bölgenin iklimi hakkında bilgi vermiştir. Yoluna devam ederek karşısında gördüklerini şöyle anlatmıştır:

“... Ve işte insan aklının alabileceği en şaşırtıcı biçimlerin ortasındayız şimdi. Olabilecek tüm sivrilik biçimleri: diş, çivi, köşe, ege, testere, bıçak, hepsi de olağanüstü boyutlarda, parçalanmış, kırılmış, karmakarışık, taşlaşmış, sarıyör çevremizi. Anlatılmaz bir toprak parçalanması bu; her yanda, her türden monolitler dikili, kimilerinin tepesinde kayadan külahlar var; renkleri bir sel yatağından ötekine geçtikçe değişiyor, kimi zaman beyaz, kimi zaman pembe, ya da hafif bir yeşil.” (Seferis, 1997:17).

Gördüklerinden etkilenmiş halde bölgeyi keşfetmeye devam etmişlerdir. Araçlarını Korama'ya doğru sürmüşlerdir. Tokalı ve Elmalı kiliselerini gezmişlerdir. Gördükleri sanki peri masalını andırıyor düşsel bir manzara gibi seyre dalmıştır. Kayaların her yanının delik deşik olması ona arı kovanını

anımsatmıştır. Ve insanların buralarda yaşıyor olması kap kacak konacak duvar oyukları, masa, oturma sıraları, hepsinin taştan oyulmuş olması da ilgisini artırmıştır.

4.26. Lord Kinross

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra seyahat yasağının kalkmasıyla 1951 yılının yazında Anadolu'nun bir kısmında yapılan bir seyahatin kaydı olan " Kutsal Anadolu Toprakları" adlı eser Nevşehir'den bahsettiği bölümü Kapadokya ve Yunanlar başlığında yer vermiştir.

Kapadokya'nın doğal inziva alanları mağaralarla en zengin bölgelerden biri olduğundan bahsederek Kayseri'den Ürgüp'e yolculuğa devam ederken nehir vadisine varmışlar ve gördüklerini şu şekilde anlatmıştır:

" Kendimizi aniden fantastik bir ay yüzeyinde bulduk neredeyse. Doğa, yayladan inen toprakta, bizim eşini hiçbir yerde görmediğimiz inanılmaz şekiller oluşturmuştu. Eğer bir ay yüzeyine ait değilse bu şekiller doğal afet sonrası ortaya çıkan toprağın alt katmanlarına aitti."(Kinross, 2003: 213).

İncesu'dan bahsetmişlerdi, gördüklerine coğrafi anlam vermeye çalışıyorlardı. Bir zamanlar sıvı lavların döküldüğü yerde nehir yolunu çizdiğinden rüzgârın ve yağmurun gücüyle de nehir yumuşak kayaları aşındırıp şekil verdiği ve büyük konilerin ortaya çıktığını söylemiştir. Paul Lucas'ın bu hayal dünyasını anlattığında kimsenin ona inanmadığından hatta onun Fransa'da 'işe yaramaz turist' olarak anıldığından bahsetmiştir. Konileri insanlar tarafından yapıldığı yanılgısına düştüğünü, aslında konilerin doğa tarafından yapıldığını yüzlerce mağaranın insanların mekânı olduğunu söylemiştir.

Bizans tarihçilerin bölge hakkındaki düşüncelerine yer vermiştir. " LeoDiaconus: O ırka önceleri Troglodytes (mağara insanı) denmekteydi, çünkü

delikler, yarıklar ve labirentler oluşturmakta; mağara ya da sığınak gibi yerlerde yaşamaktaydılar. Skene ise bu bölgenin halkı için şunları söylüyor: Kapadokya'da gezerken, ilgi buranın halkına yöneltilmedikçe, onlar da turiste en küçük bir yakınlıkları yokmuşçasına bakıyor. Her deliğe yakından bakıldığında, bunun aslında küçük bir pencere ortaya çıkıyor ve aslında pencereden de yaşlı bir kadının baktığı. Tozer ise iklimden şu şekilde söz etmektedir: İnsanları burada yaşamaya ikna etmek için onların kendilerini öldürme isteği içinde olmaları gerektiğini düşünebiliriz kolayca. Mısır'da, Tebai'nin ılık ikliminde böyle bir yaşam sürmekten çok farklıydı buradaki insanların seçimi.”diyerek tarihçilerin görüşlerini aktarmıştır (Kinross, 2003:214-215).

Yumuşak, volkanik sünger taşları onları putperestlik dönemlerinde hatta Frig dönemi öncesinde bile mağaralar açmaya ve bunlarda barınmaya yönelttiğinden bu bölgenin daha çok Hıristiyan manastır bölgesi olarak bilindiğinden ama tarihte böyle bir kayda rastlanmadığından bahsetmiştir.

Ürgüp'ten doğal kanyonların ardından, Göreme'deki yerleşim merkezine inerken burası için düşüncelerini aktarmaya devam etmiştir. *“Uzun süredir yerleşme bölgesi olan bir köydeki bu girdap şekilleri bile içinde canlılığı barındırıyor görüntüsüyle. Burası ultra modern bir sahne tasarımcısı tarafından algılanabilen ama zaten kendi hareketlerinin bile manzara değeri taşıdığı bir yer.”*(Kinross, 2003:215).

Bunlara ek olarak o zamanki insanların giyim tarzlarına, mimariye deyinmiş. Kıyafetlerini kasvetli olarak nitelendirmiş ve koni şekli peçeler takan kadınlardan bahsetmiş. Minareler, çatılar, çadırlar tüm köşeli yapıların simetrik oluşuna değinmiştir.

Manastırların mimarisini anlatarak devam etmiş ve bir manastır hakkında şunları söylemiş: *“Bütün manastırlar arasındaki en dramatik yer, önünde doğal kaya bir kule bulunan, Çavuş mağarasıdır. Mağaranın cephesi düştüğünde altından insanları inşa ettiği odaların, mezarların ve ibadet yerlerinin üst üste*

bulunduğu uzun binalar çıkmaktadır.”(Kinross, 2003:216) diyerek binanın içine labirentler ve merdivenlerden geçerek zar zor tırmandıkların söz etmiş. Mağaranın içinde üzüm ve meyve ağaçlarıyla dolu olduğunu da eklemiştir.

Manastır topluluklarının ne zaman ve nasıl son bulunduğunun bilinmediğini Selçukluların 11. Yüzyılda Anadolu’ya yerleşerek Roman ve Bizans toplumunun dokularına son verdiğini ve İmparatorluğun yerine eyaletler kurup tekrar göçebe yaşam koşullarını getirdiğini söylemiş. Ramsay’ın kayıtlarında Hıristiyan şehirlerinin göçebe kabile şehirlerinden kendini soyutladığından bahsettiği bilgisine yer vermiş. Ama pek çok kişinin önyargılı Bizans İmparatorluğundansa ılımlı Selçuk sultanlarının yönetimine girmeyi tercih ettiğinden, Hıristiyanların Türk ordusunda ücretli askerlik yaptığından, Türk erkeklerinin Hıristiyan kadınlarla evlendiklerinden bahsetmiştir.

Ramsay’ın öne sürdüğü düşünceleri eklemiş, “pek çok yerdeki Hıristiyanlar yavaş yavaş doğu ruhunu ve baskın olan ırkın doğu dinini almışlardı.” diyerek Yunanlıların Kapadokya’daki varlıklarını 21. Yüzyılın başlarına kadar sürdürdüklerini ifade ederek Nevşehir’deki maceralarına son vermişler, yeni yol haritalarında onları artık Karaman beklemektedir (Kinross, 2003:217).

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Tartışma

Seyahatnameler Sosyal Bilgiler öğretimi açısından hem coğrafi hem tarihi hem de kültürel bilgi ve deneyimleri sınıf ortamına taşıması yönüyle değerli bir öğretim materyali sayılabilmektedir. Sosyal bilgiler programı incelendiğinde 4, 5, 6. Sınıfların seyahatnamelerle ilgili kazanım yer almamaktadır. 7. Sınıf 3.ünite 7. Kazanımın seyahatnamelerle ilgili olduğu söyleyebiliriz. Sosyal bilgiler ders kitabı ve çalışma kitabı incelendiğinde Seyahatnamelerin Osmanlı Kültürü üzerinde etkileri ve Türk Kültürü hakkında yerli yabancı seyyahlardan faydalanarak kazanım işlenmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.

Yazarın yeni yerlerin maddi ve manevi özelliklerini yaşantılarının özgün yönlerini içten ve anlaşılır bir dile anlatması ile de edebi özellik taşıyan seyahatnameler Sosyal Bilgiler öğretimin de önemli yere sahiptir. Seyahatnamelerin ders aracı olarak kullanılması öğrencilerin iletişim becerilerinin geliştirmede, kendilerini ifade edebilmelerinde, empati kurabilmelerinde etkisi yadsınmamalıdır. Ders aracı olarak daha çok yer vermek gerekmektedir. Öğrencilerin merak etme, öğrenme, araştırma isteklerini artırmasında önemli rol oynamaktadır.

Nevşehir'e gelip bu topraklarda gezerek, Nevşehir'i kaleme almış Eski Çağ'dan Günümüze uzanan birçok seyyah bulunmaktadır. Strabon'dan

Hamilton'a İsmail Habip Sevük'ten Lord Kinnros'a yerli yabancı farklı dönemlere ait seyyahlar bölge hakkında bilgiler aktarmıştır. Gelen bu seyyahlar sayesinde bölgenin o dönemdeki coğrafi, ekonomik özelliklerini, nüfus yapısını, halkın kültürel özellikleri hakkında bilgilere sahip olunmakta ve bölge hakkında yerli ve yabancı seyyahların görüşlerine ulaşmak mümkündür.

Prof. Dr. Tuncer Baykara (2013:35-37) "*Seyyahlar, Yeni Yerler Görmeye Meraklı İnsanlar Mı? Devletlerinin Haber Alma Görevlisi Mi? Gözlemler Düşünceler*". "adlı yaptığı araştırmada yeniçağ ve yakınçağlarda ülkemize seyahat etmiş seyyahlar amaçlarına göre tasnif ettiği araştırmada Türkiye 'ye İstanbul'u tanımak için gelenler, Hac mekanlarını ziyaret etmek için gelenler, İran ve Asya'ya giderken Türkiye'ye uğrayan, görev, merak ve bilimsel araştırma yapmak için ülkemizi seyahat edenler şeklinde tasniflediği ziyaretler arasında öğrenim amaçlı gelen seyyahların ayrı yeri olduğunu söylemek mümkündür ve seyyahların görüşlerinden gözlemlerinden faydalanılarak bilgi edinilebilmektedir. Bu bilgileri sınıf ortamına taşınmasında da Doç. Dr. Bahri Ata (2016:288-290) ise "*Seyahatnamelerde Gezi Yazıları ile Sosyal Bilgiler Öğretimi*" adlı çalışmasında seyyahların birikimlerinden faydalanılarak seyahatnamelerin Kültür ve Miras Öğrenme alanında kullanılmasının yanında "Bilim, Teknoloji ve Toplum", "Küresel Bağlantılar", "Birey ve Toplum", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" gibi öğrenme alanları sosyal bilgiler dersinde seyahatnamelerin daha etkili kullanma fırsatı sunduğunu söylemektedir.

5.2. Öneriler

- Programa baktığımızda 7. sınıfta seyahatnamelere yer verildiği görülmektedir. Programda daha fazla yer bulması sağlanabilir.
- 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabına baktığımızda seyyahların Osmanlı ve Türkler hakkında sadece olumlu görüşlerine yer verilmiş, seyahatnameleri

incelediğimizde olumlu görüşlerinin yanı sıra pek çok eleştirel görüşe de yer verildiğini söylemek mümkündür.

- Öğrencilerin eleştirel okumayı öğrenebilmesi için seyyahların Türkler hakkındaki eleştirel düşüncelerine yer verilmelidir.
- Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde seyahatnameler konusu Osmanlı Kültürü üzerinden işlendiği görülmektedir. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında Yaşadığımız Yer ünitesi doğrudan olmasa da dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.
- Öğrenciye yaşadığımız yeri daha iyi tanıması seyyahların bölge hakkında izlenimlerinden faydalanılarak öğrencini bölgeyi tanıması sağlanabilir.
- Yapılan doğa gezileri bölgeye gelmiş olan seyyahlarla desteklenerek bölge hakkında geçmişten günümüze değerlendirme yapılması yaşanan değişim incelenerek çıkarımda bulunması istenebilir. Yapılan gezi sırasında drama çalışmasından faydalanılarak kalıcılık artırılabilir. Çok fonksiyonlu birbirini takip eden uygulamalarla sınıf dışı gezi programlarıyla ve birbiriyle ilişkili kazanımlar değerlendirilip peçinlenebilir.

KAYNAKÇA

AINSWORTH, W. (1842). *Travels and Researches Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Londra: y.y.

AKTAŞ, Ş., & GÜNDÜZ, O. (2004). *Yazılı ve Sözlü anlatım Kompozisyon Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

AKYÜREK, E.(1998). MS. IV.-XI. Yüzyıllar Kapadokya'daki Bizans. (Editör: Metin SÖZEN). *Kapadokya*.İstanbul: Ayhan Şahenk Vakfı, 194-395.

ATA, B. (2013,). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Seyahatnameler: "Çocuklar, Ninelerimiz ve Dedelerimiz Çok Yardımseverdi.". *Türk Yurdu Dergisi* .33(310),164-166.

ATA, B. (2016). Seyahatnamelerde Gezi Yazıları ile Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Editör:Halil TOKCAN).*Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri* Ankara: Pegem Akademi, 286-290.

AYTAÇLI, B. (2012). *Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış*. Adnan Menderes Üniversitesi. Eğitim Fakültesi. Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(1), 1-9.

BARTH, H.(1860),*Reise Von Trapezuntdurhdienördliche Halfe Kleinasiensnach Scutary*.Gotha: y.y.

BAYKARA, T. (2013) "*Seyyahlar, Yeni Yerler Görmeye Meraklı İnsanlar Mı? Devletlerinin Haner Alma Görevlisi Mi? Gözlemler Düşünceler.*" *Türk Yurdu*, 33(310), 32-37.

BÜLBÜL, T. (2012). *Biyografik Kanallarına Göre Osmanlı Yönetim ve Aydınlanmasında Nevşehir*.I.Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri. 16-19 Kasım. Ankara: Grafiker Yayınları, 8,30-32.

CHANTRE, E. (1898), *Mission en Cappadoce 1893-1894*.Paris: y.y.

ÇAĞRICI, M. (2009). *Seyahat*, TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, 37,7-9.

ÇATALOLUK, S. (2013, Haziran). Seyahatnameler ve Gerçekleri. *Türk Yurdu Dergisi*, 33(310), 297-301.

ÇELEBİ, E.(2006)*Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Haz. S.Kahraman, Y. Dağlı)*.3, 246.İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ÇETİN, T., & HOCAOĞLU, A. (2016). *Sosyal bilgiler dersinde 7. sınıf öğrencilerinin Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi 'ne ilişkin algılarının incelenmesi*. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken, 8 (2), 143-161.

DAWKINS, R.M. (1916), *Modern Grek in Asia Minor*.Cambridge: at the University Press

DEMİRKAYA, H. (2011). Sosyal Bilgilerde Düşünme ve Soru Sorma Becerileri. B. Tay, & A. Öcal (Ed.) içinde, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 400-431). Ankara: Pegem Akademi.

DERNSCHWAM, H. (1988). *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü (Y. Önen, Çev.)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

DURSUN, A. (2012). *Görsel İletişim Tasarımında Kimlik Tanıtımı Nevşehir Bölgesi ve Kapadokya Etnik Kimliği*.I.Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri. 16-19 Kasım. Ankara: Grafiker Yayınları, 1, 250.

ECEOĞLU, A. (2012). *Mimarisi ile Bir Tarih Kapadokya*. I.Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri. 16-19 Kasım. Ankara: Grafiker Yayınları, 1, 234.

GÜRER, S. (2010). *XVII-XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Fransız Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu*,Yayımlanmamış Doktora Tezi,Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

HAMILTON, W. (1842) *Researchers in Asia Minor, Pontusand Armenia; with some account for their antiquities and geology*(c.II), (Çev. Ayse Sümer), Londra : y.y.

HORVÁTH, B. (2010). *Anadolu* (T. Demirkan, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İBRET, B., KARASU AVCI, E., KARABIYIK, Ş., GÜLEŞ, M. & DEMİRCİ, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı.Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 9, 104-124.

JERHANION, G. (1932), *Les Eglises Rupestres de Cappadoce*, Paris: y.y.

KAYA, E., & EKİCİ, M. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi Yazılarında Yararlanma: Gülten Dayıoğlu'nun Gezi Yazıları*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,1, 87-114.

KILIÇOĞLU, G. (2012). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. (Editör: MUSTAFA SAFRAN). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* Ankara: Pegem Akademi, 4-14.

KILIÇLIOĞLU, S., ARAZ, N., & DEVRİM, H. *Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi*. İstanbul: Meydan Yayınları, s.230.

KINROSS, L. (2003). *Kutsal Anadolu Toprakları*. İstanbul: Nokta Kitap.

MADEN, S. (2008). Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 37,147-158.

MEB (2005). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Planı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (2004). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB (2017). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara.

MEB (2017). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: 978-975-11-4249-8

MEB (2017). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı. Ankara: 978-975-11-42504

MOLTKE, F. H. (1969). *Moltke'nin Türkiye Mektupları (H. Örs, Çev.)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Mordtmann, D.A. (1925), *Anatolien Skizzen und Reisebriefe Aus Kleinasien*, Hannover: y.y.

MUSALI, V. (2012). *Osmanlı Tezkireleri Işığında Nevşehirli Şairler*. I.Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri. 16-19 Kasım. Ankara: Grafiker Yayınları, 8, 133-143.

OBERHUMMER, R. ve ZIMMERER, H. (1899), *Durch Syrien und Kleinasien Reiseschilderungen und Studien*, Berlin: Arma Yayınları

OFLAZ, M. (2012). *Ürgüp*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 42, 359-361. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ORUÇ, Ş. & AYGÜN, M. (2018). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Seyahatnameler. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi. 1 (1), 46-57.*

ÖGER, A. (2012). *Karamanlıca Yazılmış Bir Eser Mikra Asya Kıtasının Tarihi Coğrafyası*. I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri. 16-19 Kasım. Ankara: Grafiker Yayınları, 1,37-49.

ÖRİK, N. S. (2000). *Anadolu'da Yol Notları, Bir Edirne Seyyehatnamesi, Kayseri, Kırşehir, Kastamonu*. İstanbul: Arma Yayınları.

ÖZTÜRK, C., OTLUOĞLU, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.

ÖZTÜRK, C. (2007). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış*. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi

ÖZTÜRK, C. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

ÖZDEMİR, M. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi. M. Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (s. 17-48). Ankara: Pegem Akademi.

PEKAK, M. S. (2014). *Ürgüp Kiliseleri*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:31, s.174-199.

RIFAT, S. (1998). Gezinlerin Kapadokya'sı. (Editör: Metin SÖZEN). *Kapadokya*. İstanbul: Ayhan Şahenk Vakfı, 484-505.

RAMSAY, W.M. (1897), *Impressions of Turkey During Twelve Years' Wanderings*. London,:y.y.

ROTT, H. (1908), *Kleinasiatische Denkmaler aus Pisidien ,Pamphylien. Kappadokien und Lykien*, Leibzig: y.y.

SAĞLAM, H. İ. (2011). *İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Görüşleri Işığında Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarına Erişim Düzeyinin İncelenmesi*. İlköğretim Online, 10(1), 273-284.

STERRETT, J.R. (1888). *An Epigraphical Journey in Asia Minor*, Boston:y.y.

SCHWİNİTZ, H.veVon, H.G.(1908). *Kleinasiatische Denkmaler aus Pisidien, Pamphylien .Kappadokien und Lykien*, Leibzig: y.y.

SEFERİS, Y. (1995). *Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün (S. Rifat, Çev.)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

SEVÜK, İ. H. (1936). *Yurttan Yazılar, Ürgüp'te Peri Bacaları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

STRABON. (2015). *Antik Anadolu Coğrafyası Geographika: Kitap XII-XIII-XIV (A. Pekman, Çev.)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ŞİRİN, İ. (2013.). *Seyahatnamelerin Sosyal Bilimlerde Kullanım Değeri: Seyahatname Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu. Türk Yurdu Dergisi, 33(310),38-43.*

ŞİRİN, İ. (2012). Seyahatnamelerin Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültür ve Düşünce Tarihi Yazımındaki Yeri ve Önemi. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* , 14,101-113.

TEXIER, C. (1998). *Kapadokya* (F. Yılmaz, Haz.). Niğde: (yayl. y.).

TOUATI, H. (2004). *Orta Çağda İslam ve Seyahat Bir Âlim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, (Çev: Ali Berktaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TOKCAN, H. (2016). *Sosyal Bilgiler ve Edebiyat*. Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri. Ankara: Pegem Akademi.

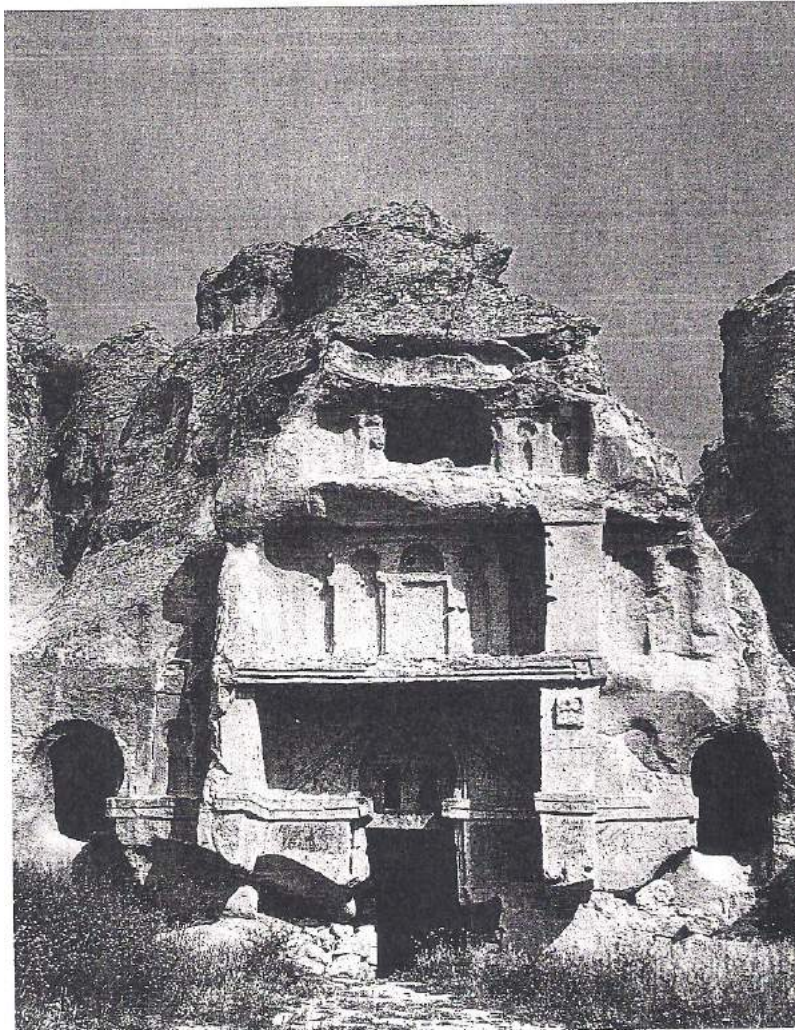
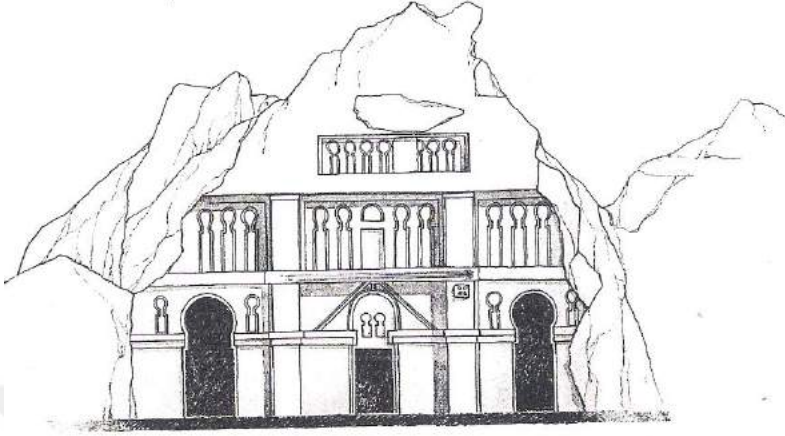
TÜRKER, A. (2012). *Tarih Öncesi Nevşehir*. I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri. 16-19 Kasım. Ankara: Grafiker Yayınları, 1, 309-332.

YAKAR, H. (2013). *Cumhuriyetten Günümüze Uygulanmış Olan İlk Öğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Seyahatnamelerin İncelenmesi*, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

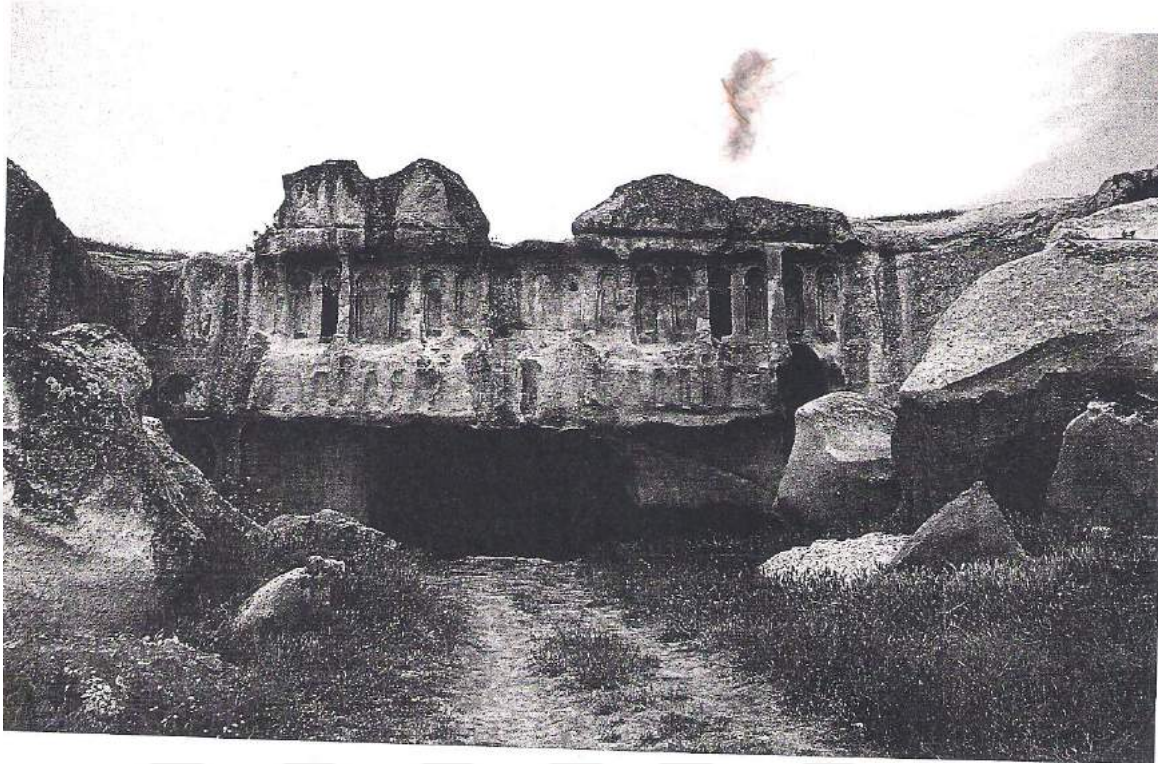
YAZICI, H. (2009). *Seyahatname*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 37, 9-11.

YAZICI, H. & KOCA, K. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı. B. Tay & A.Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (s. 30-37). Ankara: Pegem Akademi.

YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Açıksaray 'E' Manastırı cephesi (Akyürek, 1998;287).

Açıksaray 'E' Manastırı cephesi (Akyürek, 1998;286).

Solda Gülşehir Karşı Kilise, ortada Göreme Elmalı kilise, sağda Göreme Karanlık Kilise Aziz Resimleri (Akyürek, 1998;370).

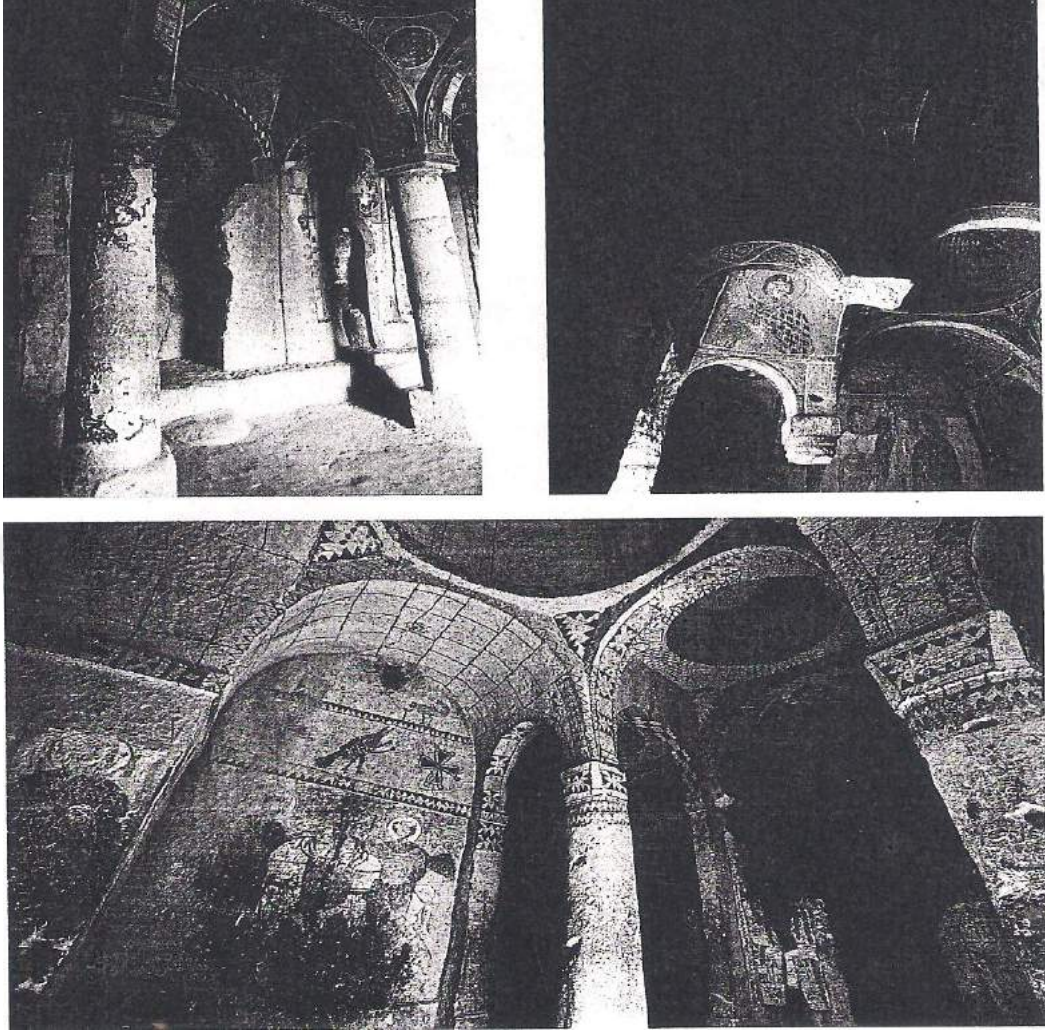
Gülşehir Karşı Kilise başıçısı freskosu (Akyürek, 1998;395).

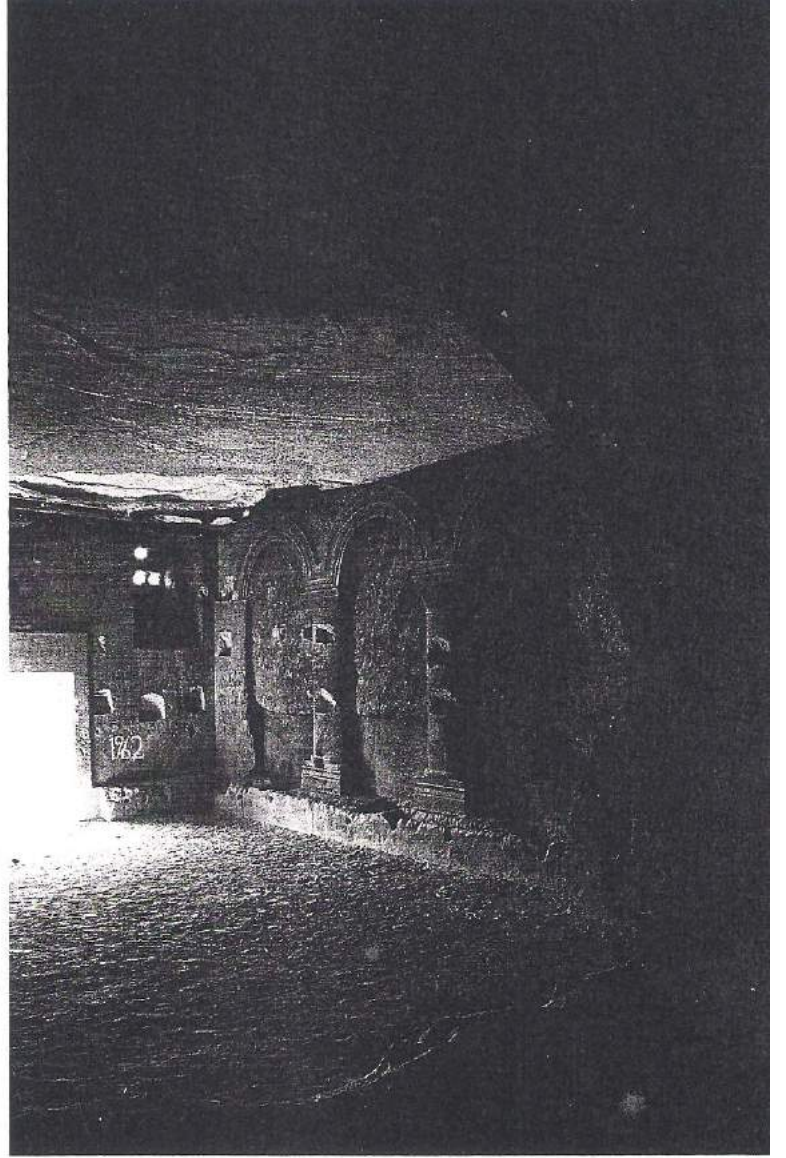
Göreme Yılanlı Kilise (Akyürek, 1998;379).

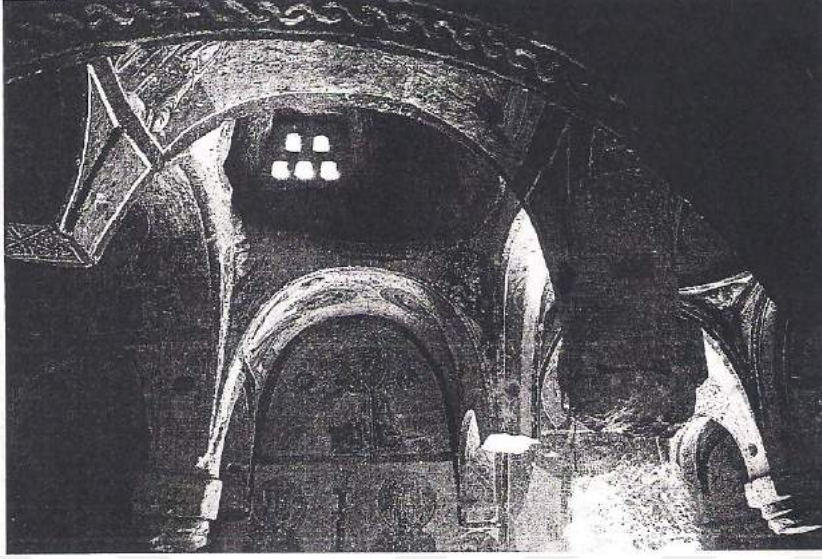
Kılıçlar vadisinde bulunan Meryem Ana Kilise'nden Azizler (Akyürek, 1998;375).

Üstte solda Göreme’de Elmalı Kilise, üstte sağda Avcılar’da Yusuf Koç Kilisesi
Altta Göreme Hagia Barbara Kilisesi (Akyürek, 1998;281).

Çavuşin'deki Ioannes Prodromos Kilisesi (Akyürek, 1998;270).

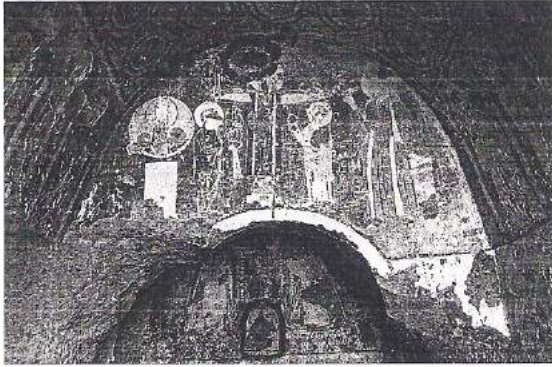
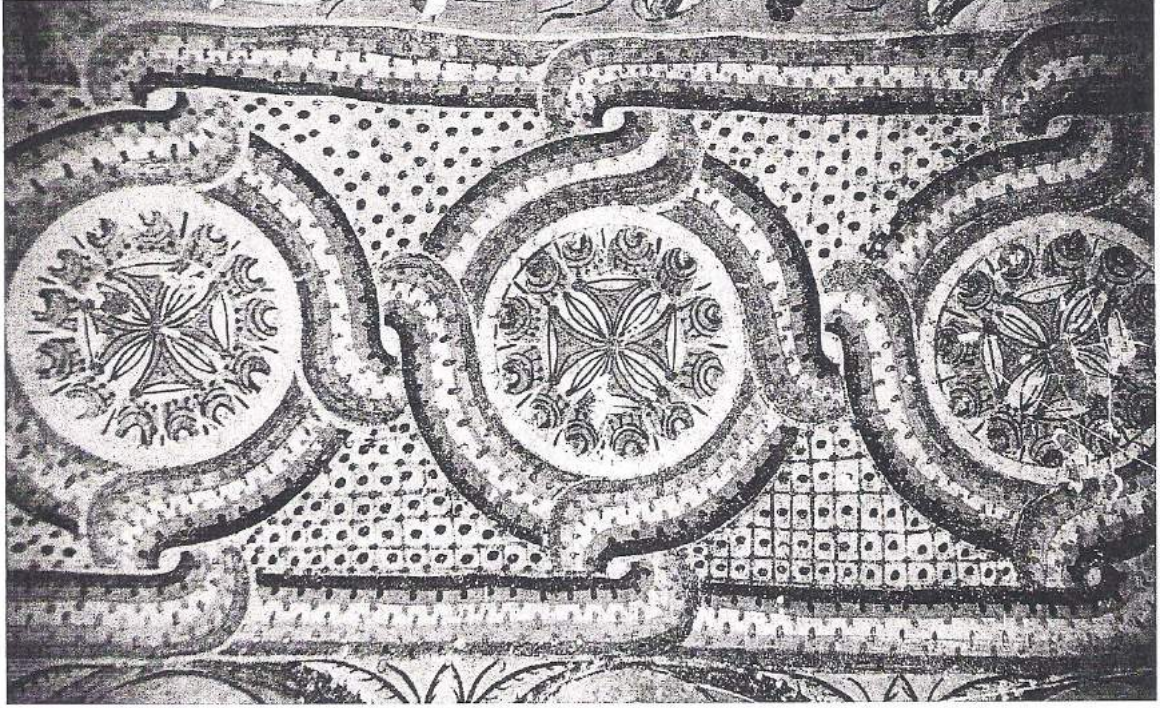
Yusuf Koç Kilisesi, Avcılar (Akyürek, 1998;243).

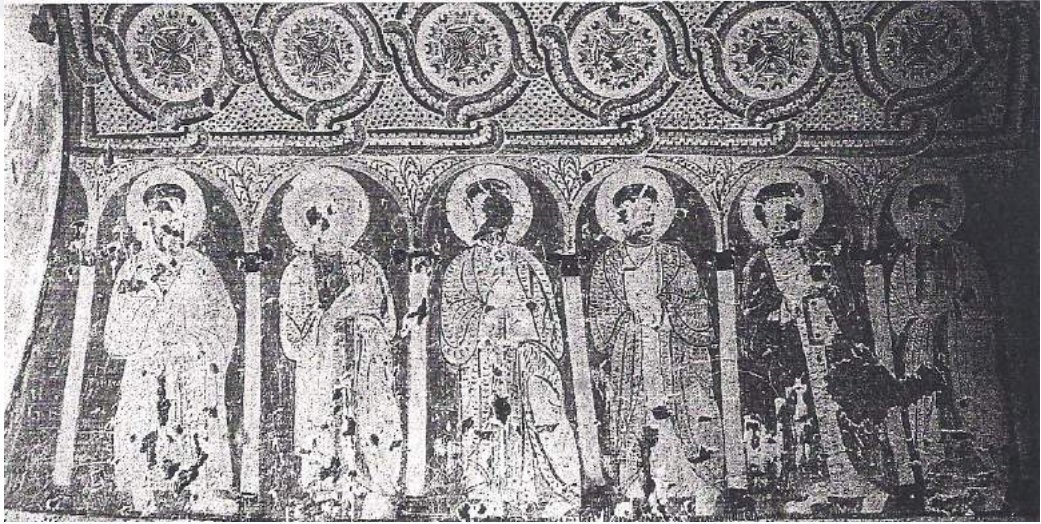
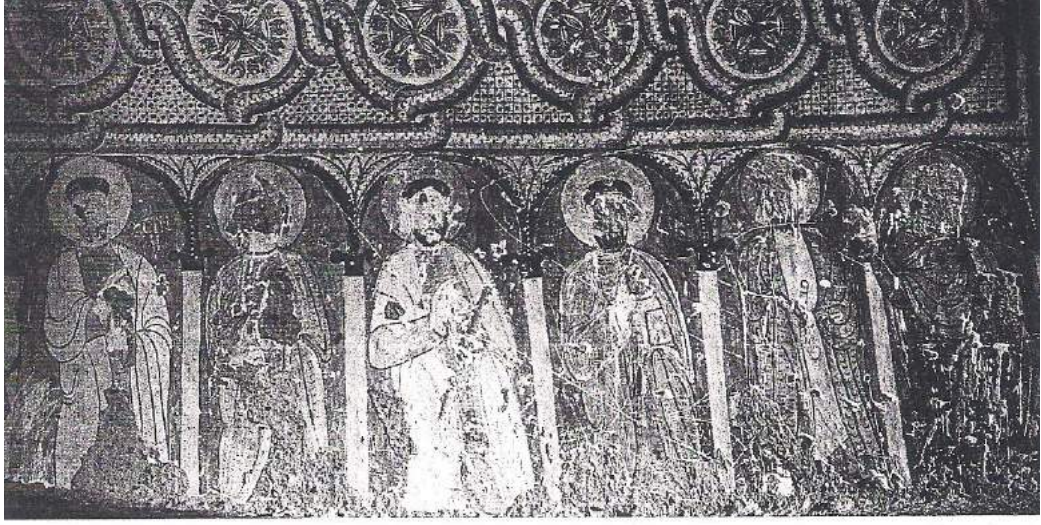
Avanos'un kuzeyinde, Sarılar köyü civarındaki Zank Höyük, Neolitik Çağdan Erken Bizans dönemine kadar çeşitli evrelere sahip tabakalar (Akyürek, 1998;231).

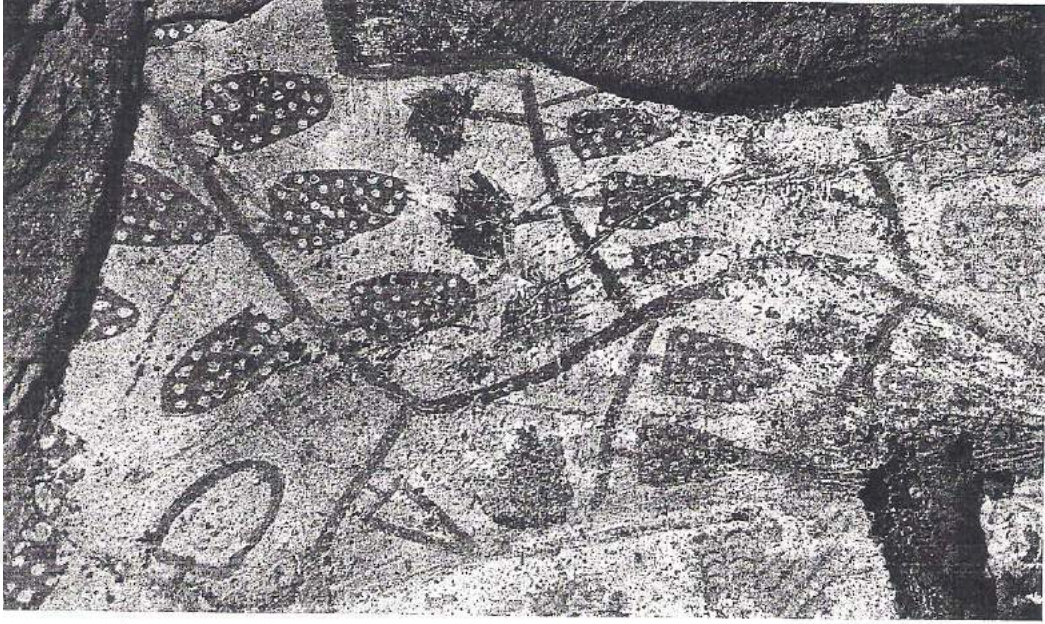
İsa'nın doğumu Göreme Karanlık kilise Altta Soğanlı Hagia Barbara Kilisesi (Akyürek, 1998;341).

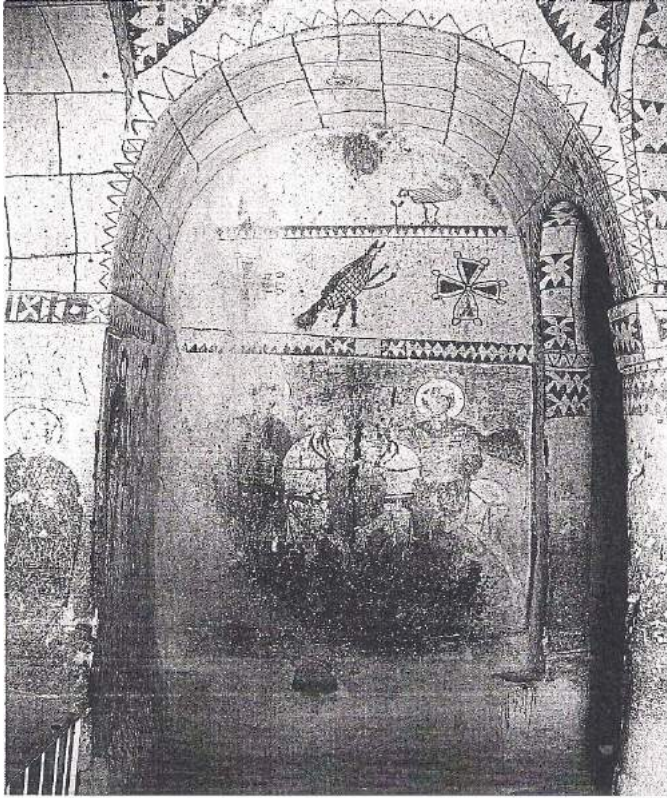
Kızıl Çukur'da Stylites Niketas Kilisesi (Üzümlü Kilise) (Akyürek, 1998;318).

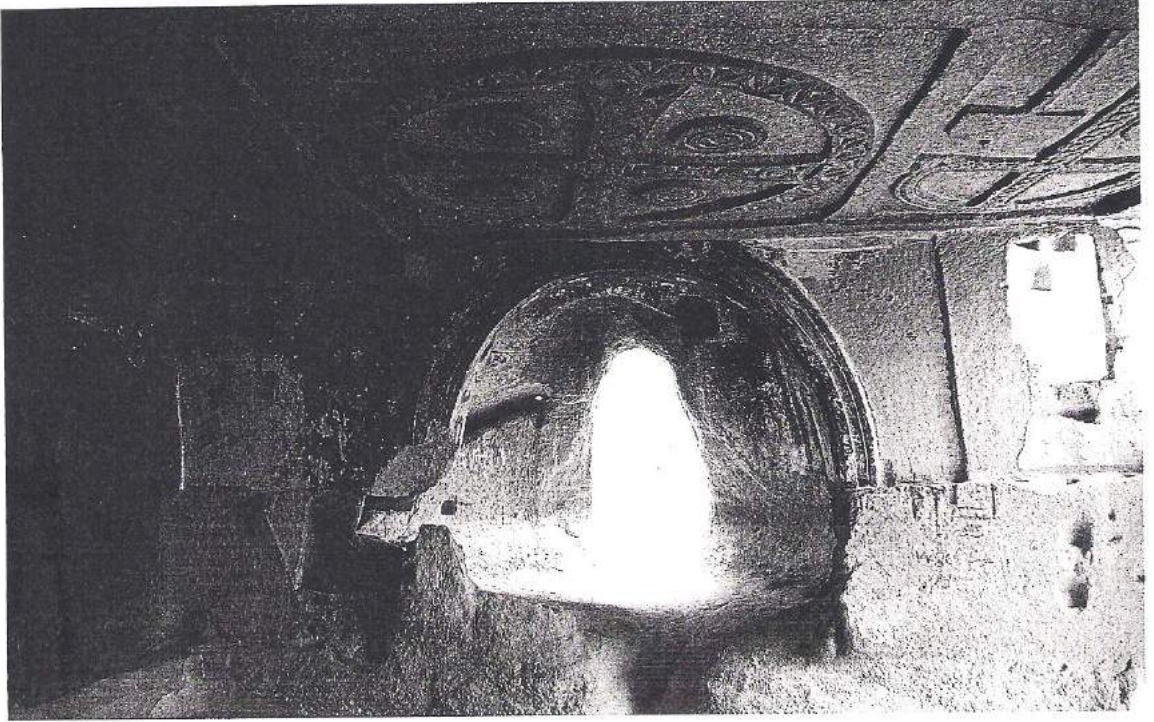
Kızıl Çukur'daki Üzümlü Kiliseden freskolar (Akyürek, 1998;317).

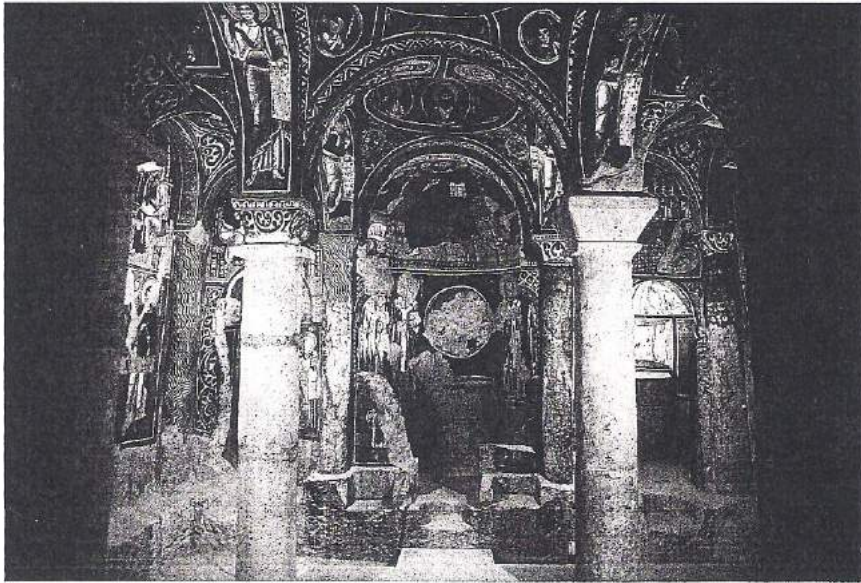
Zelve'deki üzümlü Kilise'nin tavanı (Akyürek, 1998;314).

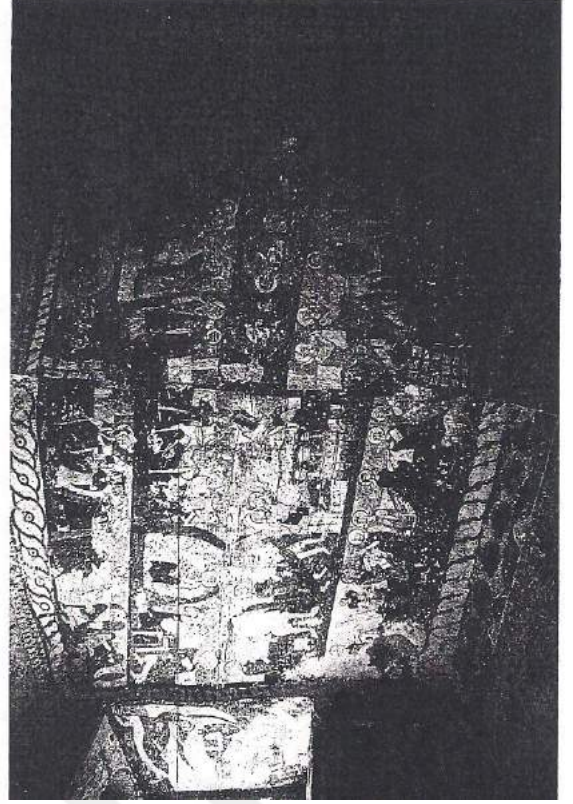
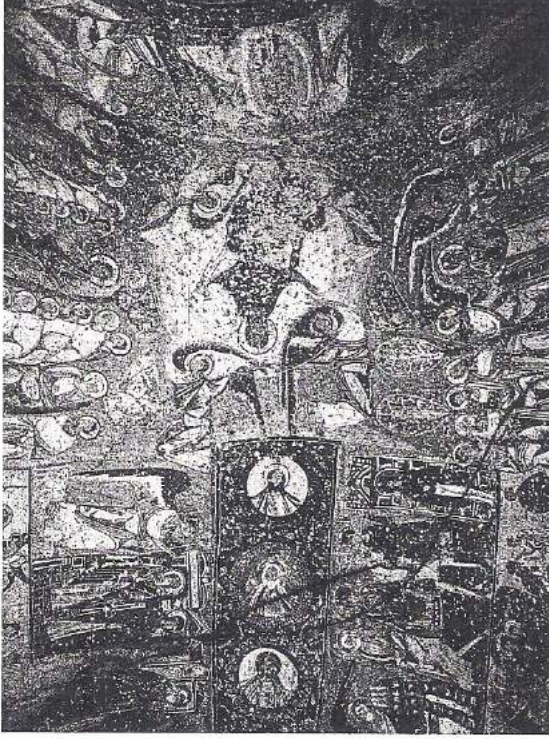
Göreme Hagia Barbara Kilisesi (Akyürek, 1998;310).

Güllüdere'deki Üç Haçlı Kilise (Akyürek, 1998;291).

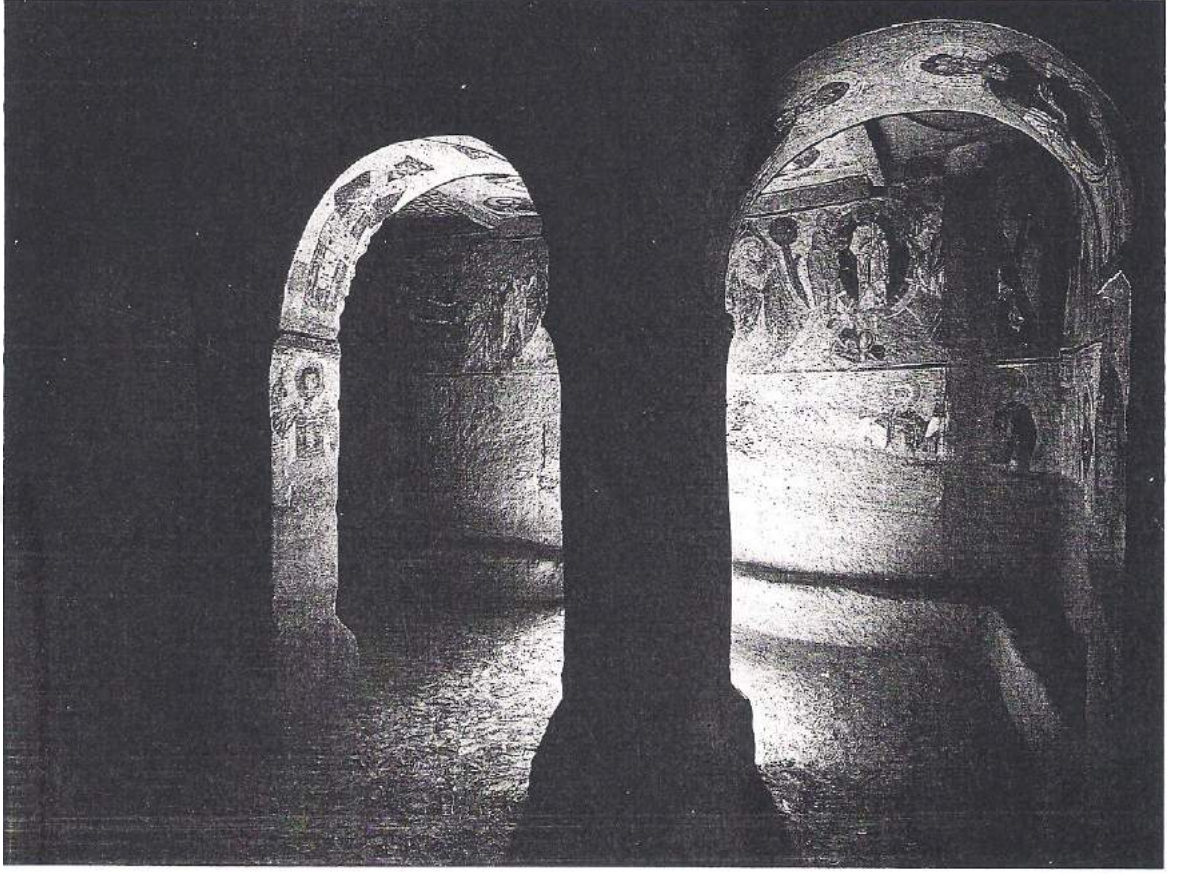
Göreme'deki Karanlık Kilise'nin kırılmış templonu (Akyürek, 1998;295).

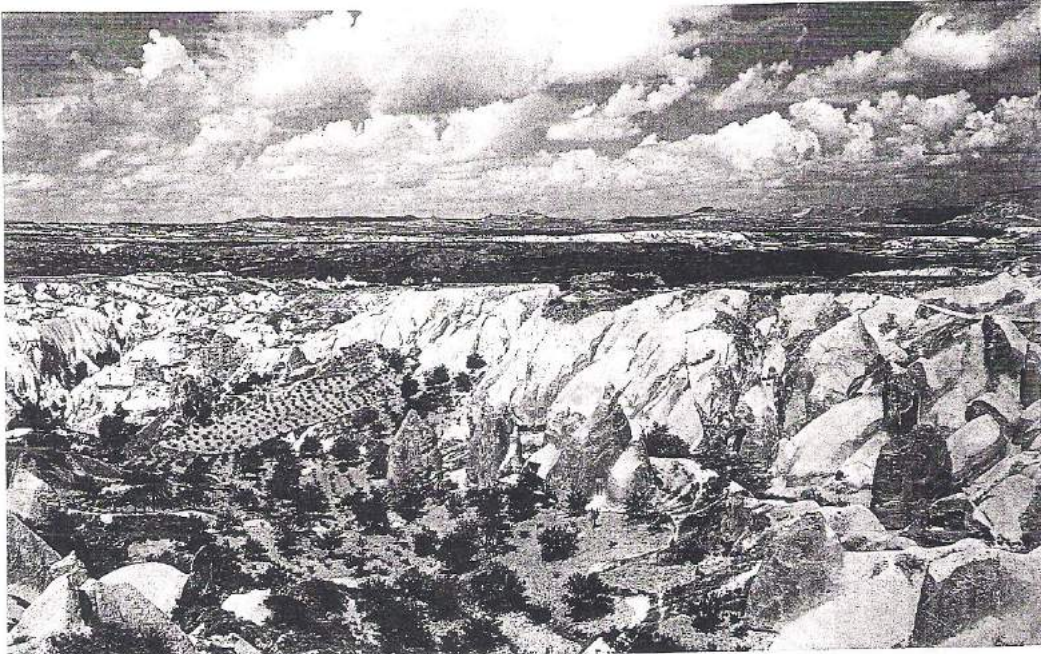
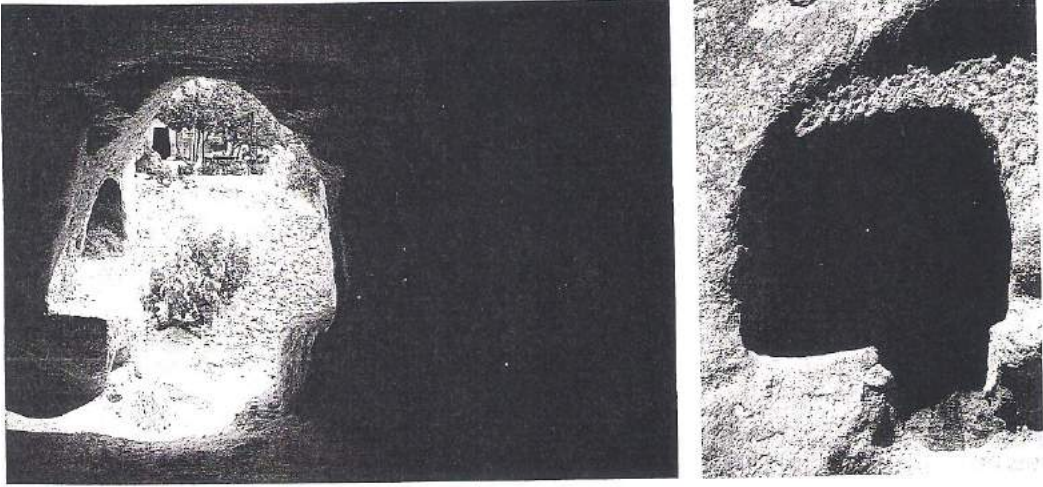
Pancarlık Kilisesi (Akyürek, 1998;323).

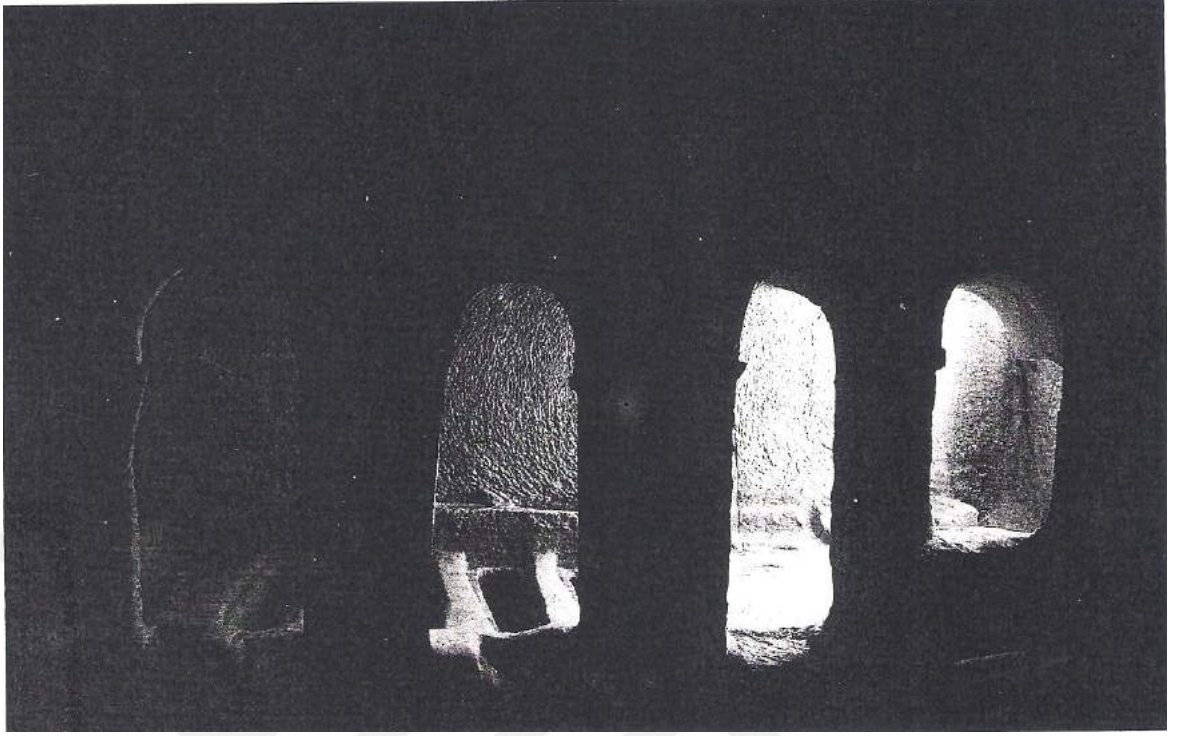
Tokalı II Kilisesin de yapı tasviri (Akyürek, 1998;301).

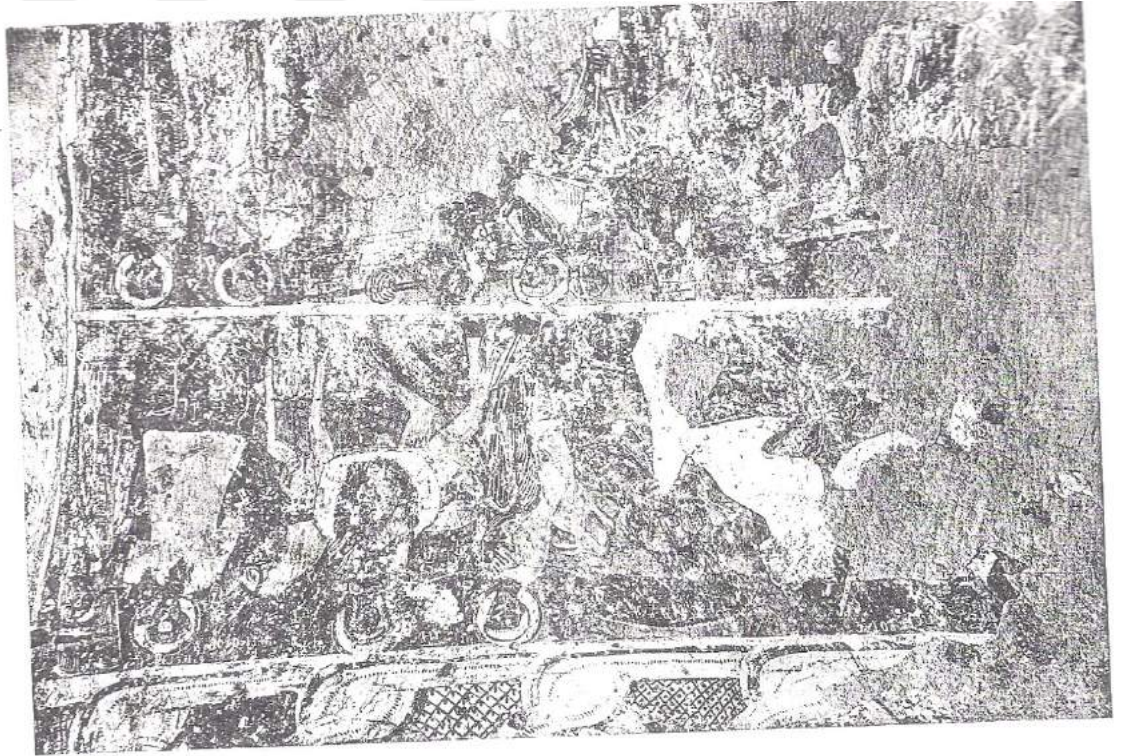
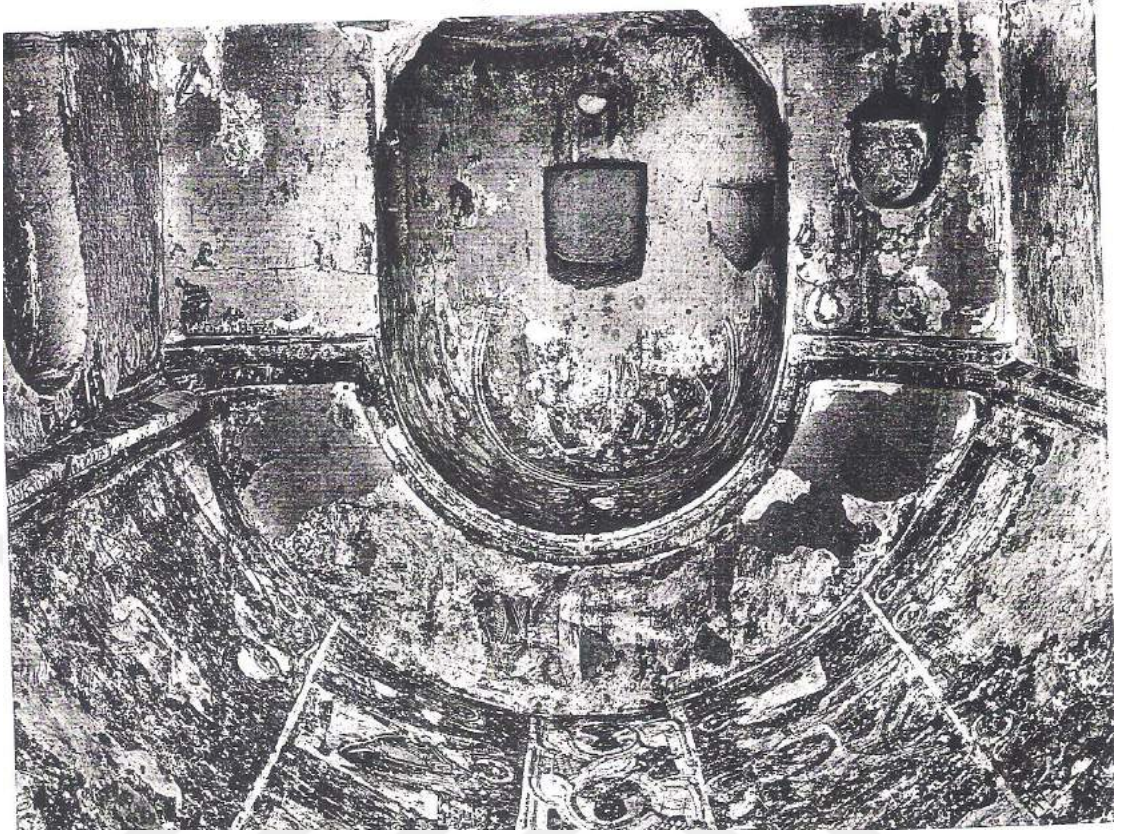
Göreme Vadisi yakındaki Tokalı Kilisesi (Akyürek, 1998;321).

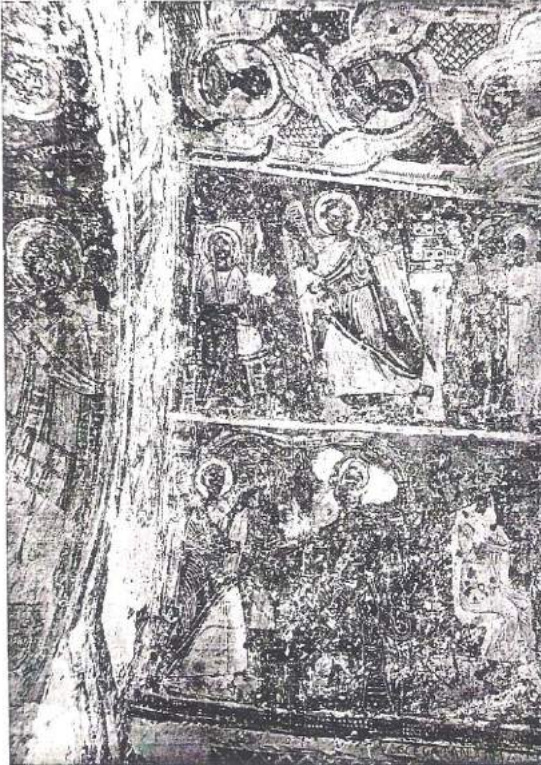
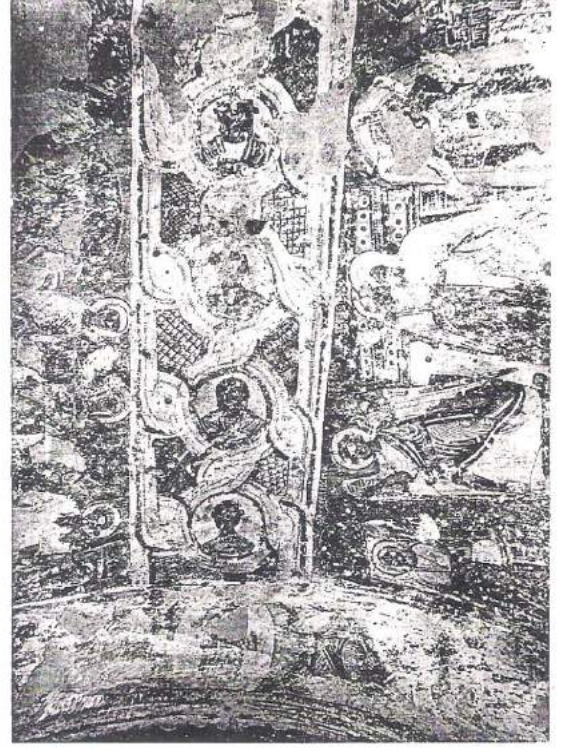
Kızıl Çukurda bağlar üzüm ezilen kayaya oyulmuş tekne ve oluk Üzümlü Kilisesi (Akyürek, 1998;234).

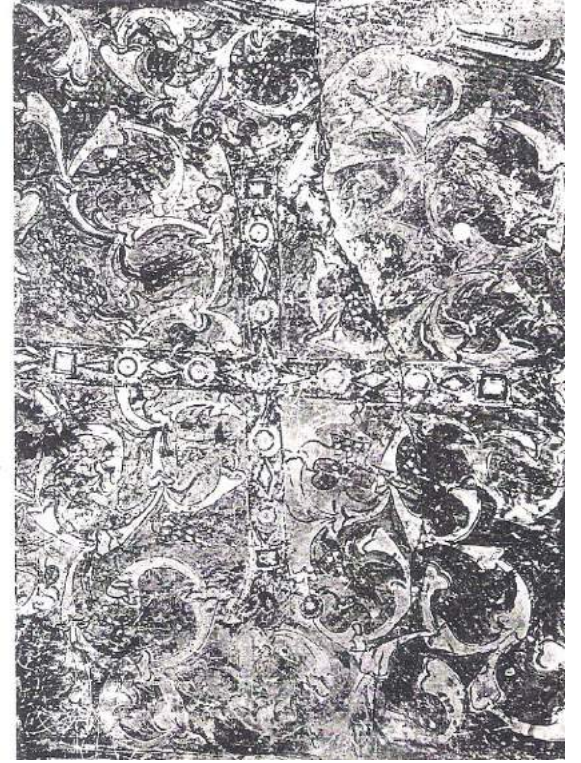
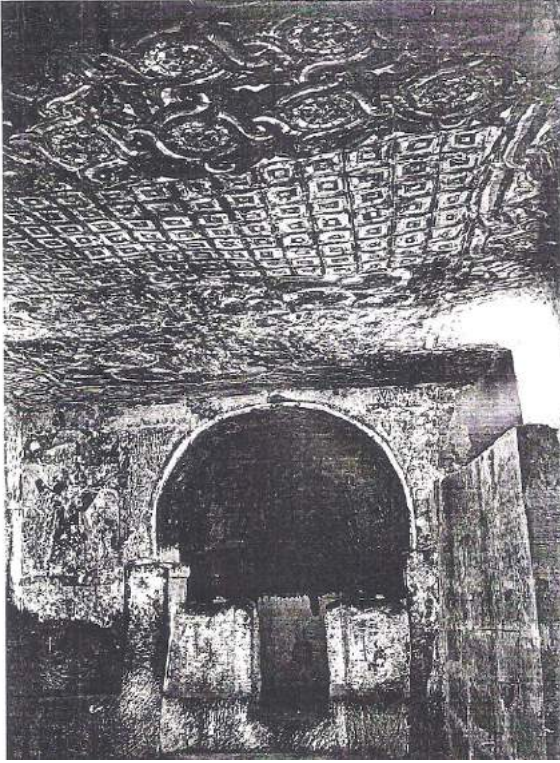
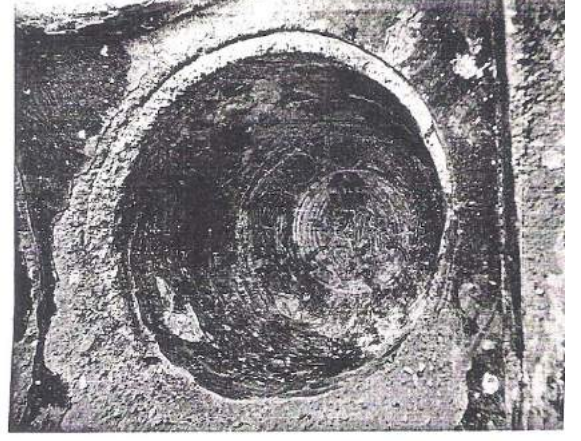
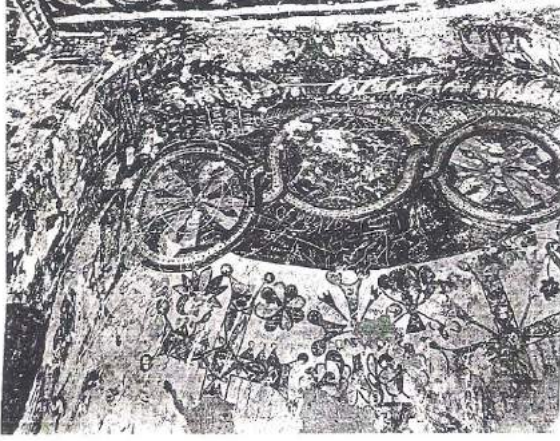
Göreme'deki Hagios Basileios Kilisesin de mezarın bulunduğu yapılar (Akyürek, 1998;297).

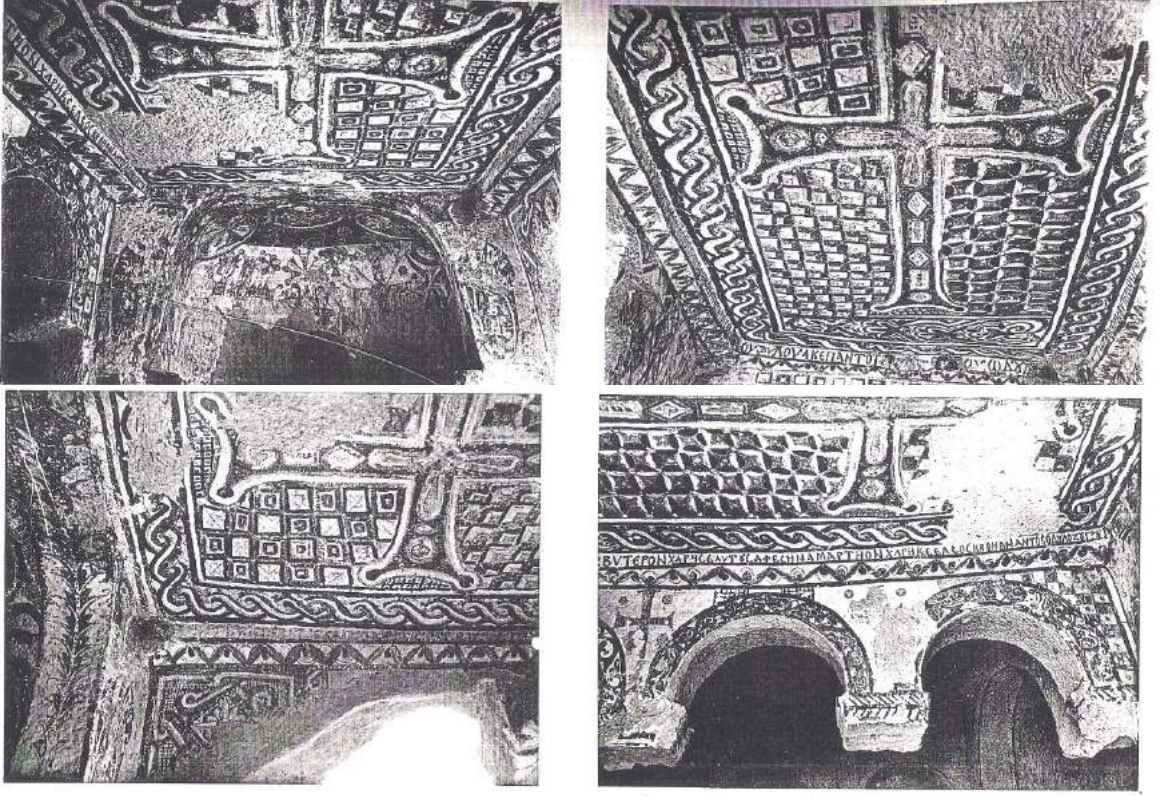
Tavşanlı Kilise (Jerphanion, 1932; 152).

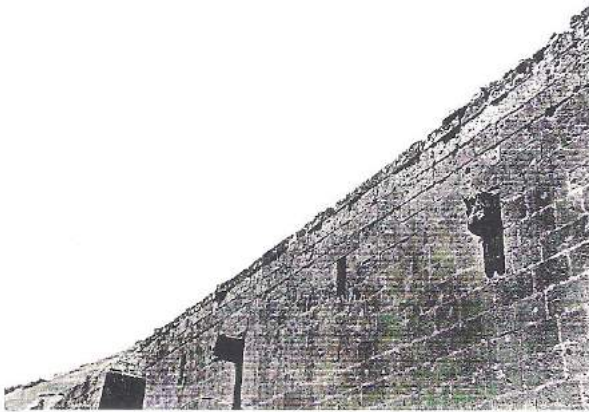
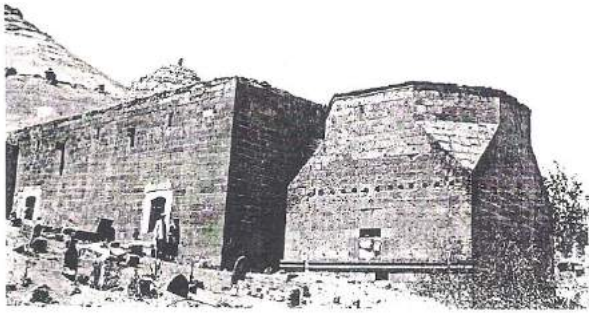
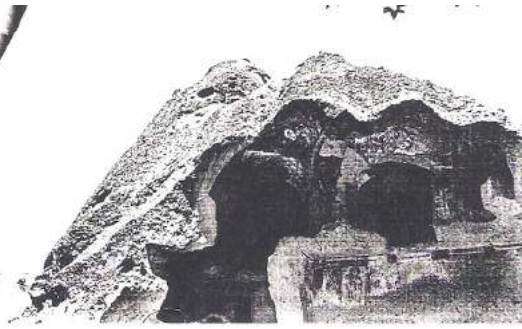
Tavşanlı Kilisesinden EglisesRupestres de Cappadoce yer alan birkaç görünüm (Jerphanion, 1932; 153).

Sinasos, Cemil ve Damsa'daki kiliselerden EglisesRupestres de Cappadoce de yer alan fotoğraflar (Jerphanion, 1932; 155).

EglisesRuprestres de Cappadoce de yer alan Aziz Vasilyos Kilisesinden fotoğraflar (Sinasos)(Jerphanion, 1932; 154).

Eglises Rupestres de Cappadoce de yer alan Damsa'ya ait yapılar (Jerphanion, 1932; 159).

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Hava AYDOĞMUŞ BAŞTUĞ	İmza:	
Doğum Yeri:	ÜRGÜP		
Doğum Tarihi:	08.02.1991		
Medeni Durumu:	EVLİ		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Memiş Aksoy İlköğretim okulu		ÜRGÜP	1997-2002
Ortaöğretim	Memiş Aksoy İlköğretim okulu		ÜRGÜP	2002-2005
Lise	Ürgüp Lisesi		ÜRGÜP	2005-2009
Lisans	Ömer Halis Demir Üniversitesi (Niğde) Eğitim Fakültesi	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	NİĞDE	2010-2014
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Sosyal Bilgiler Eğitimi	KONYA	2014-2019

Becerleri:

İlgi Alanları:

İş Deneyimi:

Tel:

05375086541

E-Posta

havaaydogmuss@gmail.com